

Erasmus Universiteit Rotterdam
Faculteit der Historische en Kunstwetenschappen

MASTER THESIS

Een klassiek experiment

De met vrienden gedeelde beleving
van klassieke concerten

Van:

Naam student: Lara van Bree
Opleiding: Master Kunst- en Cultuurwetenschappen
Specialisatie: Sociologie van Kunst en Cultuur
Aantal ECTS: 20
Studentnummer: 294488
E-mailadres: 294488lb@student.eur.nl

Afstudeercommissie:

Begeleider: Dr. C.J.M. van Eijck
Medebeoordelaar: Prof. dr. M.E. Halbertsma

Rotterdam, vrijdag 30 juli 2010

Afbeelding voorzijde:

Leonidas Kavakos, geportretteerd door Yannis Bournias.

Voorwoord

Deze thesis is het eindproduct van het vier maanden in beslag nemende afstudeeronderzoek dat ik uitvoerde in het kader van de masterstudie Kunst en Cultuurwetenschappen aan de Erasmus Universiteit Rotterdam. Ik wil graag de volgende mensen bedanken voor hun ondersteuning bij dit project:

Mijn begeleider Koen van Eijck, die mij tijdens het schrijven van deze thesis keer op keer het juiste steuntje in de rug heeft gegeven, en mijn medebeoordelaar, Marlite Halbertsma, die mij gedurende mijn studie dikwijls heeft geïnspireerd en gemotiveerd;

Mijn opdrachtgever Hans Waege, de algemeen directeur van het Rotterdams Philharmonisch Orkest, en mijn contactpersoon aldaar, Suzanne Algra, die er beiden voor hebben gezorgd dat ik zesenvestig eersterangs vrijkaartjes mocht gebruiken voor mijn onderzoek;

Mijn medestudent Karin Derickx, die bereid was om haar krachten met die van mij te bundelen en om samen met mij dit avontuur aan te gaan;

Mijn oud-collega Neville, die mij liet ervaren hoe het is om een klassiek concert bij te wonen, door mij op zaterdag 26 april 2008 mee te nemen naar het voor mij onvergetelijke afscheidsconcert van Valery Gergiev;

Mijn ouders en schoonouders, die mij gedurende mijn studietijd voortdurend gesteund hebben en die vol interesse mijn ontwikkelingen volgden;

Mijn aanstaande vrouw Marleen, die mij avond aan avond verwendde met kaasplankjes en heerlijke port terwijl ik deze thesis achter de computer schreef, en zonder wiens humor en liefde het voltooien van deze studie een stuk moeilijker zou zijn geweest.

Lara van Bree,

Rotterdam, juli 2010

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Inhoudsopgave	4
Inleiding	8
Hoofdstuk 1 – Op zoek naar aansluiting	10
1.0 Inleiding	10
1.1 Klassieke muziek in Nederland	11
1.2 Voorbeelden van aansluiting	12
1.3 Rotterdams Philharmonisch Orkest	14
1.4 Doel van dit onderzoek	14
1.5 Onderzoeksvragen	15
Hoofdstuk 2 – Sociaal netwerk en culturele smaak	16
2.0 Inleiding	16
2.1 Klassieke concerten als hoge kunst	16
2.2 Cultuurparticipatie is een sociale gebeurtenis	19
2.3 Groepsdynamische processen	20
2.4 Conclusie en hypothesen	22
Hoofdstuk 3 – De methode	24
3.0 Inleiding	24
3.1 Onderzoeksmodel	24
3.2 Operationalisering	25
3.3 Methode	28
3.3.1 Steekproef	30
3.3.2 Enquête	30
3.3.3 Groepsinterview	31
3.3.4 Betrouwbaarheid en validiteit	32
3.4 Dataverzameling	32

Hoofdstuk 4 – Beleving van klassieke concerten	34
4.0 Inleiding	34
4.1 Beschrijving totale steekproef	35
4.2 Beschrijving groepen	37
4.3 Resultaten voor- en nameting	37
4.4 Groep A: Eline, Susan, Laura en Neelis	38
4.4.1 Cultuurparticipatie	39
4.4.2 Muzieksmaak	42
4.4.3 Klassieke muziek	44
4.4.4 Klassieke concerten en het RPhO	46
4.4.5 Beleving	47
4.4.6 Imago en toekomst klassieke concerten	48
4.4.7 Samenvatting groep A	49
4.5 Groep B: Nelie-Roos, Hoi-Kee, Daniel, Inez, Alex, Ilona en Julian	50
4.5.1 Cultuurparticipatie	52
4.5.2 Muzieksmaak	54
4.5.3 Klassieke muziek	55
4.5.4 Klassieke concerten en het RPhO	58
4.5.5 Beleving	59
4.5.6 Imago en toekomst klassieke concerten	59
4.5.7 Samenvatting groep B	61
4.6 Groep C: André, Eelco, Vincent en Mark	62
4.6.1 Cultuurparticipatie	62
4.6.2 Muzieksmaak	65
4.6.3 Klassieke muziek	65
4.6.4 Klassieke concerten en het RPhO	68
4.6.5 Beleving	69
4.6.6 Imago en toekomst klassieke concerten	70
4.6.7 Samenvatting groep C	71

4.7 Groep D: Xaviera, Matthijs, Ninon en Robert	72
4.7.1 Cultuurparticipatie	72
4.7.2 Muzieksmaak	74
4.7.3 Klassieke muziek	75
4.7.4 Klassieke concerten en het RPhO	77
4.7.5 Beleving	78
4.7.6 Imago en toekomst klassieke concerten	79
4.7.7 Samenvatting groep D	79
4.8 Groep E: Carola, Heleen en Krijn	80
4.8.1 Cultuurparticipatie	81
4.8.2 Muzieksmaak	83
4.8.3 Klassieke muziek	84
4.8.4 Klassieke concerten en het RPhO	86
4.8.5 Beleving	87
4.8.6 Imago en toekomst klassieke concerten	88
4.8.7 Samenvatting groep E	89
4.9 Verschil tussen sociale netwerken en individuen	91
4.9.1 Vergelijking rapportcijfers	91
4.9.2 Vergelijking bezoektenties	93
4.10 Samenvatting deelvragen en hypothesen	94
Hoofdstuk 5 – Een effectief experiment?	98
5.0 Inleiding	98
5.1 Conclusies en beantwoording van de vraagstelling	98
5.2 Discussie	100
5.3 Aanbevelingen	101
Literatuurlijst	102
Bijlagen	104
I. Voormeting: Enquête	104
II. Voormeting: Interview	109

III.	Nameting: Enquête	111
IV.	Nameting: Interview	115
V.	Paper Conferentie Onderzoek in Cultuureducatie 2010	117

Inleiding

In december 2009 ontmoette ik Hans Waege, de algemeen directeur van het Rotterdams Philharmonisch Orkest. Samen met mijn begeleider Koen van Eijck en mijn medestudent Karin Derickx hadden we een verkennend gesprek omtrent het uitvoeren van een publieksonderzoek. Vanuit de wens om meer aansluiting te vinden bij een breder publiek, is bij Waege de behoefte ontstaan om meer te weten over de beleving van klassieke concerten door mensen die hier normaal gesproken niet naartoe gaan. Al snel bleek dat Waege, met zijn kennis en beheersing van sociaal-wetenschappelijke onderzoeksmethoden door zijn achtergrond als hoogleraar aan de Universiteit Gent, met dit onderzoek buiten de gebaande paden wilde treden. “Wat écht revolutionair zou zijn is om een club jongeren mee te nemen naar een aantal concerten, en te vragen hoe ze vooraf over klassieke concerten denken en daarna hoe ze er achteraf over denken”, aldus Waege. Mede vanwege zijn aanstekelijke enthousiasme besloot ik om in te stemmen met een experimenteel onderzoeksontwerp bestaande uit twee steekproeven. De ene steekproef bestaat uit 19 proefpersonen in de leeftijd tussen 20 en 50 jaar die individueel naar de concerten gaan, en het onderzoek bij deze groep wordt uitgevoerd en gerapporteerd door mijn medestudent Derickx.¹ De andere steekproef telt 22 proefpersonen in dezelfde leeftijdscategorie die samen met hun vrienden naar de concerten gaan, en dit deel van het onderzoek wordt uitgevoerd door mij en gerapporteerd in deze master thesis.

De centrale onderzoeksvraag van deze thesis luidt:

Hoe worden klassieke concerten (met vrienden) beleefd door potentieel publiek en welke invloed heeft deze beleving op opvattingen en houdingen ten aanzien van klassieke concerten?

Om deze vraagstelling te kunnen beantwoorden, behandel ik de volgende onderwerpen:

1. In het eerste hoofdstuk beschrijf ik de actuele stand van zaken omtrent klassieke muziek in Nederland. Ik laat zien hoeveel mensen klassieke concerten bezoeken en wie dit zijn.

¹ Derickx, K. (2010) ‘De individuele beleving van klassieke concerten: Onderzoek voor het Rotterdams Philharmonisch Orkest’, Masterthesis Erasmus Universiteit Rotterdam

Daarnaast geef ik enkele voorbeelden van pogingen om klassieke muziek, of hoge kunst in het algemeen, toegankelijker te maken voor een breder publiek. Ten slotte richt ik mij op de missie van het Rotterdams Philharmonisch Orkest en het doel van dit onderzoek, om te eindigen met de deelvragen die een leidraad zullen vormen voor de rest van deze thesis.

2. In het tweede hoofdstuk schets ik het theoretische kader waarop dit onderzoek gebaseerd is. Ik onderzoek daar welke concepten te verbinden zijn aan de manier waarop cultuur beleefd wordt en welke invloed sociale netwerken hierop hebben. Vervolgens formuleer ik de verwachte onderzoeksresultaten in de vorm van hypothesen.

3. In het derde hoofdstuk behandel ik de opzet van dit onderzoek, waarbij achtereenvolgens de operationalisering, methode en dataverzameling aan bod komen.

4. In het vierde hoofdstuk geef ik per vriendengroep een overzicht van de analyseresultaten en evalueer ik daarmee mijn hypothesen.

5. In het laatste hoofdstuk breng ik alle resultaten bij elkaar en laat ik zien op welke wijze de vraagstelling van deze thesis beantwoord kan worden.

Onderstaand fragment van Radio 4, dé zender voor klassieke muziek, stemde mij hoopvol op een goede afloop van dit onderzoek. Blijkbaar heeft klassieke muziek de potentie in zich om van een niet-liefhebber een kenner te maken.

Maria Meuse heeft ons gemaïld en schrijft: 'ik moet jullie iets grappigs vertellen'. 'Sinterklaas bracht ons gezin op 5 december een waterafstotende, simpel gele, knalgele klusradio. Eén van onze kinderen had een cascoappartement gekocht en mijn man zou als pensionado daar zijn beste beentje voor gaan zetten. Meestal is hij zonder mij, want ik ben berucht om mijn linkerhanden, vandaar die radio. Al gauw kwam ie beteuterd vertellen dat er iets vreemds aan de hand was. De radio kon alleen maar glashelder radio 4 ontvangen. Zes weken later, klinkt op onze autoradio een tune. "Ha, nootschieten" roept mijn man blij. Ik ben verbijsterd, want mijn man houdt, hield moet ik nu zeggen, niet van klassieke muziek. Nou, in de afgelopen twee maanden toverde mijn man het casco om in een klein paleisje. En ik moet eerlijk zeggen, 't heeft wel wat om op de maat van Mahler en consorten muren van 4 meter 20 wit te strijken, het stof van je kleren te kloppen, etcetera. Vroeger was het enige dat mijn man leuk vond de Bolero van Ravel, maar kiezen jullie maar iets waar alle bouwvakkers lekker op kunnen werken. Iets met veel ritme.'

- Maartje van Weegen op Radio 4 (23 februari 2010 om 9:30 uur)

Hoofdstuk 1

Op zoek naar aansluiting

1.0 Inleiding

Het klassieke concert kampt met een impopulair imago onder jongeren. Het vergrijzende publiek van de Nederlandse concertzalen wordt niet aangevuld met nieuwe generaties. Er bestaan verschillende mogelijke oorzaken voor het wegblijven van jongeren bij klassieke concerten. De onbekendheid met het genre klassieke muziek en met de praktijk van het concertbezoek is er daar één van. Daarnaast zijn de toegenomen drukte in het leven en het vaak beperkte budget factoren die ervoor zorgen dat jongeren de vrije tijd die ze hebben invullen met activiteiten waarvan ze zeker zijn dat ze die echt leuk vinden (dit is terug te vinden in de groepsinterviews die ik in Hoofdstuk 4 zal laten zien). Een veertig euro kostend toegangkaartje voor een popfestival doet dan minder zeer in de portemonnee dan een even duur klassiek concert. Andere mogelijke oorzaken van het ontbreken van jong publiek zijn de ingehouden consumptiewijze van klassieke concerten waarbij, in tegenstelling tot popconcerten, de emoties van het publiek als vanzelfsprekend niet worden geuit, en de zogeheten erosie van de scheidingslijnen tussen ‘hoge’ en ‘populaire’ cultuur (Taylor 2009). De verdwijning van het onderscheid tussen hoog en laag zorgt ervoor dat klassieke concerten steeds minder als iets bijzonders worden gezien, wat de bezoekmotivatie voor jongeren wegneemt. Met andere woorden, er zijn drempels die het bezoek van jongeren aan een klassiek concert in de weg staan. Daarbij mag de categorie ‘jongeren’ zeer ruim worden gedefinieerd, zoals hieronder zal blijken.

In dit hoofdstuk schets ik de huidige status van klassieke muziek in Nederland, waarbij ik antwoord geef op vragen als *hoeveel mensen bezoeken klassieke concerten en wie zijn dat?* en, met het oog op de drempels voor jongeren, *zijn er voorbeelden te vinden waarin klassieke muziek of andere vormen van hoge cultuur met succes worden aangeboden aan niet-liefhebbers daarvan?* Verder geef ik in dit hoofdstuk aan hoe het Rotterdams Philharmonisch Orkest zijn missie omschrijft en wat de doelstelling van dit onderzoek is. Ten slotte formuleer ik een drietal deelvragen met behulp waarvan ik de centrale onderzoeksvraag kan beantwoorden.

1.1 Klassieke muziek in Nederland

Ter voorbereiding op de Klassieke Muziekweek 2005 is in de periode september 2003 tot en met maart 2005 onderzoek gedaan naar het profiel van klassieke muziekbezoekers in Nederland. Op basis van klantgegevens van 21 concertgebouwen en orkesten in heel Nederland is een bezoekersaantal gevonden van 186.773 (Meijjer en Warntjes 2005; 8). Met behulp van het consumenten segmentatiesysteem MOSAIC, een database waarin Nederlanders gegroepeerd worden aan de hand van hun sociaal demografische achtergrondkenmerken en gedragsgegevens, zijn tien hoofdgroepen van klassieke muziekbezoekers gevonden in de Randstad en omgeving. In totaal zijn er 124.757 bezoekers van klassieke concerten in de Randstad, waarbij het MOSAIC type Rijke Elite het meest vertegenwoordigd is. Ook oververtegenwoordigd zijn de typen Gefortuneerde Kosmopolieten, Gedreven Doeners, Eigenzinnigen, Cultuurgenieters, Jonge Doeners, Bewuste Starters en tenslotte Weltevreden Stellen.² Het merendeel van de klassieke muziekbezoekers in de Randstad is 55 jaar of ouder, hoogopgeleid en heeft een ver boven modaal inkomen. Een minderheid van de bezoekers (de Jonge Doeners en de Bewuste Starters) bestaat uit jongeren tussen de 25 en 35 jaar die middelbaar tot hoogopgeleid zijn en (nog) een laag inkomen hebben.

Dat het publiek van klassieke concerten vergrijsd, is een feit. Tussen 1979 en 2003 vergrijsde het publiek ruim tweemaal zo snel als de bevolking (Abbing 2009; 11). Bovendien is de belangstelling voor klassieke concerten sterk achteruit gegaan. Tussen 1997 en 2005 is het totale aantal bezoeken aan door het rijk gesubsidieerde orkesten met 28% afgenomen (idem; 12). Daar staat tegenover dat klassieke muziek buiten de concertzaal wel geliefd is. In 2003 luisterde 11% van de Nederlanders wekelijks naar klassieke muziek op de radio of televisie, en 22% luisterde elke week naar klassieke muziek uit de eigen collectie van cd's of mp3's (idem; 12).

Er lijkt dus wel degelijk potentieel publiek te zijn dat klassieke muziek best leuk vindt, maar niet naar concerten gaat. Misschien zouden deze mensen over een drempel heen geholpen moeten worden of anderszins met klassieke concerten geconfronteerd moeten worden. Dit kan via andere disciplines, zoals in televisieprogramma's.

² Voor een uitgebreide beschrijving van de tien hoofdgroepen en de bijbehorende typen verwijs ik naar de MOSAIC Segmentatie Analyse Klassieke Muziekbezoekers Nederland (Meijjer en Warntjes, 2005) en volsta ik met de karakteristieke en informatieve benamingen van de hiergenoemde typen.

1.2 Voorbeelden van aansluiting

Een aantal televisieprogramma's probeert een brug te slaan tussen de wereld van de hoge kunst, waartoe ook het klassieke concert behoort, en de niet-liefhebber daarvan. In 2008 zond de AVRO het programma *Cultuurshake* uit, waarbij geprobeerd werd om mensen die niets met hoge kunst hadden hier toch enthousiast voor te maken. In iedere aflevering werd een groep 'gewone mensen' meegenomen door een bekende Nederlander om gezamenlijk een drietal culturele activiteiten te ondernemen. Van den Haak (2009) stelt dat dit programma gestoeld is op twee peilers: de culturele hiërarchie en het verheffingsdiscours. Met andere woorden, er is een verschil tussen hoge en lage kunst en de hoge kunst moet gepopulariseerd worden voor een breder publiek. In werkelijkheid blijkt het verheffingsdiscours verpakt te zijn als gelijkheidsdiscours, waarbij mensen blootgesteld worden aan iets 'anders' waarvan ze in alle vrijheid mogen beslissen of ze het 'ook' mooi vinden of niet (Van den Haak: 119). Het getuigt immers van elitaire arrogantie om het volk expliciet te willen verheffen. De deelnemers aan het programma staan grotendeels onverschillig tegenover mogelijke hiërarchieën, vanwege gemengde gevoelens ten aanzien van de waarde van hoge kunst. Men vindt hoge kunst niet bijzonderder dan andere kunst en zodoende blijft het oninteressant. Culturele uitingen worden door de deelnemers vaker naast dan boven elkaar geplaatst. Opmerkingen als 'het is gewoon niet zo mijn ding' en 'het sprak me niet aan' zijn niet van de lucht. De methode die in dit programma gehandhaafd wordt om mensen te interesseren voor hoge cultuur is onsuccesvol gebleken. Uit het voorbeeld van *Cultuurshake* blijkt dat het vrijwel onmogelijk is om niet-liefhebbers te overtuigen door ze met cultuur te confronteren.

Meer succesvol is de formule van het Engelse televisieprogramma *Popstar to Operastar*, dat begin 2010 uitgezonden is op de zender ITV.³ Gemiddeld heeft het programma 3,9 miljoen kijkers weten te boeien. In iedere aflevering kregen bekende Engelse popsterren onder begeleiding van professionele operazangers de technieken van het opera zingen aangeleerd, die zij vervolgens tijdens de uitzending ten gehore brachten. Op deze manier werden niet alleen de popsterren vertrouwd gemaakt met het opera repertoire, maar ook de kijker thuis. Het ziet ernaar uit dat deze nieuwe televisieformule ook in Nederland potentie heeft. In het VARA programma *De Wereld Draait Door* is Ernst Daniël Smit reeds uitgenodigd om twee

³ Zie http://en.wikipedia.org/wiki/Popstar_to_Operastar, geraadpleegd op 19 mei 2010.

Nederlandse popzangers zijn technieken als operazanger bij te brengen en vervolgens gezamenlijk op te treden.⁴ Een dag na deze uitzending kondigde de TROS aan dat zij in samenwerking met Eyeworks een Nederlandse versie gaan ontwikkelen van *Popstar to Operastar*.⁵ Hoewel nog niet concreet is wanneer het programma wordt uitgezonden, is de aankondiging ervan relevant gezien de hoeveelheid positieve reacties die de uitzending van *DWDD* teweeg heeft gebracht. Overigens is het concept van popsterren klassiek laten zingen niet geheel nieuw in Nederland. In 2009 en begin 2010 zond de EO het programma *Mattheus Masterclass* uit, waarin een vijftal bekende Nederlandse popzangers klaargestoomd werden om passages uit de Mattheus Passion van Bach te zingen.⁶ Traditiegetrouw vond het finaleoptreden plaats in de passietijd, omstreeks Goede Vrijdag. Dit fenomeen laat zich ook in de omgekeerde richting zien: als reactie op *Popstar to Operastar* met Ernst Daniël Smit in *DWDD* hebben de klassieke zangers Miranda van Kralingen en Marco Bakker onder leiding van Rick de Leeuw een rockoptreden gegeven in hetzelfde programma.⁷ Het is daarmee dus niet zozeer op verheffing gericht. Dat is verfrissend en wellicht het toppunt van relativisme. Uit deze voorbeelden blijkt dat het gebruik van bekende gezichten voor het verkennen van onbekend terrein aanslaat bij het kijkende publiek. Ook in het muziektheater doet zich een dergelijke situatie voor. Tijdens *De nacht van Carice*, in juni 2010 georganiseerd door muziekcentrum Vredenburg in Utrecht, brengt de actrice Carice van Houten haar favoriete muziekstukken ten gehore.⁸ Hierbij worden live uitvoeringen van klassieke muziek afgewisseld met film- en popmuziek, en de motivatie van Carice voor de keuze van deze muziekstukken. Deze opzet stelt de bezoekers in staat om mee te gaan in de belevingswereld van Carice en biedt op die manier een ander perspectief op klassieke muziek.

De hoge cultuur bedient zich steeds vaker van populaire middelen om aandacht te krijgen. Taylor (2009) noemt in dit verband de *ideology of trendiness* als de doorslaggevende factor voor aandacht en onderscheiding. Dat wat hip en trendy is, krijgt volgens hem navolging, en dat geldt dus ook voor de hoge cultuur. Het succes daarvan blijft echter onzeker: mensen

⁴ Zie <http://dewerelddraaitdoor.vara.nl> uitzending van dinsdag 2 februari 2010, geraadpleegd op 19 mei 2010.

⁵ Zie <http://www.medianed.com/2010/02/03/van-popstar-tot-operaster-bij-de-tros/>, geraadpleegd op 19 mei 2010.

⁶ Zie <http://www.eo.nl/programma/demasterklas/page/-/home.esp>, geraadpleegd op 19 mei 2010.

⁷ Zie <http://dewerelddraaitdoor.vara.nl> uitzending van donderdag 22 april 2010, geraadpleegd op 19 mei 2010.

⁸ Zie http://vredenburg.nl/agenda/festivals/438/De_Nacht_van_Carice, geraadpleegd op 18 mei 2010.

willen het wel op tv bekijken als een soort wedstrijd, maar de deelnemers aan *Cultuurshake* zijn toch niet massaal overstag gegaan.

1.3 Rotterdams Philharmonisch Orkest

Het Rotterdams Philharmonisch Orkest (hierna RPhO) is een orkest dat op internationaal niveau concurreert met orkesten als het Berliner Philharmoniker en London Philharmonic Orchestra. De missie van het RPhO is om deze positie tussen de wereldtop te behouden, door ‘zich erop toe [te leggen] het symfonisch erfgoed van barok tot en met hedendaags op een stijlgetrouwe en inhoudelijk onderbouwde manier te vertolken en verder uit te breiden.’⁹ Tegelijkertijd is het RPhO een lokaal orkest. ‘Als internationaal ambassadeur voor Rotterdam stelt het orkest zich open voor een publiek uit de meest uiteenlopende bevolkings- en leeftijdscategorieën, op locaties variërend van de grote internationale podia tot de Rotterdamse wijkgebouwen.’¹⁰ Hiermee profileert het RPhO zich als een innovatief orkest, waarbij het investeert in het publiek van morgen door onder andere een actief educatie- en jongerenbeleid uit te voeren. Vanuit de wens om aansluiting te vinden met de huidige Rotterdamse bevolking, is bij Hans Waage - de algemeen directeur van het RPhO - de behoefte ontstaan om meer te weten over de beleving van klassieke concerten van potentieel publiek.

1.4 Doel van dit onderzoek

Het RPhO mist met name de aansluiting bij Rotterdamse jongeren. Het profiel van de gemiddelde bezoeker van het orkest is hoogopgeleid met een hoog inkomen, tussen de vijftig en zeventig jaar en blank (Meijjer en Warntjes 2005; 17). Een onderzoek naar de beleving van potentieel publiek, bijvoorbeeld Rotterdamse jongeren, geeft meer inzicht in de oorzaak van hun afwezigheid bij klassieke concerten. Dit onderzoek is maatschappelijk relevant. Het komt onder meer tot uiting in het “Bereiken, Boeien en Binden” beleid van het RPhO. Dit beleid is erop gericht nieuw publiek te bereiken, het publiek te blijven boeien en het publiek vervolgens te binden aan het RPhO. Niet alleen het RPhO kan zinnige acties ondernemen naar aanleiding van de resultaten van dit onderzoek, ook andere orkesten in Nederland, zoals het Koninklijk Concertgebouworkest, of zelfs andere culturele instellingen

⁹ Zie <http://www.rpho.nl/index.php?id=31>, geraadpleegd op 1 februari 2010.

¹⁰ Zie <http://www.rpho.nl/index.php?id=31>, geraadpleegd op 1 februari 2010.

binnen en buiten Rotterdam kunnen profijt hebben van de resultaten. Veel culturele instellingen staan namelijk voor soortgelijke problemen. Ze proberen een antwoord te vinden op de kwestie hoe ze jongeren kunnen bereiken om de vergrijzing tegen te gaan, zonder al te veel concessies te moeten doen aan hetgeen geboden wordt en de manier waarop dat gebeurt. Daarnaast kunnen we met dit onderzoek pas echt nagaan hoe mensen iets daadwerkelijk beleven en beoordelen. Veel ander onderzoek kan zulke vragen alleen stellen aan regulier publiek en moet het wat betreft potentieel publiek doen met abstracte vragen die beantwoord worden met ‘geen tijd’ of ‘geen zin’.

1.5 Onderzoeksvragen

Dit onderzoek houdt zich bezig met de beleving van klassieke concerten door potentieel publiek en de manier waarop deze beleving de opvattingen en houdingen ten aanzien van deze concerten beïnvloedt. De volgende deelvragen moeten worden beantwoord om tot bruikbare inzichten te komen betreffende deze kwestie:

D1: Wat zijn de effecten van sociaal-demografische achtergrondkenmerken en cultureel kapitaal op de beleving van klassieke concerten?

D2: Wat zijn de effecten van de beleving op de (verandering in) opvattingen en houdingen ten aanzien van klassieke concerten na het bijwonen daarvan?

D3: Wat is de invloed van een met vrienden gedeelde ervaring van concertbezoek op de beleving zelf en op effecten van de beleving op opvattingen en houdingen ten aanzien van klassieke concerten?

In het volgende hoofdstuk ga ik dieper in op de theoretische achtergrond van dit onderzoek, waarbij ik het verband tussen sociale netwerken en de culturele smaak beschrijf. Daarnaast zal ik een overzicht geven van aangrenzende theoretische concepten als sociale mobiliteit, culturele omnivoriteit, en groepsdynamische processen. Ten slotte formuleer ik de uitkomsten die ik verwacht van dit onderzoek in de vorm van een drietal hypothesen.

Hoofdstuk 2

Sociaal netwerk en culturele smaak

2.0 Inleiding

In het eerste hoofdstuk heb ik de probleem- en doelstelling van dit onderzoek beschreven. Ik heb dit gedaan tegen de achtergrond van de huidige status van klassieke muziek in Nederland. In dit hoofdstuk komt de theoretische achtergrond van dit onderzoek aan bod. Omdat ik me concentreer op de vriendengroepen, gaat theoretisch vooral de aandacht uit naar dat stuk waar mijn onderzoek zich onderscheidt van dat van Derickx.¹¹ Ik geef ten eerste een overzicht van de verandering in het onderscheid tussen hoge en lage kunst, en de positie die klassieke muziek en –concerten daarin innemen. Ten tweede toon ik aan dat cultuurparticipatie een sociale gebeurtenis is, door theorieën over sociale netwerken en culturele smaak met elkaar te verbinden. Ten derde vat ik enkele theorieën over groepsdynamische processen samen die bepalend kunnen zijn in het oordeel over klassieke concerten. Ik sluit dit hoofdstuk af met een drietal hypothesen op grond van dit theoretisch kader.

2.1 Klassieke concerten als hoge kunst

Het onderscheid tussen elitecultuur en massacultuur vindt zijn oorsprong in sociale stratificatie. Leden van verschillende sociale strata verschillen in levensstijl, en dus ook in de inhoud en omvang van hun culturele smaak. Uit verscheidene onderzoeken is gebleken dat hoogopgeleiden met hoge inkomens veel vaker naar musea, schouwburgen en concertzalen gaan (Wilterdink e.a. 2003: 194). Lager opgeleiden met lagere inkomens hebben een voorkeur voor cultuurvormen die bij de hoogopgeleiden bekendstaan als smakeloos of commercieel - zoals de Bouquetreeks, Frans Bauer, of Hollywood *blockbusters*. Wat men verstaat onder elitecultuur of massacultuur is echter geenszins vast omlijnd: culturele legitimiteit wordt vaak bepaald door de hogere statusgroepen en de culturele instituties die zij in het leven hebben geroepen. Een mechanisme dat hierbij een rol speelt is de reproductie van cultureel kapitaal, een term die Bourdieu in 1979 als eerste bezigde.

¹¹ Zie Inleiding op p. 8 voor een meer gedetailleerde beschrijving van het onderzoek van Derickx.

Cultureel kapitaal bestaat uit symbolische elementen die gewaardeerd worden door de dominante klasse, variërend van correct taalgebruik en etiquette tot kennis en ervaring die opgedaan zijn door de waardering van kunst en andere culturele uitingen. Het idee is dat individuen, families en klassen ruilmiddelen – die een bepaalde socialisatie vergen - uitgeven om cultureel kapitaal te verwerven, dat vervolgens ingezet wordt om meer geld en macht te verkrijgen (Peterson 1979: 150). De culturele competenties - zoals scholing, houdingen, opvattingen en smaak - worden dus gebruikt om hogerop te komen, maar ook om de distinctie tussen sociale klassen in leven te houden en deze door te geven aan jongere generaties. De hoge cultuur wordt gedefinieerd door de hogere klasse (DiMaggio 1987). Zodra bepaalde elementen uit deze hoge cultuur meer gemeengoed worden, vinden leden uit de hogere klasse nieuwe vormen van hoge cultuur zodat ze zich kunnen blijven onderscheiden.

Gelijktijdig bestaan er ideeën over de opvatting dat het onderscheid tussen hoge en lage kunst voortkomt uit intrinsieke karaktereigenschappen van deze kunstvormen. Alexander (2003: 226-227) geeft een overzicht van drie argumenten, die zij overigens niet overtuigend genoeg vindt om bovenstaande stelling aan te nemen. Het eerste argument is dat hoge kunst rijker en complexer is dan lage kunst. Hoewel veel hoge kunstvormen complex zijn, onderschat dit argument de complexiteit van veel lage kunstvormen. Het tweede argument dat Alexander naar voren brengt is dat hoge kunst meer training vereist om begrepen te worden. Echter, de mogelijkheid om te kunnen genieten van kunst is niet afhankelijk van training, maar van een bekendheid met de conventies van die kunstvorm. Jongeren weten bijvoorbeeld meer over hun favoriete muziekgenre dan hun ouders, omdat de laatste niet geleerd hebben om het te waarderen. Het derde argument is dat hoge kunst een serieuze, intellectuele en esthetische ervaring geeft, daar waar lage kunst slechts amusant is. De focus ligt bij dit argument niet langer op de inhoud van de kunstvormen, maar op de manier waarop het publiek de kunstvormen consumeert. Dit argument blijft volgens Alexander langer overeind dan de eerste twee argumenten. Toch is het zo dat men geconcentreerd naar klassieke muziek kan luisteren voor een intellectuele en esthetische ervaring, maar men kan klassieke muziek ook opzetten als achtergrond tijdens bijvoorbeeld huishoudelijke klussen. Het argument suggereert dat hard werken, in de zin van intellectuele of esthetische inspanningen, om te kunnen genieten van kunst beter is dan genot dat leuk en makkelijk is,

zoals amusement of ontsnapping. Dit geeft echter geen antwoord op de vraag wat hoge kunst hoog maakt en lage kunst laag.

Klassieke muziek behoort in beide visies tot het domein van de hoge cultuur. Klassieke muziek en –concerten worden namelijk veelal geconsumeerd door de hogere klasse. Daarnaast wordt klassieke muziek gezien als complexer dan populaire muziek, als cultuurvorm die meer training vereist om begrepen te worden, en als bron van een serieuze, intellectuele en esthetische ervaring.

Hierboven is te zien dat er vraagtekens kunnen worden gezet bij de mate waarin het onderscheid tussen hoge en lage kunst kan worden toegeschreven aan intrinsieke kenmerken van culturele producten. Ook in participatiepatronen zien we hoog en laag steeds meer door elkaar lopen. De hoge klasse beperkt zijn smaak niet langer alleen tot de hoge kunst, maar verbindt zich nu ook aan bepaalde vormen van lage kunst. Deze culturele mobiliteit (zie Emmison 2003) wordt door theoretici gekoppeld aan het concept van de culturele omnivoor, dat in 1992 door Peterson is geïntroduceerd. De culturele omnivoor is vaak hoogopgeleid, heeft een hoog inkomen, en combineert hoge en lage cultuur met elkaar. Hiermee verschuift het structurerend principe van culturele smaak van het hoge/lage cultuur model naar culturele omnivoriteit (Van Eijck en Lievens 2008:218). Culturele omnivoriteit als fenomeen veronderstelt kennis van zoveel mogelijk culturele vormen, zodat er een bewuste keuze gemaakt kan worden welke cultuur in het repertoire komt. Daarmee onderscheidt de omnivoor zich van de lagere klasse. Echter, de grens tussen hoge en lage kunst vervaagt daardoor en is ook minder belangrijk geworden (Taylor 2009). Klassieke muziek en –concerten worden nog steeds beschouwd als hoge cultuur, maar hebben in dit veranderde landschap van culturele smaak een minder exclusief karakter gekregen.

Het idee van de culturele omnivoor en zijn repertoire is aangescherpt door Van Eijck e.a. (2008), maar ook door Relish (1997). Hij stelt dat niet alleen het opleidingsniveau een rol speelt bij de breedte van de culturele smaak, maar ook de geografische mobiliteit en de complexiteit van het sociale netwerk. Zijn onderzoeksresultaten suggereren dat het liefhebben van muziekgenres aangeleerd wordt door zowel formele als informele kanalen. Zodoende kan het sociale netwerk volgens hem de basis vormen voor een brede muzieksmaak. Op basis van bovenstaande theoretische concepten kan ik constateren dat meer cultureel kapitaal (via school, thuis, of het sociale netwerk) betekent dat men meer

bekend is met – of geïnteresseerd is in – klassieke muziek. Dit zal de beleving en beoordeling van klassieke concerten waarschijnlijk positief beïnvloeden.

2.2 Cultuurparticipatie is een sociale gebeurtenis

Men onderneemt vaak culturele activiteiten samen met anderen, en laat zich daarbij vaak meenemen naar iets waar men uit zichzelf niet zo snel heen zou gaan. Deze groep van anderen met wie een persoon bepaalde relaties heeft vormt het sociale netwerk. Bovenstaand fenomeen komt ook terug in het onderzoek van Roose (2008) naar de motieven voor concertbezoek en de esthetische oordelen van het publiek dat naar klassieke concerten gaat. Eén van de vier motieven dat een rol speelt is gerelateerd aan het sociale netwerk van de deelnemers. Zij bezoeken een concert ofwel omdat iemand dit geadviseerd heeft of hen heeft uitgenodigd om mee te gaan, ofwel omdat zij een avond uit willen met vrienden. Deze motivatie geldt het sterkst voor dat deel van het publiek dat slechts een enkele keer een klassiek concert bezoekt – de *passers-by*. Dit suggereert dat het sociale netwerk een effectief kanaal is om mensen met weinig interesse toch te bereiken. Het sociale netwerk zorgt voor een kennismaking met cultuur en tegelijkertijd zorgt de aanwezigheid van het netwerk voor meer plezier.

Daarnaast kan het sociale netwerk ook op een andere manier invloed hebben. Mark (1998) en Lizardo (2006) constateren een verband tussen het netwerk en de culturele smaak. Over de richting van dit verband zijn ze het echter niet eens. Mark gaat uit van de notie dat gelijksoortige mensen interactie hebben met elkaar en dat daaruit gelijksoortige muziksmaken ontstaan. Muzikale voorkeuren worden volgens Mark overgenomen via gelijksoortige sociale netwerk relaties, waardoor muzikale vormen – of genres – als het ware afhankelijk zijn van mensen voor hun voortbestaan. In de visie van Mark bepaalt het sociale netwerk dus de culturele smaak. Daarentegen gaat Lizardo uit van de opvatting dat culturele smaak gebruikt wordt om sociale netwerken te vormen en onderhouden. Hij maakt hierbij een onderscheid tussen sterke en zwakke relaties binnen het sociale netwerk. Hij maakt aannemelijk dat met name populaire cultuurvormen worden ingezet om zwakke bindingen – de *weak ties* – te onderhouden, vanwege het algemene karakter van populaire cultuur. De meer directe, sterke bindingen – de *strong ties* – worden het best onderhouden door een gedeelde voorkeur voor hoge cultuur, of althans minder breed gedeelde preferenties,

dankzij het exclusieve karakter daarvan. Vanuit het perspectief van Lizardo kan dus gesteld worden dat de culturele smaak bepalend is voor de vorm van het sociale netwerk, waarbij hoge en lage cultuur elk hun eigen invloed hebben op de sterke en zwakke bindingen in dat netwerk. De theorieën van Mark en Lizardo komen overeen op het idee dat men cultuur niet alleen *via* elkaar leert kennen, maar ook *met* elkaar.

2.3 Groepsdynamische processen

Binnen een sociaal netwerk spelen zich groepsdynamische processen af die invloed hebben op de culturele smaak en de mate van cultuurparticipatie. Zo stelt Ranshuysen (1999) dat de openheid van het sociale netwerk van invloed is op de frequentie van culturele activiteiten. Men gaat vaker naar musea en theaters als leden uit het netwerk dit ook vaak doen. Personen met een gesloten netwerk – wanneer de vrienden onderling contact hebben – laten zich sterker door de normen binnen dat netwerk beïnvloeden dan personen met een open netwerk. Gesloten netwerken zijn dus meer verbonden met culturele normen dan open netwerken. Deze normen kunnen bepaalde culturele activiteiten aanmoedigen, maar ook ontmoedigen. Uit onderzoek is gebleken dat mensen uit de hogere klasse eerder beschikken over een open netwerk dan mensen uit de lagere klasse (Tijhuis e.a. 1992). Een afwerende houding ten aanzien van cultuur wordt dus aangewakkerd door de sociale controle in de gesloten netwerken van mensen uit de lagere klasse. Ook McPherson (2001) gaat er vanuit dat de sociale normen binnen het netwerk bepalend zijn voor de culturele smaak. Zijn uitgangspunt is het principe dat gelijksoortigheid de broedplaats is voor verbinding tussen mensen. Het persoonlijke netwerk van mensen kan gelijksoortig zijn op het gebied van sociale achtergrondkenmerken, gedrags- en interactie eigenschappen.

De frequentie waarmee mensen culturele activiteiten ondernemen, verklaren Ranshuysen en McPherson aan de hand van verschillen in sociale controle binnen de netwerken. Deze sociale controle kan ook op een andere manier opgevat worden. Theorieën omtrent de vorming van identiteit en de rol die sociale netwerken daarin spelen, zijn in deze discussie van belang. Côté (1996) spreekt in dit verband van identiteitskapitaal, en ziet dit als het verlengde van Bourdieu's cultureel kapitaal. Hij verbindt het soort identiteit aan de vorm van een maatschappij. In de tijd van Bourdieu was de maatschappij gericht op sociale mobiliteit, waarbij cultureel kapitaal werd ingezet als middel om hogerop de sociale ladder te komen. In de huidige tijd is de maatschappij gericht op consumptie, die wordt gebruikt als middel om je

identiteit te laten zien. De verschuiving van Bourdieu's zelfgerichtheid - ervoor zorgen dat je stijgt op de sociale ladder - naar Côté's anderen-gerichtheid - ervoor zorgen dat anderen zien wie jij bent - leidt tot een groeiend belang van identiteitskapitaal. Côté ziet identiteitskapitaal als het geheel aan vaardigheden om het 'portfolio' van identiteiten in de juiste sociale situaties in te zetten, om zo het gedrag aan te passen aan anderen. Deze aanpassing aan anderen gebeurt zowel op het niveau van het individu dat zich aanpast aan zijn sociale netwerk, als op het niveau van het sociale netwerk dat zich aanpast aan een grotere sociale context.

In psychologische theorieën is nader op de verandering van houdingen en opvattingen ingegaan. Katz (1960:168) definieert houdingen als de combinatie van affectieve –gevoelens van liefhebben of haten – en cognitieve – ofwel opvattingen – elementen die niet alleen het object van de houding beschrijven, maar ook de karaktereigenschappen daarvan en de relatie die het heeft tot andere objecten. Hij stelt dat de oorzaak van het hebben of het veranderen van houdingen gevonden kan worden in de functies die zij vervullen voor de persoon. Hij onderscheidt vier basisfuncties van houdingen – de utilistische, de ego-defensieve, de waarde-expressieve, en de kennis functie – die allen specifieke condities kennen waarop de houding gevormd en veranderd wordt. Vergelijkbaar onderzoek is gedaan door Kelman (1961), die een theorie heeft ontwikkeld van drie processen van sociale invloed – *compliance*, *identification*, en *internalization* – waaronder personen bepaalde opvattingen aannemen en uiten. Ook hier zijn condities geformuleerd, onderverdeeld in oorzaken en gevolgen, die bepalen op welke manier de opvatting verandert. De standpunten van Katz en Kelman komen overeen op het inzicht dat het sociale netwerk een grote invloed heeft op de houdingen en opvattingen van een persoon. Als de houdingen en opvattingen van een individu niet overeenstemmen met het sociale netwerk, is de kans groot dat deze aangepast zullen worden. Analoog geldt dat ook voor culturele voorkeuren, zodat binnen sociale netwerken smaken en oordelen in zekere mate op elkaar afgestemd zullen zijn.

2.4 Conclusie en hypothesen

Ik concentreer me in dit onderzoek op de beleving van klassieke concerten door vriendengroepen en de manier waarop deze beleving, en de aanwezigheid van vrienden, de opvattingen en houdingen ten aanzien van klassieke concerten beïnvloedt. Op basis van bovenstaande theoretische opvattingen formuleer ik de volgende hypothesen:

H1: Hoe hoger de statuskenmerken (opleidingsniveau en inkomen) en het culturele kapitaal, hoe opener het sociale netwerk van een persoon, en hoe groter de kans dat concertbezoek op een positieve manier wordt beleefd en beoordeeld.

Een hoog opleidingsniveau en een hoog inkomen vergroten de kans op cultureel kapitaal. Meer cultureel kapitaal (via school, thuis, of het sociale netwerk) betekent dat men meer bekend is met – of geïnteresseerd is in – klassieke muziek. Dit zal de beleving en beoordeling van klassieke concerten waarschijnlijk positief beïnvloeden. Bovendien beschikken mensen uit de hogere klasse eerder over een open netwerk dan mensen uit de lagere klasse. Open netwerken zijn minder verbonden met culturele normen dan gesloten netwerken, en vergroten dus de kans op een positieve concertbeleving. Omdat mijn steekproef bestaat uit onervaren concertgangers, verwacht ik niet dat die normen pro-klassiek zijn. Het concertbezoek valt buiten het reguliere culturele repertoire, dus een open netwerk komt van pas bij een positieve beleving.

H2: Hoe positiever de beleving van concertbezoek, hoe groter de kans dat de opvattingen en houdingen ten aanzien van concerten op een positieve manier worden veranderd.

Het concertbezoek zal enkele drempels wegnemen waardoor de opvattingen en houdingen die men voorafgaand aan de concerten had, waarschijnlijk bijgesteld zullen worden.

H3: Hoe meer de aanwezigheid van vrienden tot een positieve beleving leidt, des te positiever het effect van die beleving op de opvattingen en houdingen ten aanzien van concerten.

Het sociale netwerk heeft een grote invloed op de houdingen en opvattingen van een persoon. Als de houdingen en opvattingen van een individu niet overeenstemmen met het sociale netwerk, is de kans groot dat deze aangepast zullen worden. Analoog geldt dat ook voor culturele voorkeuren, zodat binnen sociale netwerken smaken en oordelen in zekere mate op elkaar afgestemd zullen zijn.

In het volgende hoofdstuk beschrijf ik de opzet van dit onderzoek, met een onderzoeksmodel, de operationalisering daarvan, en een overzicht van de dataverzameling.

Hoofdstuk 3

De methode

3.0 Inleiding

In dit hoofdstuk bespreek ik de opzet van dit onderzoek. Aan de hand van de theoretische concepten die ik in het voorgaande hoofdstuk besproken heb, schets ik een onderzoeksmodel dat ik als startpunt beschouw voor de manier waarop dit onderzoek uitgevoerd is. Vervolgens operationaliseer ik de concepten die in dit onderzoeksmodel terugkomen, zodat ik mijn data op de juiste wijze kan analyseren. Daarna bespreek ik de onderzoeksmethode, namelijk een experiment met enquêtes en groepsinterviews. Hierop volgend beschrijf ik de manier waarop ik de dataverzameling heb uitgevoerd, hoe de steekproef tot stand is gekomen en hoe de onderzoekspraktijk eruit heeft gezien. Ten slotte vat ik dit hoofdstuk samen en blik ik vooruit op het volgende hoofdstuk, waarin de resultaten van dit onderzoek aan bod komen.

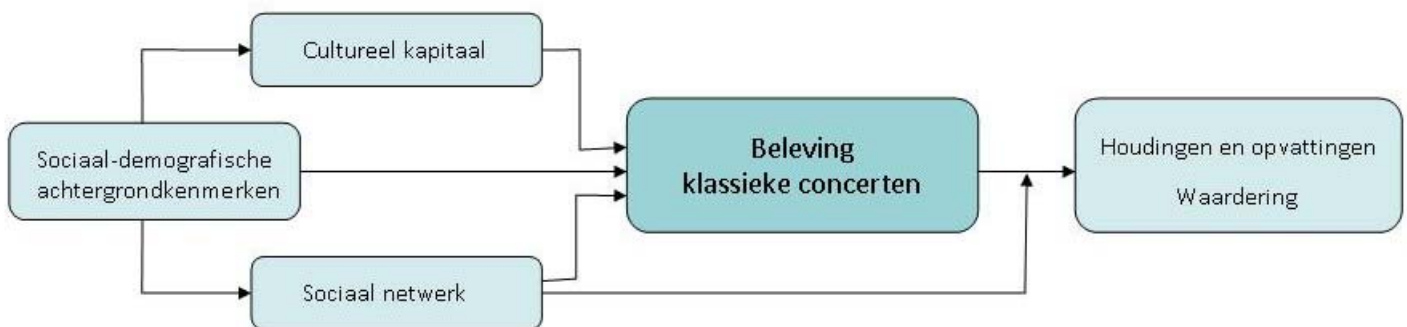
3.1 Onderzoeksmodel

Op basis van de theoretische concepten die ik in Hoofdstuk 2 heb beschreven, kan ik onderstaand onderzoeksmodel schetsen. In dit model worden vier soorten relaties van elkaar onderscheiden:

1. De beleving van klassieke concerten staat in dit onderzoek centraal. Deze beleving staat onder invloed van sociaal-demografische achtergrondkenmerken, cultureel kapitaal en het sociale netwerk.
2. De beleving oefent zelf ook invloed uit, namelijk op de waardering voor klassieke concerten en op de houdingen en opvattingen ten aanzien daarvan. Deze relatie hangt samen met Hypothese 2: *Hoe positiever de beleving van concertbezoek, hoe groter de kans dat de opvattingen en houdingen ten aanzien van concerten op een positieve manier worden veranderd.*
3. De sociaal-demografische achtergrondkenmerken hebben invloed op de omvang van cultureel kapitaal en de samenstelling van het sociale netwerk. Deze relatie staat in verband met Hypothese 1: *Hoe hoger de statuskenmerken (opleidingsniveau en inkomen) en het*

culturele kapitaal, hoe opener het sociale netwerk van een persoon, en hoe groter de kans dat concertbezoek op een positieve manier wordt beleefd en beoordeeld.

4. Het sociale netwerk heeft niet alleen invloed op de beleving zelf, maar ook op het effect van de beleving op houdingen en opvattingen ten aanzien van klassieke concerten. Deze relatie hangt samen met Hypothese 3: *Hoe meer de aanwezigheid van vrienden tot een positieve beleving leidt, des te positiever het effect van die beleving op de opvattingen en houdingen ten aanzien van concerten.*

Figuur 1: Onderzoeksmodel

3.2 Operationalisering

In het onderzoeksmodel en in de hypothesen komen enkele concepten naar voren die meer uitleg behoeven. In volgorde van links naar rechts bespreek ik de concepten zoals die in bovenstaand onderzoeksmodel afgebeeld zijn.

De sociaal-demografische achtergrondkenmerken die ik in dit onderzoek betrek, zijn leeftijd, geslacht, woonsituatie, opleidingsniveau, maatschappelijke situatie en maandelijks inkomen. De woonsituatie heeft een nominaal meetniveau – met waarden zonder een rangorde - en is onderverdeeld in: bij mijn ouders, alleenstaand, samenwonend zonder kinderen, samenwonend met kinderen, en “anders, namelijk...”. Het opleidingsniveau heeft een ordinaal meetniveau – met waarden waarin een rangorde is aan te brengen - en is opgesplitst in vier niveaus: LBO/MAVO/VMBO, MBO/HAVO/VWO, HBO, en WO. Maatschappelijke situatie is de aanduiding die ik gebruik om aan te geven of de proefpersoon werkt, student is, of thuis zit. De maatschappelijke situatie heeft een nominaal meetniveau en kent de volgende waarden: studierend, betaald werk (fulltime/parttime), huisvrouw/-man, gepensioneerd, arbeidsongeschikt, en anders, namelijk. Het netto maandinkomen heeft een ordinaal meetniveau en is onderverdeeld in: € 1249 of minder

(laag), tussen de € 1250 en € 2499 (midden), en € 2500 of meer (hoog). In de analyses die ik met sociaal-demografische achtergrondkenmerken uitvoer, zijn dit de onafhankelijke variabelen.

Cultureel kapitaal is een term die ik geleend heb van Bourdieu (zie Hoofdstuk 2, p 16) om de mate van cultuurparticipatie van de proefpersonen te kunnen uitdrukken, waarbij ik de opvoeding ook meeweeg. In dit onderzoek worden de proefpersonen gevraagd om aan te geven hoe vaak ze het afgelopen jaar naar de volgende activiteiten zijn geweest: ballet- of dansvoorstellingen, cabaret, bioscoop, musical, muziekkuitvoering of –concert, theatervoorstelling, musea of galerie, en festivals. De antwoordcategorieën zijn: (1) nog nooit geweest, (2) wel ooit maar niet in het afgelopen jaar, (3) één keer in het afgelopen jaar, (4) een paar keer in het afgelopen jaar, (5) een paar keer in het afgelopen half jaar, (6) één keer per maand, (7) meer dan één keer per maand. Om analyses te kunnen uitvoeren met cultureel kapitaal, maak ik een nieuwe variabele van cultureel kapitaal op ordinaal meetniveau door het aantal culturele items waarop de proefpersonen score 4 of hoger hebben, op te tellen. Op deze manier wordt duidelijk hoeveel verschillende soorten activiteiten meer dan één keer in het afgelopen jaar zijn ondernomen. Hoe meer activiteiten dit zijn, hoe groter het culturele kapitaal is. Daarnaast laat ik de opvoeding van de proefpersonen, waarbij duidelijk wordt hoeveel cultuur ze van huis uit hebben meegekregen, meewegen in het bepalen van de omvang van het cultureel kapitaal. Dit doe ik met behulp van informatie uit de groepsinterviews.

Met sociaal netwerk bedoel ik de compositie van de groep relevante anderen met wie een persoon een bepaalde relatie heeft (zie Hoofdstuk 2, p 19). In dit onderzoek bestaan de sociale netwerken uit vriendschapsrelaties, waarin een persoon met tenminste één andere persoon uit het netwerk bevriend is. De openheid van het netwerk op het gebied van culturele smaak stel ik vast door te kijken naar de gevarieerdheid van de muzikale smaken van een netwerk. Ik ga voor ieder individu in het sociale netwerk na hoeveel muziekgenres leuk gevonden worden, door een nieuwe variabele op ordinaal meetniveau te maken van openheid. Daarbij tel ik de scores van de proefpersonen op de variabele muzieksmaak mee vanaf het moment dat ze het muziekgenre leuk vinden. Met andere woorden, wanneer ze er eerder wel dan niet, iets minder dan wel graag, of totaal wel graag naar luisteren. De individuele scores van de proefpersonen op de nieuwe variabele openheid voeg ik samen door het gemiddelde van het sociale netwerk te berekenen. Op deze manier kan ik de

openheid van de groep als geheel bekijken, en kan ik de groepen onderling met elkaar vergelijken. Hoe hoger dit gemiddelde is, hoe opener het sociale netwerk is. Daarnaast laat ik meewegen of de vrienden in het sociale netwerk een gezamenlijk favoriet muziekgenre of artiest hebben, en met welke muziek ze thuis zijn opgegroeid, om de openheid van het netwerk vast te stellen.

De beleving van klassieke concerten meet ik aan de hand van de mate waarin de proefpersonen het eens zijn met 19 stellingen omtrent de ervaring van concertbezoek. Op een antwoordschaal van 1 tot en met 7, waarbij één totaal niet mee eens en zeven totaal wel me eens betekent, reageren de proefpersonen op uitspraken over bijvoorbeeld de sfeer in de concertzaal en de rest van het gebouw, de zitplaatsen en het comfort daarvan, de publieksfaciliteiten en de service van het personeel. De variabele beleving heeft dan ook een ordinaal meetniveau. Al deze zaken kunnen een positieve of negatieve invloed hebben op de beleving van klassieke concerten.

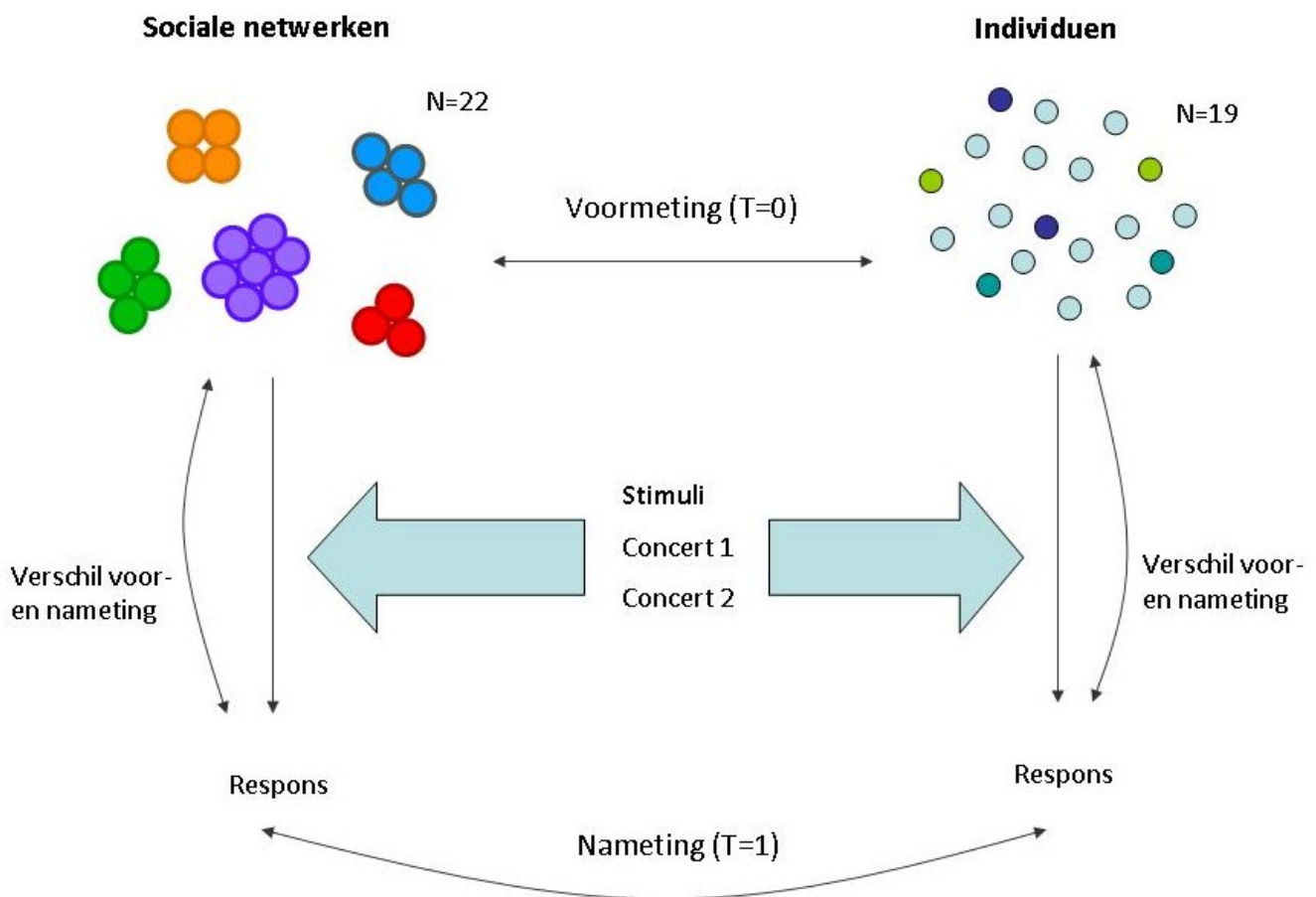
Houdingen en opvattingen zijn in dit onderzoek gemeten via denkbeelden ten aanzien van klassieke concerten (zie Hoofdstuk 2, p 21). Ik meet de houdingen en opvattingen op dezelfde manier als de beleving, namelijk door te kijken naar de mate waarin de proefpersonen het eens zijn met een twintigtal stellingen omtrent houdingen en opvattingen ten aanzien van klassieke concerten. Ze reageren op uitspraken als ‘klassieke concerten zijn’: elitair, voor oude mensen, duur, een lange zit, artistiek, betekenisvol, en verrijkend. Hierbij gebruik ik dezelfde antwoordschaal als bij de variabele beleving, die van 1 tot en met 7 loopt. Dit maakt dat ook de variabele houdingen en opvattingen een ordinaal meetniveau heeft.

Met waardering bedoel ik naast het esthetische oordeel over klassieke concerten de mate waarin de proefpersonen van plan zijn vaker naar klassieke concerten te gaan. De toekomstige bezoeken geven aan in hoeverre concertbezoek in de smaak valt. De waardering van klassieke concerten is een nominale variabele en deze meet ik aan de hand van positieve en negatieve stellingen over de klassieke concerten die de proefpersonen bijgewoond hebben. Ze geven aan of ze het wel of niet eens zijn met bijvoorbeeld de stelling dat de concerten prachtig waren, of juist veel te lang duurden. De toekomstige bezoeken is een ordinale variabele en meet ik op dezelfde manier als de variabelen beleving en houding en opvattingen. De proefpersonen reageren op een antwoordschaal van 1 tot en met 7 op een zestal stellingen omtrent toekomstige concertbezoeken,

bijvoorbeeld: ik ben van plan vaker naar concerten van het RPhO te gaan, ik ben van plan het RPhO aan te raden bij vrienden/familie, of ik ben van plan de volgende keer een inleiding te volgen of meer informatie op te zoeken over het concert.

3.3 Methode

Dit onderzoek kent een quasi-experimenteel ontwerp, omdat ik aansluit bij bestaande ingrepen in een natuurlijke situatie. Het RPhO en het concertgebouw De Doelen bestaan immers al, en geven klassieke concerten ook zonder medeweten van dit experiment. Omdat ik met bestaande vriendengroepen werk, kan randomisatie niet worden toegepast op de verdeling van proefpersonen in groepen. Om het onderzoeksontwerp inzichtelijk te maken, heb ik een overzicht gemaakt van de manier waarop dit experiment eruit ziet.

Figuur 2: Onderzoeksontwerp

In het bovenstaand onderzoeksontwerp is een aantal dingen te zien. Er zijn twee steekproeven, één met 22 proefpersonen verdeeld over vijf sociale netwerken en één met 19 individuen. Deze twee groepen zijn zoveel mogelijk vergelijkbaar op het gebied van leeftijd, geslacht, opleidingsniveau en ervaring met klassieke muziek en -concerten. De voormeting (T=0) bestaat uit een enquête en een kwalitatief interview, bij de sociale netwerken is dit een groepsinterview. Hierin wordt gevraagd naar vrijetijdsbesteding, sociaal-demografische achtergrondkenmerken, en hoe de proefpersonen denken over klassieke concerten en andere vormen van cultuurdeelname. De experimentele stimulus wordt gevormd door een tweetal concerten, die in overleg met Hans Waege zijn geselecteerd uit het programma van het RPhO. Het criterium waaraan de concerten voldoen is dat ze een toegankelijk karakter hebben voor de ongeoefende luisteraar. Het eerste concert, van celliste Sol Gabetta, vond plaats op 18, 19, 20 en 21 maart 2010. Onder leiding van dirigent Stéphane Denève speelde zij stukken van Debussy (prélude a l'après midi d'un faune), Elgar (celloconcert) en Dvorák (achtste symfonie). Het tweede concert vond plaats op 15, 16, 17 en 18 april 2010. Onder leiding van dirigent Sir Andrew Davis speelde het RPhO met violist Leonidas Kavakos stukken van Humperdinck (vorspiel Hänsel und Gretel), Mendelssohn (vioolconcert) en wederom Dvorák (zevende symfonie). Door een medewerker van het RPhO werden eersterangs zitplaatsen gereserveerd voor alle proefpersonen, die zelf mochten kiezen welke data hen het beste uitkwamen. De nameting (T=1) bestaat opnieuw uit een enquête en een (groeps-)interview, waarin de beleving van de concerten en de verandering van houdingen en opvattingen ten aanzien van de concerten in kaart worden gebracht.

De voormeting dient als referentiepunt voor de waargenomen respons bij de nameting, zodat ik de resultaten bij de voor- en nameting op een adequate manier met elkaar kan vergelijken. Daarnaast vergelijk ik de voor- en nametingen van de twee verschillende steekproeven met elkaar, waarbij de groep individuen functioneert als controlegroep voor de sociale netwerken. Op deze manier kan ik de effecten van het sociale netwerk afleiden uit het verschil met de scores van de individuele proefpersonen.

3.3.1 Steekproef

In dit onderzoek zijn de proefpersonen de onderzoekseenheden. De selectiecriteria voor deelname aan dit onderzoek, die in samenwerking met Hans Waage tot stand zijn gekomen, zijn: een evenredige verdeling van mannen en vrouwen, in de leeftijd tussen twintig en vijftig jaar, met een opleidingsniveau variërend van MBO tot WO, woonachtig in Rotterdam en omstreken, en met geen tot weinig ervaring met klassieke muziek en –concerten.

De steekproef met sociale netwerken is tot stand gekomen via een bericht op de *social network site* Hyves en via e-mailcontact. Omdat ikzelf voldoe aan de selectiecriteria, en dus in aanmerking zou komen voor deelname aan dit onderzoek, vind ik het gerechtvaardigd om in mijn eigen sociale netwerk te zoeken naar proefpersonen. Ik heb verschillende mensen benaderd met de vraag of zij samen met drie of vier vrienden mee willen doen aan dit onderzoek. Hoewel deze tactiek succesvol is gebleken, de reactie van vijf mensen uit mijn kennissenkring heeft geresulteerd in de huidige steekproef met vijf sociale netwerken en in totaal tweeëntwintig deelnemers, bleef in sommige gevallen het verwachte sneeuwbaaleffect uit. De argumenten waarom mensen niet mee willen of kunnen doen zijn: a) ‘klassieke muziek is écht niks voor mij’, b) ‘ik heb geen zin in de energie die het kost om vrienden te mobiliseren en enthousiasmeren voor dit onderzoek’, en c) ‘ik wil liever samen met één ander persoon mee doen’ waarop vaak volgde ‘ah, toe...kan dat echt niet?’. Van de 30 benaderde personen doen er 5 uiteindelijk mee aan dit onderzoek. Van de overige 25 hebben 12 niet gereageerd op mijn oproep, 7 hebben geweigerd, en 6 voldeden bij nader inzien niet aan de selectiecriteria.

3.3.2 Enquête

De proefpersonen in beide steekproeven hebben voor de voor- en nameting dezelfde enquête ingevuld (zie bijlage I, p 105, en bijlage III, p111). Met een enquête kan ik efficiënt en overzichtelijk data verzamelen en met elkaar vergelijken. De antwoordcategorieën zijn bij zoveel mogelijk vragen gebaseerd op een zevenpunt Likert-schaal.

De vragen in de enquête van de voormeting zijn onderverdeeld in vier categorieën: persoonlijk, cultuurparticipatie, muzieksmaak, en klassieke muziek. De categorie persoonlijk brengt de sociaal-demografische achtergrondkenmerken in kaart. In de categorie cultuurparticipatie wordt gevraagd naar vrijetijdsbesteding, cultuurdeelname en houdingen

en opvattingen ten aanzien van kunst. De categorie muzieksmaak biedt inzicht in favoriete muziekgenres, hoeveel uur per dag naar muziek geluisterd wordt, of er muziekinstrumenten bespeeld worden, en wat de motieven zijn voor concertbezoek. In de categorie klassieke muziek stel ik vragen over hoe vaak klassieke concerten reeds bezocht zijn, wat de houdingen en opvattingen zijn ten aanzien van klassieke concerten, en wat de drempels zijn voor concertbezoek. Tot slot wordt gevraagd naar het laatst afgespeelde nummer op de mp3- of cd-speler, en een rapportcijfer voor het genre klassieke muziek.

De vragen in de nameting zijn opgesplitst in vijf onderdelen: klassieke concerten, Rotterdams Philharmonisch Orkest, beleving, toekomst van klassieke concerten, en bezoekingenties. De stellingen die in het onderdeel klassieke concerten naar voren komen, zijn dezelfde als die van de voormeting, zodat ik het verschil in de houdingen en opvattingen na het concertbezoek efficiënt in kaart kan brengen. In het onderdeel Rotterdams Philharmonisch Orkest wordt gevraagd naar de waardering van de twee concerten. Het onderdeel beleving geeft inzicht in de zaken die een positieve of negatieve invloed hebben gehad op het concertbezoek. In het onderdeel toekomst van klassieke concerten wordt gevraagd naar de consequenties van het vergrijzende publiek, en welke aanpassingen het RPhO zou moeten ondernemen om aantrekkelijker te worden voor jongeren. Tot slot wordt gevraagd naar toekomstige bezoekingenties, en opnieuw een rapportcijfer voor het genre klassieke muziek.

3.3.3 Groepsinterview

Ik heb bij de sociale netwerken groepsinterviews afgenomen, één keer voor de voormeting en één keer voor de nameting (zie bijlage II, p 109, en bijlage IV, p 115). Een groepsinterview geeft ruimte voor de groepsdynamiek, en mede daaruit wordt duidelijk in hoeverre het sociale netwerk open of gesloten is. De vragen in de interviews zijn complementair aan de enquêtevragen, en hebben als doel om dieper op de materie van cultuurparticipatie en de denkbeelden omtrent klassieke muziek in te gaan.

De interviewvragen voor de voormeting kennen dezelfde indeling als bij de enquête, alleen heb ik nu ook vragen gesteld over de samenstelling en geschiedenis van het sociale netwerk, in het onderdeel vriendengroep. Daarnaast heb ik vragen gesteld over opvoeding en de rol van ouders in het vormen van een culturele of muzikale smaak, in de categorieën cultuurparticipatie en muzieksmaak, die niet terugkomen in de enquête. Ter afsluiting van

het eerste interview heb ik gevraagd naar de verwachtingen die de proefpersonen hebben ten aanzien van het aankomende concertbezoek.

De interviewvragen voor de nameting kennen een iets andere indeling dan bij de enquête voor de nameting. De interviewvragen zijn namelijk onderverdeeld in vier categorieën, te weten: klassieke concerten, beleving, en imago. Echter, de inhoud van het interview en de enquête stemmen verder wel met elkaar overeen. De groepsinterviews duurden bij de voormeting gemiddeld 1,5 uur en bij de nameting 30 minuten.

3.3.4 Betrouwbaarheid en validiteit

De betrouwbaarheid - de afwezigheid van toevallige meetfouten - en de validiteit - de geldigheid van de interpretaties - zijn in dit onderzoek zo veel mogelijk gewaarborgd dankzij de toepassing van zowel enquêtes als interviews. De gestandaardiseerde antwoordcategorieën in de enquêtes zorgen ervoor dat dit onderzoek gelijksoortige resultaten zal hebben als het een tweede keer uitgevoerd zou worden. Door het gebruik van interviews kan ik nagaan of de verandering in houdingen en opvattingen ten aanzien van klassieke concerten daadwerkelijk toe te schrijven zijn aan de experimentele stimulus; hoewel de kans dat de proefpersonen tijdens het onderzoek ook op allerlei andere manieren in aanraking komen met klassieke muziek vrij klein is. Ook stellen de interviews de proefpersonen in staat zaken naar voren te brengen die vooraf niet zijn voorzien en om dieper op hun antwoorden in te gaan.

3.4 Dataverzameling

Dit onderzoek heeft in totaal vier maanden in beslag genomen. In maart 2010 vonden de voormetingen en het eerste concert plaats. In april 2010 vond het tweede concert en de nametingen plaats. In mei en juni 2010 geschieden de analyses en de rapportage van de resultaten. Tijdens de voormeting heb ik de enquêtes uitgedeeld op de bijeenkomst voor het groepsinterview. De proefpersonen hebben gedurende vijftien tot twintig minuten de enquêtes ingevuld, en daarna startte ik het interview. Tijdens de interviews heb ik gebruik gemaakt van een *voicerecorder* waarmee ik alles heb opgenomen. Om tijd te besparen tijdens de interviews voor de nameting, heb ik de proefpersonen een dag na het tweede concertbezoek de nameting enquête opgestuurd via e-mail. Deze enquête hebben ze digitaal

naar mij teruggestuurd of zelf uitgeprint, ingevuld en aan mij terug gegeven bij het interview. Het organiseren van twee maal vijf groepsinterviews vergt tijd. Het bleek namelijk lastig voor de vrienden om een datum en tijdstip te prikken waarop ze allemaal konden, maar uiteindelijk is dit bij alle sociale netwerken wel gelukt. De locatie voor het interview mochten ze zelf bepalen. Bij vier van de vijf netwerken ben ik bij één van de vrienden thuis geweest om ze te interviewen. Voor het andere netwerk ben ik naar de klimhal geweest voor de voormeting en heeft de nameting in De Doelen na afloop van het tweede concert plaatsgevonden. Gedurende het onderzoek hebben drie proefpersonen het tweede concert niet bijgewoond, wegens ziekte, een zakenreis en weigering. Ik vertel hier meer over in het volgende hoofdstuk. Deze proefpersonen zijn wel betrokken in de nameting, en hebben daarbij antwoord gegeven op vragen over hun beleving van alleen het eerste concert.

Hoofdstuk 4

Beleving van klassieke concerten

4.0 Inleiding

In het vorige hoofdstuk beschreef ik de opzet van het onderzoek, de wijze waarop de data verzameld zijn en hoe de steekproef tot stand gekomen is. In dit hoofdstuk komen de resultaten aan bod. Eerst beschrijf ik de totale steekproef en daarna geef ik een globale omschrijving van de vriendengroepen. Vervolgens bespreek ik per vriendengroep de resultaten van de voor- en nameting. De voormeting is geordend aan de hand van de aandachtspunten sociaal-demografische achtergrondkenmerken, cultuurparticipatie, muzieksmaak en klassieke muziek. De nameting is gestructureerd langs de thema's klassieke concerten en het RPhO, beleving, en imago en toekomst van klassieke concerten. Tegelijkertijd betrek ik de deelvragen en hypothesen, die ik in Hoofdstuk 2 (p 22) heb geformuleerd, bij de bespreking van de resultaten.

Voor de kwantitatieve vergelijking tussen de voor- en nameting, en tussen de twee steekproeven van sociale net werken en individuen, verwijs ik naar het paper van Van Eijck, Van Bree en Derickx: 'Een klassiek experiment: Wat gebeurt er met de houdingen en opvattingen t.a.v. klassieke concerten wanneer niet-liefhebbers deze daadwerkelijk bijwonen?'. Dit paper, opgenomen als bijlage V¹², is voortgekomen uit de deelname aan de conferentie *Onderzoek in Cultuureducatie*, gehouden op 28 juni 2010 aan de Radboud Universiteit Nijmegen, en is gebaseerd op de data van de twee steekproeven. Ik beantwoord mijn deelvragen en ik evalueer mijn hypothesen die betrekking hebben op de vergelijking tussen de voor- en nameting, en tussen sociale netwerken en individuen, met behulp van de resultaten die in dit paper naar voren komen. Ik concludeer dit hoofdstuk met een samenvatting van de deelvragen en hypothesen.

¹² Zie ook http://www.cultuurnetwerk.nl/producten_en_diensten/eerdere_evenementen/papers/2010/Een_klassiek_experiment.pdf

4.1 Beschrijving totale steekproef

De totale steekproef bestaat uit 22 proefpersonen, waarvan 11 mannen en 11 vrouwen, en voldoet aan de door Waege aangegeven selectiecriteria (zie hoofdstuk 3, p 30). De jongste proefpersoon is 21 jaar en de oudste is 39 jaar oud. Precies de helft van de proefpersonen heeft een opleiding afgerond op wetenschappelijk niveau, acht proefpersonen hebben een HBO opleiding gedaan en drie proefpersonen hebben een MBO/HAVO/VWO opleidingsniveau. Verder wonen 15 proefpersonen in Rotterdam, drie wonen in Capelle aan den IJssel, twee wonen in Delft, één in Dordrecht en één in Rijswijk. Dordrecht en Rijswijk liggen hemelsbreed ongeveer 15 kilometer van Rotterdam. Dat aan het laatste criterium voor de steekproef, het nooit of nauwelijks bezoeken van klassieke concerten, ook is voldaan toon ik verderop in dit hoofdstuk aan.

Tabel 1 geeft een overzicht van de totale steekproef en is gesorteerd op leeftijd. Als we kijken naar het maandelijkse netto inkomen zien we dat zes proefpersonen € 1249 of minder verdienen, negen proefpersonen tussen de € 1250 en € 2499 ontvangen, en vijf proefpersonen € 2500 of meer verdienen. Twee proefpersonen hebben aangegeven geen inkomen te hebben omdat zij student zijn. Voor het gemak categoriseer ik € 1249 of minder als laag inkomen, tussen € 1250 en € 2499 als midden inkomen, en € 2500 of meer als hoog inkomen. Van de lage inkomens zijn vier proefpersonen man en twee vrouw, van de midden inkomens zijn vier man en vijf vrouw, en van de hoge inkomens zijn twee man en drie vrouw. Het inkomensniveau kan ook bekeken worden in vergelijking met leeftijd. Van de lage inkomens zijn vier proefpersonen onder de 30 jaar en twee daarboven. Van de midden inkomens zijn drie proefpersonen onder de 30 en zes zijn 30 jaar of ouder. Opvallend is dat van de hoge inkomens drie proefpersonen onder de 30 jaar zijn, hoewel er twee heel dicht tegen de 30 aan zitten, en twee boven de 30.

Als we de hoogte van het inkomen afzetten tegen het opleidingsniveau, blijkt dat vier van de zes lage inkomens gekoppeld zijn aan het hoogste opleidingsniveau, WO. De overige twee proefpersonen met een laag inkomen hebben een HBO en MBO/HAVO/VWO opleiding gedaan. Van de midden inkomens zijn vijf proefpersonen HBO geschoold, drie WO opgeleid en één heeft een MBO/HAVO/VWO opleiding afgerond. Van de hoge inkomens zijn drie proefpersonen WO geschoold, één HBO en één MBO/HAVO/VWO.

Tabel 1: Beschrijving steekproef, gesorteerd op leeftijd

Leeftijd	Geslacht	Opleidingsniveau	Inkomen	Woonsituatie
21	Man	WO	Geen (student)	Met huisgenoten
23	Vrouw	WO	€ 2500 of meer	Met partner
23	Vrouw	HBO	Geen (student)	Met partner
23	Man	HBO	€ 1250 - € 2499	Met partner
24	Vrouw	WO	€ 1249 of minder	Alleenstaand
26	Man	MBO/HAVO/VWO	€ 1249 of minder	Met partner
27	Vrouw	MBO/HAVO/VWO	€ 1250 - € 2499	Met huisgenoten
27	Man	WO	€ 1250 - € 2499	Alleenstaand
27	Man	WO	€ 1249 of minder	Met huisgenoten
28	Vrouw	HBO	€ 2500 of meer	Alleenstaand
29	Vrouw	WO	€ 2500 of meer	Met huisgenoten
29	Man	WO	€ 1249 of minder	Met huisgenoten
30	Vrouw	HBO	€ 1250 - € 2499	Met partner
30	Vrouw	HBO	€ 1250 - € 2499	Met partner
30	Vrouw	HBO	€ 1250 - € 2499	Alleenstaand
30	Man	HBO	€ 1250 - € 2499	Alleenstaand
31	Man	WO	€ 2500 of meer	Met huisgenoten
32	Man	WO	€ 1250 - € 2499	Alleenstaand
33	Vrouw	WO	€ 1249 of minder	Alleenstaand
33	Man	HBO	€ 1249 of minder	Alleenstaand
38	Man	MBO/HAVO/VWO	€ 2500 of meer	Met partner
39	Vrouw	WO	€ 1250 - € 2499	Met partner en kinderen

In de steekproef zijn evenveel alleenstaanden als samenwonenden met een partner. Eén proefpersoon heeft twee kinderen, waarvan de jongste nog geen jaar oud is. De overige zes proefpersonen wonen op kamers met één of meerdere huisgenoten. Er zijn evenveel mannen als vrouwen alleenstaand, en van de acht alleenstaanden zijn er drie onder de 30 en vijf zijn 30 jaar of ouder. Drie mannen en vijf vrouwen wonen samen met een partner, en de helft van de samenwonenden is onder de 30 jaar. Vier mannen en twee vrouwen wonen op kamers met huisgenoten, en daarvan zijn er vijf onder de 30 en één 30 jaar of ouder.

Verder is de helft van de alleenstaanden HBO opgeleid. De andere helft heeft een WO opleidingsniveau. Ook van de samenwonenden is de helft op HBO-niveau opgeleid. Van de overige vier proefpersonen die samenwonen met een partner zijn er twee MBO/HAVO/VWO geschoold en twee hebben WO afgerond. Opvallend is dat van de zes proefpersonen die op kamers met huisgenoten wonen, er vijf zijn die WO opgeleid zijn en één MBO/HAVO/VWO geschoold is.

4.2 Beschrijving groepen

In deze steekproef zijn vijf vriendengroepen opgenomen. De grootste groep is groep B, met een totaal aantal van zeven vrienden, en de kleinste groep is groep E, met een totaal aantal van drie vrienden. Over het algemeen zitten er meer vrouwen dan mannen in de vriendengroepen, behalve bij groep C waar alleen mannen zijn en groep D waarin evenveel mannen als vrouwen zitten. In tabel 2 laat ik de frequentieverdeling van de vriendengroepen zien op de variabelen leeftijd, geslacht, opleidingsniveau, inkomen, status en woonsituatie.

Tabel 2: Frequentieverdeling vriendengroepen

		Groep A	Groep B	Groep C	Groep D	Groep E
<i>Totaal aantal personen</i>		4	7	4	4	3
<i>Leeftijd</i>	Minimum	23	21	29	27	23
	Maximum	30	38	32	39	24
	Gemiddeld	27	29	31	33	23
<i>Geslacht</i>	Man	1	3	4	2	1
	Vrouw	3	4	0	2	2
<i>Opleidingsniveau</i>	MBO/HAVO/VWO	2	1	0	0	0
	HBO	1	3	1	1	2
	WO	1	3	3	3	1
<i>Inkomen</i>	€ 1249 of minder	1	0	1	3	1
	€ 1250 - € 2499	2	3	2	1	1
	€ 2500 of meer	1	3	1	0	0
<i>Status</i>	Student	0	1	0	1	2
	Werkend	4	6	4	2	1
	Geen van beide	0	0	0	1	0
<i>Woonsituatie</i>	Met partner	3	2	0	1	2
	Alleenstaand	0	3	2	2	1
	Met huisgenoten	1	2	2	1	0

4.3 Resultaten voor- en nameting

Zoals in het voorgaande hoofdstuk reeds besproken is, bestaan zowel de voor- als nameting uit een enquête en een groepsinterview. In de bespreking van de resultaten daarvan loop ik de onderdelen van de voormeting – sociaal-demografische achtergrondkenmerken, cultuurparticipatie, muzieksmaak, en klassieke muziek – en van de nameting – klassieke concerten en het RPhO, beleving, en de toekomst van klassieke concerten – achtereenvolgens af. Met de resultaten van de voor- en nameting kan ik zowel de eerste twee hypothesen evalueren als de eerste en tweede deelvraag beantwoorden, te weten:

D1: Wat zijn de effecten van sociaal-demografische achtergrondkenmerken en cultureel kapitaal op de beleving van klassieke concerten?

H1: Hoe hoger de statuskenmerken (opleidingsniveau en inkomen) en het culturele kapitaal, hoe opener het sociale netwerk van een persoon, hoe groter de kans dat concertbezoek op een positieve manier wordt beleefd en beoordeeld.

D2: Wat zijn de effecten van de beleving op de (verandering in) opvattingen en houdingen ten aanzien van klassieke concerten na het bijwonen daarvan?

H2: Hoe positiever de beleving van concertbezoek, hoe groter de kans dat de opvattingen en houdingen ten aanzien van concerten op een positieve manier worden veranderd.

4.4 Groep A: Eline, Susan, Laura en Neelis

Groep A bestaat uit Eline, Susan, Laura en Neelis. Eline is 23 jaar, studeert momenteel op WO niveau en werkt als assistent-accountant. Susan is 30 jaar, heeft een HBO opleiding gedaan en werkt als pedagogisch medewerker. Laura is 27 jaar, MBO/HAVO/VWO geschoold en werkt ook als pedagogisch medewerker. Neelis is 26 jaar, heeft een opleiding op MBO/HAVO/VWO afgerond en werkt als verkoper.

De vrienden kennen elkaar van Apollo, een homojongeren vereniging waar ze alle vier in het bestuur hebben gezeten. Laura en Neelis kennen elkaar al sinds hun zevende levensjaar, en Susan en Eline kennen elkaar, en Laura en Neelis, al ongeveer zes jaar. Een paar jaar geleden zijn Eline en Susan met elkaar getrouwd. Laura en Eline zien elkaar het meest. Elke week zijn ze samen om bij te praten en thee te drinken. Ook gaan ze wel eens samen uit of naar het theater. Susan ziet Laura ook regelmatig als ze Eline op gaat halen bij Laura, maar erg intensief is dat contact niet. Neelis en Laura zien elkaar een paar keer per maand en Eline en Susan zien Neelis een paar keer per jaar bij Laura thuis tijdens verjaardagen.

De invulling van de vrije tijd van deze vier vrienden komt grotendeels met elkaar overeen. Voor de ontspanning schrijven Laura, Neelis en Eline veel, hetzij op blogs of twitters, hetzij gewoon op papier. Daarnaast doen ze aan sport. Laura doet aan yoga, Neelis doet aan fitness en Eline loopt hard. Susan vult haar vrije tijd het liefst met fotograferen of schilderen.

4.4.1 Cultuurparticipatie

Bij de vraag naar de favoriete vrijetijdsbesteding van groep A zijn uit eten gaan, culturele instellingen bezoeken en tv kijken het meest genoemd. Van de culturele activiteiten die de vrienden ondernemen zijn cabaretvoorstellingen, festivals en bioscoop- en concertbezoek het populairst; naar deze activiteiten zijn ze in het afgelopen jaar één keer of vaker geweest. Theatervoorstellingen en musea of galeries zijn wel in trek bij Laura en Neelis, die een aantal keer in het afgelopen half jaar zijn geweest, maar zijn minder favoriet bij Eline en Susan, die langer dan een jaar geleden ooit een keer zijn geweest. Bij musicals zitten de vrienden wel op één lijn, ze zijn allemaal wel eens een keer geweest maar niet in het afgelopen jaar. Dansvoorstellingen zijn het afgelopen jaar door Susan en Laura één keer bezocht. Eline is ooit wel eens geweest, maar langer dan een jaar geleden, en Neelis is zelfs nog nooit geweest. Neelis is een echte film liefhebber, met een brede smaak op het gebied van filmgenres. Hij gaat maandelijks naar de bioscoop bij hem in de straat en laat zich verrassen door het aanbod, als het maar geen romantische komedies zijn. Laura is een liefhebber van concerten, maar ook theatervoorstellingen en musea scoren bij haar hoog. Eline en Susan zijn iets minder cultureel actief, maar de cabaretvoorstellingen van Lenette van Dongen en Sara Kroos hebben ze beiden wel leuk gevonden.

Laura zat vroeger op ballet, muzikale vorming en toneelles en met haar ouders ging ze naar het theater, musea en de bioscoop. Op school gebeurde niet veel op het gebied van cultuur. Ook Neelis beaamt dit. Hij ging vroeger met zijn ouders naar musea en muziekkuitvoeringen. Eline is vroeger wel met school naar het theater gegaan en heeft muziek- en dramales gehad. Met haar ouders ging ze ook naar theater en naar musea. Susan heeft echter de meest cultureel actieve ouders en school gehad. Op de vraag *was je vroeger met je ouders of via school cultureel actief?* antwoordde ze:

Susan: Tot in den treuren. Ik ben er ook wel getraumatiseerd van. Elk weekend naar een museum, naar een concert, dat is dan met mijn ouders. Ik zat op dansen, ik speelde viool. We hadden ook wel een actieve school. Meestal deed ik de speurtochten eerst in het weekend met mijn ouders, en dan twee weken later met school. En als we op vakantie waren, gingen we altijd in Nederland, en dat was dan de hele vakantie door cultureel bezig zijn, dus.

Laura: Mijn ouders waren wel zo aardig dat ze een dagje iets cultureels wilden gaan doen en een dagje leuk naar de speeltuin.

Susan: Ja, nee, mijn ouders eh...dus ook heel veel klassieke concerten. Zondagochtendconcerten in Amsterdam, dus dan moest je vroeg op.

Laura: Gingen ze ook naar die lunchconcerten en koffieconcerten enzo?

Susan: Ja, ben ik ook nog geweest.

Laura: Daar moest ik ook heen!

Ik: En tot wanneer was dat? Was dat totdat je het huis uitging, of..?

Susan: Ja, en dat was op mijn 22ste. Maar toen wist ik het wel uit te stellen dat we maar één keer per week, in het weekend, mee hoefden.

Uit de enquête blijkt dat over het algemeen de vrienden het erover eens zijn dat kunst leerrijk, spannend, vernieuwend, origineel, humoristisch en uitdagend is en dat kunst emoties oproept en een maatschappijkritische houding heeft. Ze laten in het midden of kunst de alledaagse werkelijkheid doet vergeten en of kunst een aanklacht is tegen onrecht en onderdrukking. Ze zijn het niet met de stelling eens dat kunst vaak een hoop opgeblazen gedoe om niks is en ze vinden kunst ook niet saai.

Als de vrienden een culturele instelling bezoeken, gaan ze bijna nooit alleen. Neelis gaat soms wel eens alleen naar de bioscoop en Laura is wel eens alleen naar het theater gegaan, maar ze zijn niet enthousiast over deze ervaringen. Ze gaan liever met elkaar, andere vrienden of familie, zodat ze samen meer plezier hebben en na kunnen praten of nog iets kunnen gaan drinken met elkaar. Dit laatste sluit ook aan bij wat Eline verwacht van een theater. Haar bezoek zou moeten zijn als een avondje uit, waarbij ze na de voorstelling nog iets kan drinken en misschien nog uitleg kan krijgen. Ook bij een museum is Eline op informatie gericht. Het liefst maakt ze gebruik van een audiotour en als die er niet is leest ze zoveel mogelijk bordjes bij de kunstwerken. Als liefhebber van moderne kunst begrijpt ze namelijk niet altijd in één oogopslag wat een kunstenaar met zijn werk bedoelt. Susan, Laura en Neelis lezen juist geen bordjes in musea, hoewel ze de keren dat ze een inleiding van een theater- of dansvoorstelling hebben bijgewoond wel wisten te waarderen.

Het beeld dat de vrienden hebben van mensen die vaak culturele instellingen bezoeken is dat ze vaak serieus, hoogopgeleid en meestal boven de vijftig jaar oud zijn. Neelis brengt hierin enige nuance:

Neelis: Het ligt er ook wel aan welke culturele instelling je komt, dat kan natuurlijk ook verschillen. Naar een popfestival komt er weer iemand anders dan naar een museum. En dat is weer anders dan wie er naar de bioscoop komt.

In de discussie die volgde op de vraag of de vrienden het eens zijn met de stelling dat er een onderscheid tussen hoge en lage kunst is, hanteerden ze het criterium 'kunstzinnige waarde' als meetlat om te bepalen of iets hoge of lage kunst is. Ook maakten ze een onderscheid tussen kunst die voor de massa wordt geproduceerd en kunst met een 'echte' boodschap, waarbij de laatste volgens hen een hogere kunstzinnige waarde heeft. Ten slotte maakten de vrienden een onderscheid in het type publiek dat op kunst afkomt:

Eline: Ja ik denk wel dat er, ja dat er verschillen zijn, maar ik denk...eh...voor mij, maar volgens mij is dat voor jullie ook wel zo, dat je niet zoiets hebt van: oh dat is, dat heeft niet echt een hele kunstzinnige waarde dus ik ga er niet naartoe.

Laura: Nee, dat iets een andere waarde heeft, wil niet zeggen dat iets niet leuk is. Een openluchtmuseum is ook leuk, ook al heeft dat niet dezelfde waarde dan...

Eline: Maar er zijn wel mensen die ook zeggen: ik ga er dan dus niet naartoe.

Neelis: Dan zijn die mensen raar.

Laura is kritisch ten aanzien van kunsteducatie, voornamelijk omdat ze zich ergert aan de manier waarop schoolkinderen zich gedragen in het theater en ze ervan overtuigd is dat je school niet nodig hebt om interesse in kunst te wekken. Je hebt het of je hebt het niet. Eline ziet het nut van kunsteducatie wel in, maar heeft haar twijfels bij de effectiviteit daarvan. Ze vindt het een goede zaak dat kinderen via school in aanraking komen met kunst, maar ze weet niet zeker of dit ervoor zal zorgen dat kinderen later ook zelfstandig naar culturele instellingen zullen gaan. Susan sluit zich bij haar aan en voegt toe dat het vak CKV op de middelbare school een keuzevak zou moeten worden. Neelis daarentegen heeft kunsteducatie tijdens zijn schoolperiode echt gemist, vooral omdat hij kunst destijds hoogdrempelig vond en niet uit zichzelf naar een culturele instelling zou zijn gegaan. Verder staan de vrienden positief tegenover kunstsubsidies. Eline merkt op dat het subsidiëren van Nederlandse orkesten duidt op een tekort aan publiek, maar dat het toch een stukje beschaving is dat behouden moet worden. Susan geeft aan dat zonder subsidie kunstvormen

kunnen verdwijnen. Toch plaatsen Neelis en Laura een kanttekening bij kunstsubsidies. Hoewel Laura experimentele kunst kan waarderen, heeft ze toch haar twijfels of alle kunst gesubsidieerd zou moeten worden en of de bewakers in een museum ook betaald worden van deze subsidie. Ook Neelis vindt niet alle kunst voldoende waardevol voor subsidie.

4.4.2 Muzieksmaak

De vrienden van groep A zijn thuis opgegroeid met klassieke muziek die hun ouders luisterden. Alleen Laura is hier niet mee opgegroeid, haar moeder luisterde veel naar jazz en nam haar en haar zusje wel eens mee naar een orkest optreden. Haar vader luisterde veel naar Pink Floyd, en daar heeft ze nog steeds een hekel aan. Bij Neelis thuis werd er veel naar de radio geluisterd, en vooral naar klassieke muziek. De ouders van Eline draaiden ook voornamelijk klassieke muziek en lieten haar zo nu en dan Bassie en Adriaan en Kinderen voor Kinderen luisteren. Nadat haar ouders uit elkaar zijn gegaan, is haar moeder de muziek van haar stiefvader gaan draaien, the Beatles. Haar vader is toen van alles gaan draaien, Acda en de Munnik, De Dijk, en deze muzieksmaak heeft Eline overgenomen. Bij Susan thuis werd er geluisterd naar klassiek, the Rolling Stones, Jimi Hendrix, Sting en later Acda en de Munnik. Sommige muziek vindt ze nog steeds leuk, zoals Sting en the Dire Straits, andere muziek vindt ze niet leuk, zoals The Who. Over klassieke muziek geeft ze aan dat ze dat vroeger wel leuk vond.

De vrienden zetten muziek op om te ontspannen of vinden het fijn om op de achtergrond te hebben. Laura zingt het liefst met de muziek mee, maar na een hele dag werken vind ze het wel fijn om even geen muziek op te zetten. Neelis is iemand die altijd muziek aan heeft staan, of hij nou achter de computer zit of aan het trainen is. Susan heeft ook altijd geluid aan staan, maar dit is niet altijd muziek, ook de radio of tv kan aanstaan.

Over het algemeen vinden de vrienden het muziekgenre pop/rock het leukst om naar te luisteren. Op de tweede plaats komt jazz/blues/soul/funk, gevolgd door Nederlandstalig. Op de vierde plaats staat klassiek en het minst geliefd zijn de genres wereldmuziek, dance en fanfare/brassband. Op de vraag of de vrienden een gezamenlijk favoriet genre hebben merkten ze op dat singer/songwriter het dichtst in de buurt komt. Susan is hier geen liefhebber van, maar de rest vindt artiesten als Regina Spektor wel goed.

Laura luistert een kwartier tot een uur per dag muziek, de rest luistert één tot drie uur muziek per dag. Neelis merkt op dat hij het meest naar popmuziek luistert, omdat hij op zijn

werk in de winkel de hele dag popliedjes voorbij hoort komen. Hij houdt ook van Nederlandstalige muziek, vooral van Bløf. Ook Eline en Susan luisteren naar Nederlandstalige muziek, nadat ze met dit genre in aanraking zijn gekomen via hun danslessen. Neelis zoekt wel eens op internet via *YouTube* jazz/blues/soul/funk muziek op. Ook Vanessa Mae, volgens eigen zeggen ook klassiek maar met een modern tintje, zoekt hij hiermee op. Verder houdt hij van filmmuziek en luistert hij veel naar de soundtracks van films. Als hij een klassiek stuk herkent, en hij vindt het ook een mooi klassiek stuk, zoekt hij op van welke componist het is en luistert het nog eens na. Laura luistert heel weinig naar klassiek. Ze zegt hierover het volgende:

Laura: Het is niet dat ik het niet leuk vind ofzo, maar ik vind het ook heel lastig wat je dan zou moeten kopen.

Neelis: Ja, het aanbod is heel groot.

Laura: En je weet ook niet als je dan wat gaat kopen, dan zijn het vaak van die verzamel cd's, en de uitvoering van de één is nogal een verschil met de uitvoering van de ander. Dus je wilt niet één of ander bagger-cd van de Kruitvat kopen.

Susan: Terwijl die soms echt wel mooi zijn, die bagger-cd'tjes.

Eline: Maar dat weet je niet.

Susan: Nee. Ik heb er wel iets meer kijk op denk ik, omdat ik vroeger wel vaak mee ging cd's kopen. Dus ik weet wel welke klassiek cd merken gewoon goed zijn. We hebben ook wel echt klassieke cd's maar ze staan eigenlijk nooit op.

Eline: Ik vind het ook wel lastig, want ik heb altijd het idee dat je naar klassiek muziek echt heel erg moet luisteren, en dat doe ik eigenlijk nooit.

De vrienden, met uitzondering van Susan, vinden het moeilijk om een keus te maken in het aanbod van klassieke muziek, omdat ze niet goed weten welke stukken en uitvoeringen echt mooi zijn, en omdat ze het idee hebben dat je er echt naar moet gaan luisteren.

Eline is tekstueel ingesteld als het op de aantrekkingskracht van muziek aankomt. Als muziek geen tekst heeft, haakt ze snel af. Ook Laura geeft aan dat ze op de tekst van een liedje gericht is, of op de klank van de stem. Neelis gaat meer uit van zijn gevoel, als hij muziek hoort weet hij of hij het leuk vindt of niet en anders zet hij het uit. Susan geeft aan dat een melodie haar ook helemaal kan pakken. In klassieke muziek houdt ze niet zo van koren en opera's, terwijl ze in popmuziek wel tekstueel is ingesteld. Bij haar verschilt per muziekgenre welk aspect haar trekt.

In de enquête is de vrienden een aantal stellingen voorgelegd over motieven voor concertbezoek. Over het algemeen is de meest belangrijke motivatie het liefhebber zijn van

het genre of van de muzikanten die optreden. Ook een belangrijke motivatie is omdat ze meegevraagd worden door iemand. Daarnaast is de muzikale uitvoering belangrijk, en de ontspanning, speciale sfeer en het samen zijn met vrienden ook. Over het algemeen laten ze in het midden of ze zich willen laten verrassen door iets wat ze nog niet kenden. De volgende motivaties spelen over het algemeen een zeer kleine rol: omdat thuis een cd luisteren niet hetzelfde gevoel geeft, het lezen van flyers of brochures, het volgen van de programmering van een zaal of huis, het lezen van een recensie, het zien van reclame op tv of radio, aandacht in de media, in het kader van een toeristische reis, en als laagste scoort verplicht in het kader van werk of opleiding.

4.4.3 Klassieke muziek

In de familie- en vriendenkring van groep A zijn er genoeg mensen die naar klassieke muziek luisteren en ook concerten bezoeken. Met uitzondering van Susan hebben de vrienden vroeger thuis of op school niet zo veel geleerd over klassieke muziek. Laura en Eline zijn wel eens meegenomen door hun moeder naar een klassiek concert. Susan is regelmatig door haar ouders meegenomen naar concerten en ze speelde vroeger viool. Daar leerde ze hoe een muziekstuk in elkaar zit, hoe een orkest eruit ziet en wat de eerste en tweede viool is. De vrienden weten gezamenlijk acht componisten bij naam te noemen. Susan voegt daar nog vier aan toe, bovendien merkt ze op dat veel oude muziekstukken anoniem zijn maar wel heel mooi.

Van de vier vrienden is alleen Eline nog nooit in De Doelen geweest, en alleen Susan heeft wel eens een concert van het RPhO bijgewoond. De grootste drempels die de vrienden ervaren om naar een klassiek concert te gaan zijn de moeilijkheid om een keuze te maken uit het aanbod en het gebrek aan informatie. Daarna komen de drempels gebrek aan tijd en interesse en in iets mindere mate het gebrek aan gezelschap. De drempels die nauwelijks een rol spelen zijn: niet op je gemak voelen, verkeerde tijdstippen, te dure toegangskarten, liever thuisblijven, onveilige buurt, ongemakkelijke bereikbaarheid. Hindering vanwege een handicap of moeite met het vinden van een kinderoppas spelen nooit een rol bij deze vrienden. Neelis geeft aan dat hij niet veel belangstelling heeft om per sé naar een live klassiek concerten te gaan. Hij weet ook niet wanneer die concerten zijn en hij zou, buiten dit onderzoek, niet uit zichzelf naar een klassiek concert gaan. Hij geeft aan dat hij misschien na dit onderzoek wel vaker naar een concert zal gaan. Voor Eline geldt hetzelfde. Laura is

vorig jaar naar een klassiek concert in De Doelen geweest, en Susan merkt op dat ze Eline altijd al een keer mee had willen nemen.

Over het algemeen hebben de vrienden het idee dat klassieke concerten serieus, formeel, verrijkend, rustgevend, elitair en duur zijn. Zij associëren klassieke concerten in mindere mate met artistiek, een lange zit, bestemd voor oudere mensen, aantrekkelijk, emotioneel, betekenisvol, iets waarvoor je echt in de juiste stemming moet zijn, feestelijk, sfeervol, toegankelijk voor iedereen, moeilijk en alleen voor echte liefhebbers. De vrienden zijn het nauwelijks met de opvattingen eens dat klassieke concerten bijzonderder zijn dan popconcerten, en dat klassieke concerten niet zijn voor mensen zoals zij.

Op de vraag welk beeld de vrienden hebben van het type mens dat naar klassieke muziek luistert, antwoordden ze:

Susan: Hoog opgeleid.

Eline: Oud.

Susan: ik wilde het iets subtieler zeggen, maar boven de 55? Leeftijd van mijn ouders en ouder.

Laura: Het ligt er natuurlijk wel aan om wie het gaat.

Neelis: Ja, want mijn zusje speelt viool dus die luistert ook naar klassieke muziek.

Laura: En je hebt ook een aantal van die hele jonge solisten die elektrische viool ofzo spelen. Die spelen ook klassieke stukken en daar zal het publiek toch jonger zijn.

Neelis: Ja dat denk ik ook wel.

Susan: Daar gaan mijn ouders ook wel eens heen.

Eline: Ja, maar je ouders zijn niet doorsnee.

Binnen het genre klassieke muziek zit er volgens Susan verschil tussen toegankelijk, zoals Strauss, Wibi Soerjadi en André Rieu, en elitair, zoals het Requiem van Mozart. Eline vindt klassieke muziek in het geheel niet erg toegankelijk en wel elitair, omdat je er moeite voor moet doen niet alleen om het te vinden maar ook om het te beluisteren. Ook Laura denkt dat het publiek van klassieke muziek een eliteclubje is. Neelis vindt klassieke muziek niet bijzonderder dan andere muziek. Laura denkt dat klassieke muziek je fantasie meer prikkelt, juist omdat het alleen maar muziek is waarin je meegenomen kan worden. Tekst en de interpretatie daarvan vormt hier geen belemmering. Susan is van mening dat door de hoeveelheid aandacht die uitgaat naar popmuziek, klassiek in een doofpot wordt gestopt. In de discussie die volgde op de vraag *wat is volgens jullie de verklaring voor het vergrijzen van het publiek bij klassieke concerten?* werden termen als ‘zapcultuur’, ontzuiling en *lifestyle* genoemd.

Susan: Ik denk dat het door de zapcultuur komt. Klassiek is best wel statisch. Je gaat zitten, je neemt het tot je, je staat op om een drankje te halen...je gaat weer zitten. Terwijl in onze cultuur is het toch meer van: even snel dit, even snel dat. En dat is het niet.

Laura: Ik denk dat de ontzuiling daar ook wel mee te maken heeft. Bijvoorbeeld, als je heel erg kerkelijk opgevoed bent vroeger, dan was daar al een orgel wat je regelmatig hoort. Dus dat is al een instrument wat je tegenwoordig nooit meer hoort, waar je gewoon niet mee in aanraking komt. Jongeren hoeven niet meer naar een klassiek concert omdat de omgeving daartoe aanzet. Dus ik denk dat de noodzaak voor jonge mensen er minder is om heen te gaan, omdat ze daar ook minder mee in aanraking komen, en dat daardoor de drempel steeds hoger wordt.

...

Susan: Ik denk dat het er ook nog wel mee te maken heeft dat er heel veel verschillende popstromingen zijn gekomen. Als je kijkt naar onze ouders, die hebben het begin van de popmuziek meegemaakt, maar daarvoor was er eigenlijk geen popmuziek. Dus daar overheerste dan toch nog de klassieke muziek. En inmiddels heb je zoveel popstromingen dat je eigenlijk geen klassieke stroming meer nodig hebt. Je kan toch wel kiezen wat je wil.

Laura: En het is zo dat de popstroming waarvoor je kiest, meer je lifestyle wordt. Dus dat het meer je lifestyle beïnvloed dan een kerk of tot welke politieke partij je behoort. Bij al die jongeren subculturen gaat muziek een belangrijk deel van je identiteit vormen.

Van de komende concerten verwachten de vrienden niet veel. Neelis heeft geen idee wat hem te wachten staat en Laura gaat opletten wanneer ze moet klappen. Susan is heel benieuwd wat er gespeeld gaat worden, want ze heeft zichzelf gedwongen om het niet alvast op te zoeken. Als rapportcijfer voor het genre klassieke muziek geven Eline en Susan een 6, Laura geeft een 7 en Neelis geeft een 8.

Uit de voormeting blijkt dat de vrienden klassieke muziek zien als serieus, en dat ze licht snobistische trekjes hebben als ze het hebben over bagger-cd'tjes van de Kruidvat of over André Rieu. Verder is klassieke muziek niet iets heel bijzonders, want je hebt het niet nodig als er al genoeg popmuziek is. Er is ook sprake van grote onbekendheid wat een hele drempel lijkt te zijn, want hoe weet je nu waar je heen zou moeten in de wereld van klassieke muziek?

4.4.4 Klassieke concerten en het RPhO

De vrienden uit groep A zijn naar beide concerten op zondagmiddag geweest, en voor aanvang van het eerste concert hebben ze gezamenlijk iets gegeten. Uit de enquête blijkt dat de vrienden over het algemeen het eerste concert met de celliste Sol Gabetta mooier vonden dan het tweede concert met de violist Leonidas Kavakos. Ze geven allemaal aan dat ze van het eerste concert hebben genoten, en dat ze het niet moeilijk vonden om te

begrijpen. In de waardering voor het tweede concert verschillen de vrienden van elkaar. Eline en Susan geven aan dat ze het concert prachtig vonden, terwijl Neelis het te lang vond duren en eigenlijk weg wilde gaan, en Laura het niet meer dan leuk vond. Neelis legt uit dat hij het gevoel had dat er geen eind aan kwam, hij ziet klassieke muziek meer als achtergrondmuziek. Het tweede concert vond hij minder aansprekend. Ook Laura vond het eerste concert leuker, maar ze geeft aan dat ze heel moe was op de dag dat het tweede concert plaatsvond. Susan vond juist het tweede concert mooier. Ze heeft zelf in het verleden stukken van Mendelssohn op de viool gespeeld, en ze was onder de indruk van Kavakos. Eline vond beide concerten mooi, hoewel ze de toegiften van beide solisten vals vond. Laura en Neelis zijn het op dit punt eens met Eline, Susan echter niet. Zij vond dat met name Kavakos technisch heel goed was.

Over het algemeen komen de verwachtingen die de vrienden van tevoren hadden ten aanzien van de concerten uit, hoewel Eline bijna niet durfde te praten vanwege de serieuze sfeer die zij heeft ervaren. Laura en Susan waren enigszins verrast door de samenstelling van het publiek. Het publiek bij het eerste concert was jonger dan verwacht, en bij het tweede concert waren de mensen ouder dan ze van tevoren dachten. Tijdens de concerten ontstonden er bij de vrienden allerlei vragen over de regels binnen het orkest, en liet met name Laura haar fantasie de vrije loop omtrent de onderlinge verhoudingen tussen de muzikanten. Susan fungeerde in deze vriendengroep als een bron van kennis, zij heeft alle vragen over de gang van zaken binnen het orkest kunnen beantwoorden. De vrienden vonden het leuk om gezamenlijk naar de concerten te gaan om het met elkaar te delen, ze hadden niet graag alleen in de zaal willen zitten. De vrienden associëren de klassieke concerten die ze bijgewoond hebben met elitair, serieus, iets waarvoor je in de juiste stemming moet zijn, formeel, verrijkend en rustgevend.

4.4.5 Beleving

Uit de enquête blijkt dat de vrienden uit groep A vonden dat: het fijn was dat er een pauze was, de bediening bij de bar vlot liep, het vervoer naar De Doelen goed was, er een goede hygiëne was, de garderobe in orde was, het personeel aardig was, er goed zicht was op het podium, er genoeg beenruimte was, en de kwaliteit van de muziek goed was. Verder vonden de vrienden de zaal heel mooi, maar zijn de stoelen een beetje hard, ze vonden de medewerkers heel formeel, en de videoschermen in de hal wel handig. Ze vonden dat er

weinig toiletten waren en gezien het oudere publiek ook weinig liften. De ongeschreven regels die de vrienden tijdens de concerten hebben ervaren zijn: je mond houden, alleen kuchen als je klapt, en na het concert direct opstaan en klappen. Ze vonden het moeilijk om tijdens de concerten het moment te bepalen waarop er geklapt mocht worden. Uiteindelijk vormde dit geen grote hindernis, aangezien Susan het goede voorbeeld kon geven.

4.4.6 Imago en toekomst klassieke concerten

De vrienden uit groep A vinden het publiek van de klassieke concerten die ze hebben bijgewoond grijs, maar ook wit. Ze denken dat er meer allochtonen in het orkest zitten dan in het publiek, en dat zijn er al niet veel. De vrienden hebben na het bijwonen van de concerten geen nieuwe ideeën over het wegblijven van jongeren. Laura denkt dat jongeren het niet uit zichzelf opzoeken, omdat het niet *cool* of hip is om te vertellen aan je vrienden. Dit heeft zij zelf ervaren toen ze aan haar collega's vertelde dat ze in het weekend naar een klassiek concert geweest was. Susan denkt dat het publiek vergrijsd omdat jongeren niet in aanraking komen met klassieke muziek in het onderwijs, en Eline denkt dat jongeren wegblijven omdat het een lange zit is. Neelis voegt eraan toe dat de onbekendheid met de concertpraktijk ook een reden is waarom jongeren niet komen. Uit de enquête blijkt dat de vrienden vinden dat het RPhO iets aan de vorm van de concerten moet veranderen om daarmee meer jongeren aan te trekken. De vrienden denken dat de concerten in de huidige vorm steeds minder publiek zullen trekken. Ook vinden de vrienden dat er op scholen meer klassieke muziek aangeboden moet worden, want de jongeren komen niet uit zichzelf, en dat de subsidie aan het RPhO niet verminderd moet worden.

De vrienden zijn het erover eens dat er iets veranderd moet worden aan de huidige vorm van klassieke concerten om aantrekkelijk te worden voor jongeren. Eline en Laura vinden dat er meer interactie met het publiek gezocht moet worden, dit kan voorafgaand aan de concerten of zelfs tijdens de concerten. Eline vindt ook dat er beeldschermen moeten komen. Susan en Neelis vinden dat er meer aandacht voor het RPhO in de media of in het straatbeeld van Rotterdam moet komen. Eline, Susan en Laura hebben ook eigen ideeën waarmee de concerten leuker gemaakt kunnen worden. Eline zou het leuk vinden als zij de orkestleden kan volgen op Twitter, om op die manier in contact te komen en op de hoogte te blijven van ontwikkelingen binnen het orkest. Daarnaast zou ze het leuk vinden als het orkest concerten gaat geven op andere locaties, zoals de poppodia Watt en Paradiso. Laura

ziet het liefst dat klassieke concerten worden gecombineerd met andere muziek- of kunstdisciplines, zoals een festival of een bekende (pop)artiest laten optreden met het orkest. Ook vindt ze het naar eigen zeggen leuker als de orkestleden hippere kleding aan doen. Susan plaatst een kanttekening bij de plannen van Laura. Ze denkt dat het hip maken van klassieke concerten resulteert in het verlies van de oude meesters, en dat mag volgens haar niet gebeuren omdat ze dat zonde vindt. Zij pleit voor concerten gericht op jongeren, waarbij er meer educatie wordt aangeboden.

De vrienden zijn verdeeld in hun intenties om vaker naar een klassiek concert te gaan. Hoewel de vrienden allemaal aangeven dat ze niet nooit meer naar een concert zullen gaan, zijn Eline en Susan de enigen die met zekerheid aangeven nog een keer te gaan. Zij zullen het RPhO ook aanraden bij familie of vrienden. Eline vindt het lastig om te bepalen naar welk concert ze zou moeten gaan en zal, voordat ze gaat, eerst een cd kopen zodat ze de muziek beter leert kennen. Laura is niet van plan om vaker naar klassieke concerten te gaan, en gaat ook de programmering van het RPhO niet in de gaten houden. Neelis gaat alleen nog een keer naar een concert als hij meegevraagd wordt, hij zal niet uit zichzelf gaan. Hij is wel naar aanleiding van het eerste concert op zoek gegaan naar een cd met muziek van Elgar, maar heeft deze niet kunnen vinden in de winkel. De vrienden vonden het leuk om mee te doen aan het onderzoek en als rapportcijfer voor het genre klassieke muziek geeft Laura een 7, Eline en Neelis geven een 8, en Susan geeft een 9. Daarmee zijn Laura en Neelis gelijk gebleven in hun oordeel, en is Eline met 2 en Susan met maar liefst 3 punten gestegen.

4.4.7 Samenvatting groep A

De openheid van groep A is niet heel groot, gezien het gemiddelde aantal van 1,75 muziekgenres die de vrienden leuk vinden. Als ik kijk naar het cultureel kapitaal van de vrienden, valt mij een opmerkelijk verschil op. Neelis en Laura – beiden met een MBO opleidingsniveau - zijn veruit het meest actief op cultureel gebied, met vijf van de acht culturele activiteiten die ze regelmatig ondernemen. Eline en Susan – de hoogst opgeleiden en met het hoogste inkomen - hebben hooguit één culturele activiteit het afgelopen jaar met regelmaat ondernomen. Daartegenover staat dat Neelis vroeger het minst vaak culturele activiteiten met zijn ouders of school ondernam, en Susan het meest cultuur van huis uit heeft meegekregen. Gemiddeld gaan de vrienden naar 2,75 culturele activiteiten per

jaar. Voorlopig kan ik concluderen dat deze groep relatief veel cultureel kapitaal heeft, maar toch niet geheel open is.

Volgens de tweede hypothese kan ik verwachten dat de concertbeleving van invloed is op de verandering in houdingen en opvattingen ten aanzien van klassieke concerten. Hier laten de vrienden dezelfde tweedeling zien, met Eline en Susan enerzijds en Laura en Neelis anderzijds. De concerten zijn het meest in de smaak gevallen bij Eline en Susan, die hun rapportcijfer aanzienlijk verhogen en met zekerheid aangeven nog een keer naar een klassiek concert te gaan. Susan heeft van alle vrienden de meeste kennis over klassieke muziek en is dan ook het meest gestegen in haar waardering voor de concerten. Eline lijkt te worden beïnvloed door Susan in haar positieve concertervaring. Dit kan komen omdat ze elkaars partner zijn. Laura en Neelis hebben de concerten niet op dezelfde positieve manier beleefd en beoordeeld, en houden hun rapportcijfer dan ook onveranderd. De houdingen en opvattingen ten aanzien van klassieke concerten na het bijwonen daarvan zijn over het algemeen enigszins veranderd. Daar waar de vrienden de concerten van te voren associëren met serieus, formeel, verrijkend, rustgevend, elitair en duur, vinden ze achteraf dat de concerten vooral elitair zijn en ook dat je er in de juiste stemming voor moet zijn. Hierbij verschilt het duo Eline en Susan niet van het duo Laura en Neelis.

4.5 Groep B: Nelie-Roos, Hoi-Kee, Daniel, Inez, Alex, Ilona en Julian

Groep B bestaat uit Nelie-Roos, Hoi-Kee, Daniel, Inez, Alex, Ilona en Julian. Nelie-Roos is 28 jaar, heeft een HBO opleiding afgerond en is werkzaam als semiambtenaar. Hoi-Kee is 29 jaar, WO opgeleid en werkt als *user experience researcher*. Daniel is 27 jaar, heeft een WO opleiding gedaan en is werkzaam als promovendus op het gebied van sterrenkunde. Inez is 30 jaar, HBO geschoold en werkt als archiefmedewerker. Alex is 38 jaar, heeft een opleiding op MBO niveau gedaan en werkt als systeembeheerder. Ilona is 30 jaar, heeft een HBO opleiding afgerond en is werkzaam als leerkracht in het basisonderwijs. Julian is 21 jaar, studeert momenteel op WO niveau en heeft geen werk.

De vrienden kennen elkaar via Nelie-Roos, die de bindende factor is in de groep. Hoi-Kee en Nelie-Roos hebben elkaar leren kennen op het werk, en Nelie-Roos heeft Daniel leren kennen via Hoi-Kee. Ze zien elkaar heel sporadisch en hebben vooral via email contact met

elkaar. Daniel en Hoi-Kee zijn elkaars partner. Hoi-Kee en Daniel kennen de rest van de groep nog niet. Ilona kent Nelie-Roos van de middelbare school al sinds haar zestiende. Ze hebben regelmatig contact met elkaar, zien elkaar met verjaardagen, bellen elkaar of gaan samen de stad in. Ilona kent Alex en Inez van verjaardagen, de rest van de groep (Hoi-Kee, Daniel en Julian) kent ze nog niet. Nelie-Roos kent Alex en Inez (ook elkaars partner) al ongeveer sinds haar achttiende via een spellenvereniging, waar ze sport- en rollenspellen doen. Ze zien elkaar ongeveer één keer in de drie maanden. Alex en Inez kennen Ilona van verjaardagen, de rest van de groep kennen ze nog niet. Nelie-Roos en Julian kennen elkaar al twee jaar en hebben elkaar ontmoet via een studentenkoor in Delft. Ongeveer één keer in de vier maanden komen ze bij elkaar om bij te kletsen. Julian kent de rest van de groep nog niet.

De vrienden beschikken over zeer uiteenlopende vrijetijdsbestedingen, maar hebben ook overeenkomsten als lezen en amateurkunst. Nelie-Roos leest heel veel en houdt van zingen. Ook bezoekt ze regelmatig het filmhuis waar ze een periode vrijwilligerswerk heeft gedaan. Haar vrije tijd gaat ook op aan de deeltijdstudie die ze momenteel volgt en aan het uitnodigen van vrienden om haar appeltaart te komen proeven. Ze vindt het leuk om, naar eigen zeggen, *nerdy* dingen te doen als bakken en sjaals breien. Hoi-Kee en Daniel geven aan dat hun vrije tijd voornamelijk opgaat aan sociale activiteiten. Ze gaan vaak met hun vrienden naar de kroeg, film, feestjes, festivals of uit eten. Daarnaast heeft Hoi-Kee twee keer een keramiek cursus gevolgd, hoewel ze het niet omschrijft als haar hobby omdat ze het ook twee keer niet af heeft gemaakt. Daniel speelde vroeger veel piano, maar nu niet meer zo veel. Verder fotografeert hij wel eens en houdt hij van lezen. Ook Inez houdt van lezen, maar ook van paardrijden en af en toe afspreken met vrienden. Inez en Alex hebben als gezamenlijk tijdverdrijf de levende geschiedenis, dat Alex omschrijft als een 'holistische hobby'. Je kunt er namelijk zelf onderzoek doen over achtergrondinformatie, zelf creatief bezig zijn en bijvoorbeeld kleding maken, en bezig zijn met sport in de vorm van paardrijden of zwaardvechten. Daarnaast vindt Alex het leuk om te schilderen, computeren, en klein kaliber geweer te schieten op een schietvereniging. Ilona beschouwt haar beroep als juf ook als haar hobby, omdat ze er veel plezier aan beleeft. Ze leest veel en gaat één keer per week naar de bioscoop waarvan ze een abonnement heeft. Daarnaast vindt ze het leuk om creatieve dingen te doen, zoals verbouwen in huis en schilderijen maken, en om met vrienden uit eten te gaan of op een terras te zitten. Julian is al sinds zijn zevende bezig met zingen, en heeft onlangs meegedaan aan het Nederlands Studenten Kamerkoor. Verder

houdt hij van tekenen, schilderen en grafische vormgeving met behulp van de computer. Twee jaar geleden deed hij aan stijldansen en hij wil dit komend jaar weer gaan oppakken.

4.5.1 Cultuurparticipatie

Uit de enquête blijkt dat de vrienden van groep B het vaakst naar de bioscoop gaan ten opzichte van de overige culturele activiteiten. Op de tweede plaats komt museumbezoek en daarna het bijwonen van concerten. Het laagst scoren dansvoorstellingen en musicals. Ilona kiest door het hebben van een bioscoopabonnement vaak films die ze normaal gesproken niet zou kiezen. Ze vindt het een uitdaging om nieuwe films te proberen en vaak blijven die haar langer bij dan de films waarvan ze zeker weet dat ze die leuk vindt. Verder komt Ilona regelmatig in aanraking met andere vormen van cultuur, zoals dans- of toneelvoorstellingen, via haar (oud-)leerlingen. Ze wordt vaak door hen uitgenodigd om te komen kijken bij hun optreden, en ze vindt het stoer dat zij als juf er nog steeds bij hoort. Met uitzondering van Julian beschikken de vrienden over een museumjaarkaart, waardoor ze regelmatig musea bezoeken. Hoi-Kee gaat wel eens naar een tentoonstelling omdat ze benieuwd is naar de manier waarop die is opgebouwd. Ze heeft stage gelopen bij een museum en daar is haar interesse in de verhaallijn en presentatiewijze van een tentoonstelling gewekt. Daarnaast houdt Hoi-Kee ervan om samen met vrienden naar festivals en concerten te gaan. Nelie-Roos is minder enthousiast over concerten. Ze vindt het vaak te luid, er zijn teveel mensen, en het is te overweldigend. Bij hun mening over musicals zitten de vrienden op één lijn, ze vinden het te sentimenteel, het is *over the top*, niet verfijnd en, zoals Nelie-Roos het uitdrukt, stiekem niet intellectueel genoeg.

De vrienden hebben vroeger thuis of op school allemaal wel iets van cultuur meegekregen. Een uitzondering is Hoi-Kee, die vroeger nooit iets cultureels met haar ouders deed. Mogelijke oorzaken hiervoor zijn dat haar ouders altijd aan het werk waren in hun eigen restaurant en dat er een taalbarrière was voor haar chinees sprekende ouders. De overige vrienden werden vroeger door hun ouders vaak meegenomen naar musea en erfgoed sites tijdens vakanties. De ouders van Inez hadden een theaterabonnement en namen haar vaak mee naar voorstellingen. Ze heeft nu zelf ook een theaterabonnement. De vader van Nelie-Roos was vroeger een handarbeidleraar, en was thuis vaak samen met haar dingen aan het maken. Daniel is wel eens samen met zijn vader naar een klassiek concert geweest. Hij is

later in zijn studententijd vaker naar klassieke concerten geweest in Amsterdam. Hij volgde destijds de programmering van het Concertgebouworkest.

Over het algemeen zijn de vrienden het erover eens dat kunst emoties oproept, en origineel, uitdagend, vernieuwend, spannend en leerrijk is. Ze vinden niet dat kunst vaak een hoop opgeblazen gedoe om niks is en al helemaal niet dat kunst saai is. De vrienden zijn het ook eens met de stelling dat alleen naar een culturele instelling gaan niet leuk is. Nelie-Roos, Inez en Ilona zijn wel eens alleen gegaan, maar zijn over het algemeen niet enthousiast over die ervaring. Vaker gaan ze met vrienden of familie, zodat ze hun belevenissen met elkaar kunnen delen. Verder verwachten de vrienden van een culturele instelling dat de catering goed is en niet te duur. Ook stellen ze een efficiënte garderobe en vriendelijk personeel op prijs. Julian beschrijft zijn verwachtingen van een culturele instelling meer in termen van een totaalindruk van de zaal of het gebouw. Hij houdt ervan om daarvan onder de indruk te zijn. Verder zijn zijn verwachtingen meer gestoeld op de personen die hij gaat zien optreden dan op de culturele instelling zelf.

In het beeld dat de vrienden hebben van mensen die vaak culturele activiteiten ondernemen resoneert de theorie van Bourdieu over sociale distinctie en culturele reproductie, die ik in Hoofdstuk 2 (p 17) heb beschreven. Nelie-Roos denkt dat de mensen vaker wat ouder zijn en hoogopgeleid. Hierop volgde de volgende discussie:

Alex: Dat ligt eraan, volgens mij heb je daar gradaties in. Bij een gemiddeld popconcert verwacht ik geen hoogopgeleiden, maar iemand die gewoon de muziek mooi vindt. Bij theatervoorstellingen zie ik toch vaak een bepaald type persoon...ja, de betere middenklasse. Of iemand die zich voordoe als de betere middenklasse.

Hoi-Kee: Ik denk wel dat het hoogopgeleiden zijn bij theater. Je moet het wel kunnen permitteren denk ik. Ik kan me ook voorstellen dat sommigen het gewoon doen omdat het interessant is om te doen.

Ilona: Ik denk ook wel dat het mensen zijn die meestal iets van huis uit hebben meegekregen. Ik merk het bijvoorbeeld aan mijn klas, ik merk aan verschillende gezinnen, dat bepaalde kinderen uit bepaalde gezinnen, even in hokjes plaatsend denk ik dan nu even, dus dat je dan toch die lijn wel voortzet. En als je er niet veel mee in aanraking bent gekomen, en je dus eigenlijk ook in een andere sociale klasse zit, ik vind het zo'n rotwoord.., dan is dat meestal de rest van je leven ook wel een beetje zo.

Nelie-Roos: Het zal ook niet zo snel in je opkomen om het wel te doen.

Op de vraag om te reageren op de stelling dat er een verschil is tussen hoge en lage kunst, wisten de vrienden in eerste instantie niet waar ik het over had. Daniel had er echter wel al

een keer van gehoord en legt het uit als een verschil in de mate van investeren. Als je meer in kunst investeert in de zin van moeite ervoor doen, haal je er ook meer uit qua betekenis. Hij ziet daarbij hoge kunst als kunst waar je veel in kunt investeren. Ilona ziet de bioscoop als vermaak voor Jan en alleman, en klassieke concerten als niet voor iedereen. Ze vertelde dat de kinderen uit haar klas haar hadden gevraagd of ze in galakleding naar de klassieke concerten moest. Dat beeld leeft dus wel, concludeert ze. Julian betreft het onderscheid tussen hoge en lage kunst meer op zijn eigen perceptie. Hij ziet *live* voorstellingen als hoge kunst, omdat daarbij meer concentratie en energie van de spelers verwacht wordt. Hij vindt film en schilderkunst geen hoge kunst, omdat dat elke keer opnieuw bekeken kan worden en elke keer ziet het er in principe hetzelfde uit. De uniciteit van de beleving van kunst krijgt van hem een hoge waardering.

Over het algemeen vinden de vrienden het een goede zaak dat er op scholen kunsteducatie wordt gegeven en dat er vanuit de overheid kunstsubsidies worden verstrekt. Alex merkt op dat er toch wel wat linkse gevoelens bij hem opkomen als hij kijkt naar de subsidie die orkesten krijgen. Hij vindt het namelijk een hoop geld voor een kleine hoeveelheid publiek.

4.5.2 Muzieksmaak

Van de zeven vrienden uit groep B zijn alleen Nelie-Roos en Hoi-Kee vroeger thuis met weinig muziek opgegroeid. Zij luisterden beiden alleen muziek in de auto op weg naar hun vakantiebestemming. De ouders van Daniel luisterden thuis veel naar klassieke muziek, en daarnaast ook naar artiesten als Bob Dylan. Hij heeft de muzieksmaak van zijn ouders grotendeels overgenomen, alleen vond hij klassieke muziek niet leuk tot aan zijn zeventiende, daarna is hij het wel gaan waarderen. Ook Inez heeft de smaak van één van haar ouders overgenomen. Haar vader draaide vroeger vaak muziek van Boudewijn de Groot en bandjes als the Eagles, the Beatles, en the Dire Straits. Zij vindt deze muziek nog steeds leuk. Haar moeder luisterde tijdens het koken naar Franse chansons, en die zijn bij Inez niet echt blijven hangen. Alex luisterde als tiener ook graag naar the Dire Straits, als reactie op de muzieksmaak van zijn vader, die veel naar Oostenrijkse volksmuziek en Duitse schlagers luisterde. Ilona heeft van huis uit veel verschillende muziek meegekregen en ze heeft de liefde voor muziek van haar vader overgenomen. Thuis werden Led Zeppelin en the Beatles gedraaid, en samen met haar vader luistert ze altijd de Top 2000. Ook Julian heeft veel

muziek van huis uit meegekregen. Zijn vader is een muziekdocent en zette thuis veel muziek op, voornamelijk pop/rock muziek.

Bij muziek denken de vrienden aan emoties die geraakt worden. Ilona en Julian geven aan dat ze zich een leven zonder muziek niet kunnen voorstellen. Muziek is essentieel, voor ontspanning, om uit je dak te kunnen gaan, kortom voor de ontlading. Muziek is verbonden aan een bepaalde herinnering, een bepaalde periode uit je leven, en is sfeerbepalend. Ilona vindt muziek heerlijk, en ze praat er graag over met haar vader of haar broer. Ze heeft dan ook altijd de radio aan of zoekt op *YouTube* artiesten op. Voor de vrienden is de aantrekkingskracht van muziek een zekere intensiteit van spelen, iets wat ze moeilijk vinden om te omschrijven.

Het merendeel van de vriendengroep luistert tussen de één tot drie uur per dag muziek, of meer dan drie uur per dag. Twee van de zeven vrienden heeft het afgelopen jaar geen festival bezocht en ze zijn allemaal ten minste twee keer dit jaar naar een concert geweest. Julian is het meest zelf muzikaal actief, hij speelt viool, piano en hij zingt. Nelie zingt ook en Daniel speelt piano.

De vrienden luisteren het meest naar pop/rock muziek. Opmerkelijk is dat klassieke muziek op een tweede plaats komt, en daarna jazz/blues/soul/funk. De vrienden luisteren het minst vaak naar Nederlandstalige muziek en fanfare/brassband. Als groep hebben de vrienden geen gezamenlijk favoriet muziekgenre, hoewel ze allemaal wel van hippieachtige of alternatieve muziek houden. Ze vinden dat dance vooral een hoop herrie is en als er al wel leuke nummers zijn, maken die gebruik van klassieke stukken. Fanfare associëren zij met hoempapa en meeklappen, dat vinden ze maar niks.

De grootste motivatie voor concertbezoek is omdat de vrienden een liefhebber zijn van het muziekgenre of de band. Ze gaan dus naar een concert omdat bepaalde artiesten of muzikanten optreden. Motivaties die ook hoog scoren zijn: uit belangstelling voor de speciale sfeer, om met vrienden samen te zijn, om er eens gezellig uit te zijn, en omdat thuis een CD luisteren niet hetzelfde gevoel geeft. De motivaties die nauwelijks een rol spelen zijn: door het zien van reclame op tv of radio, en omdat ik de programmering van een huis volg.

4.5.3 Klassieke muziek

In de vrienden- en familiekring zijn niet bij alle vrienden uit groep B veel mensen te vinden die naar klassieke muziek luisteren of wel eens naar een concert gaan. Alleen Daniel en

Julian geven aan dat familieleden dit doen, en ook hebben ze enkele vrienden die dit doen. Daniel en Julian zijn dan ook de enige vrienden die thuis iets over klassieke muziek geleerd hebben. De vader van Daniel bespeelt een klassiek instrument en zelf speelt hij vanaf zijn zesde piano. Hoi-Kee heeft ook pianoles gehad tot haar zestiende, maar dit speelde zich buiten de huiselijke omgeving af. Ilona heeft op school wel eens tijdens de muzieklessen iets over klassieke muziek geleerd, maar thuis niet omdat haar moeder daar niet van houdt. Ilona heeft de wens om samen met haar vader naar een klassiek concert te gaan, maar deze is tot nu toe nog niet gerealiseerd. De vrienden weten gezamenlijk vierentwintig componisten op te noemen, waaraan Julian als enige ook één Nederlandse componist weet toe te voegen.

Drie van de zeven vrienden zijn nog nooit in De Doelen geweest, en alleen Daniel en Julian zijn wel eens naar een concert van het RPhO geweest. De grootste drempels die de vrienden ervan weerhouden om klassieke concerten te bezoeken zijn omdat de toegangskaarten te duur zijn en omdat het moeilijk is om een keuze te maken uit het aanbod. Ook de reden dat ze er geen tijd voor hebben speelt een rol. De drempels die nauwelijks een rol spelen zijn het gebrek aan gezelschap en het gebrek aan interesse voor klassieke muziek. Nelie-Roos vindt klassieke concerten vaak een lange zit, ze vindt het leuker als het afwisselend is met korte stukjes. Hio-Kee vindt het saai, het duurt lang voordat de muziek je echt raakt omdat je er echt zin in moet hebben, en ze geeft er een lage prioriteit aan. In het weekend heeft ze veel andere dingen die ze leuk vindt om te doen. Ook Daniel geeft aan dat er veel andere leuke dingen zijn in het weekend, maar ook dat hij al een paar maanden met een aantal vrienden naar een klassiek concert wil gaan. Het is er nog niet van gekomen, omdat hij het moeilijk vindt om iets te vinden waarvan hij zeker is dat iemand die nog nooit is geweest het mooi zal vinden. Inez houdt er niet van om stilzittend naar muziek te luisteren, ze doet er liever iets bij. Alex merkt op dat onbekend ook onbemind maakt. De onbekendheid met klassieke muziek weerhoudt hem ervan om naar klassieke concerten te gaan. Ten slotte geeft Ilona aan dat er in haar omgeving niemand is die er naartoe gaat, en zij dus ook niet zo snel uit zichzelf naar een klassiek concert zal gaan.

Verder denken de vrienden bij de term klassieke muziek aan violen, dirigent met stokje, Radio 4, instrumentale en akoestische muziek. Uit de enquête blijkt dat de vrienden over het algemeen vinden dat klassieke concerten verrijkend, emotioneel, artistiek en betekenisvol

zijn. Ze zien klassieke concerten niet als bestemd voor oude mensen of moeilijk. De stelling waar de vrienden het minst mee eens zijn is: niet voor mensen zoals ik.

Op de vraag welk beeld de vrienden hebben van mensen die veel naar klassieke muziek luisteren, antwoordde Julian dat hij zich niet kon voorstellen dat dit Abba fans zijn, maar wel dat het meestal mensen zijn die zelf ook klassieke instrumenten bespelen. De rest van de vrienden reageerde als volgt:

Daniel: Die mensen zijn ouder dan ik. Hoewel, ik heb niet echt één bepaald persoon voor ogen. Maar over het algemeen zijn het wel oudere mensen.

Nelie-Roos: Het zijn de Hyacinth Bouquets zeg maar!

Hoi-Kee: Ja, haha! De snobs...

Inez: Nou ja, de snobs dat weet ik niet, maar wel de hoogopgeleide groep. Ik denk wel dat het een ander publiek is dan dat van André Hazes bijvoorbeeld.

Opvallend is dat alleen Daniel en Julian zich niet kunnen vinden in de stelling dat klassieke muziek elitair is. Daar waar Alex klassieke muziek ziet als bestemd voor een beperkt publiek, namelijk de elite, vindt Daniel het niet elitair, omdat het uiteindelijk gewoon muziek is waar iedereen naar kan luisteren. Je moet er wel eerst even naar leren luisteren, omdat je voor een langere tijd zit en er niets bij kan doen. Er is maar één ding om je aandacht op te richten, en dat is volgens Daniel niet makkelijk, maar nog geen reden om klassieke muziek te bestempelen als elitair.

De mogelijke oorzaken die de vrienden kunnen verzinnen voor het wegblijven van jongeren bij klassieke concerten zijn: onbekendheid met de muziek door te weinig aandacht op scholen of in de opvoeding, het elitaire, saaie en ontoegankelijke imago, en het gebrek aan vernieuwing binnen de concertpraktijk. Kinderen van de zappgeneratie kunnen niet lang stilzitten en al helemaal niet alleen maar luisteren, zo luidt het eindoordeel van de vrienden. Van de komende concerten verwachten Hoi-Kee en Ilona niet veel, ze laten het over zich heen komen. Nelie-Roos hoopt dat ze het leuk zal vinden, ze wil graag verrast worden door makkelijk te begrijpen en in die zin toegankelijke muziekstukken. Julian verwacht dat hij de concerten mooi zal vinden, daar hij bekend is met het werk van de componisten. Inez vraagt zich als enige nu al af of ze uit zichzelf vaker naar klassieke concerten zal gaan. Als rapportcijfer voor het genre klassieke muziek geven Hoi-Kee en Inez een 7, Nelie-Roos, Alex, Ilona en Julian geven een 8, en Daniel geeft een 9.

Hier valt een groot verschil in ervaring en socialisatie op, dat samenhangt met het cijfer vooraf. Hoi-Kee kreeg weinig cultuur van huis uit mee behalve piano spelen en Inez kan niet stil zitten terwijl ze naar muziek luistert. Verder hebben de vrienden over het algemeen een welwillende houding en hebben ze de neiging om het onderscheid tussen hoge en lage kunst niet te zwaar aan te willen zetten.

4.5.4 Klassieke concerten en het RPhO

De vrienden uit groep B zijn naar beide concerten op donderdagavond geweest, en hebben geen gezamenlijke bijeenkomst afgesproken voor aanvang van de concerten. Daniel heeft het tweede concert niet bijgewoond, omdat hij op dat moment voor zijn werk in de Verenigde Staten was. Uit de enquête blijkt dat de vrienden over het algemeen van beide concerten hebben genoten, het niet te lang vonden duren, en het niet moeilijk vonden om te begrijpen. Wel vinden ze dat het tweede concert niet meer dan leuk was. Inez en Nelie-Roos vonden het heel mooi om de passie van de muzikanten te zien, en zijn daarvan onder de indruk. Julian vond vooral de solisten verrassend mooi spelen. Daniel vindt dat de muziekbeleving veel intenser wordt doordat het orkest *live* speelt. Ilona merkt op dat het concertbezoek weer eens wat anders was, en dat vindt ze leuk. Verder vond Alex het eerste deel van het tweede concert niet helemaal passen bij de rest van het concert, en schommelde Nelie-Roos tussen vervoering en afleiding tijdens de concerten. Ze heeft bewondering voor het orkest, maar voelt zich tegelijkertijd te weinig visueel gestimuleerd en kan daardoor haar concentratie niet lang vasthouden. Ook heeft ze zich geïrriteerd aan het gedrag van het publiek in haar directe omgeving. Er was een man wiens gehoorapparaat piepte, en een vrouw die vaak en luidruchtig in het programmaboekje aan het bladeren was. De verwachtingen die de vrienden van tevoren hadden, stroken niet allemaal met wat ze ervaren hebben tijdens de concerten. Ze hadden bijvoorbeeld beleefder publiek verwacht, dat niet voordringt bij de koffiebar en de garderobe. Nelie-Roos had verwacht dat ze de muziek mooier zou vinden, en Inez vond het moeilijk om lang stil te zitten, zoals ze verwacht had. De vrienden vonden het fijn om in een groep de concerten bij te wonen, zodat ze met elkaar konden lachen en evalueren. Inez merkt op dat het tijdens het concert niet zoveel uitmaakt of je alleen bent of niet, maar dat het in de pauzes niet leuk is om alleen te zijn. De vrienden associëren de klassieke concerten die ze bijgewoond hebben met serieus,

verrijkend, aantrekkelijk, iets waarvoor je in de juiste stemming moet zijn, emotioneel, sfeervol, artistiek, en een lange zit.

4.5.5 Beleving

De vrienden uit groep B vonden dat De Doelen goed te bereiken is met het openbaar vervoer, dat er een goede hygiëne was in het gebouw, dat de garderobe goed was, dat de muziek van goede kwaliteit was, en dat de akoestiek in de zaal goed was. De vrienden vonden de ingang van de zaal niet goed aangegeven en ze hadden ook liever zelf een zitplaats uit willen kiezen. Nelie-Roos legt uit dat het niet gemakkelijk is om de weg te vinden in het gebouw, ook de toiletten zijn volgens haar verstopt. Alex merkt op dat het handiger geweest zou zijn als de stoelen in de concertzaal gedraaid zijn richting het podium, zodat je een beter zicht hebt. De horecagelegenheden zijn niet heel erg bevallen bij de vrienden. Ze vonden het een beetje karig en te duur, en de lange rijen aan het begin van de pauze waren niet leuk. Over het publiek zijn de vrienden al helemaal niet te spreken. Inez vond het publiek zelfs ongelooflijk asociaal, het waren onbeleefde bejaarden die haar in de rij bij de bar naar voren duwden. Ilona geeft aan dat de nette kleding van het publiek toch wel heel leuk is. Ook Daniel vindt het deftige publiek niet onaangenaam. De ongeschreven regels tijdens de concerten waren volgens de vrienden: niet hoesten, niet er doorheen praten, stilzitten, en pas klappen aan het einde van een muziekstuk.

4.5.6 Imago en toekomst klassieke concerten

Het beeld dat de vrienden van groep B hadden ten aanzien van het publiek is overeengekomen met wat ze tijdens de concerten hebben gezien, er waren namelijk veel oude mensen. De vrienden hebben na het bijwonen van de concerten een beter idee gekregen waarom de jongeren wegblijven. Ilona legt uit dat het type kind van nu gewend is aan snelheid en overprikkeling, klassieke concerten zijn prikkelarm en sluiten dus niet goed aan bij de behoeften. Het is moeilijk om de aandacht van jongeren vast te houden en bij hen interesse te wekken, omdat Ilona zelf heeft ervaren hoe moeilijk het is om zelf een verhaal bij de muziek te bedenken. Julian denkt dat de toegangskaarten voor jongeren en studenten te duur zijn. Uit de enquête blijkt dat de vrienden bij uitstek vinden dat er op scholen meer klassieke muziek aangeboden moet worden. Ook denken ze dat het RPhO iets aan de vorm

van de concerten moet veranderen, want de concerten zullen in de huidige vorm volgens de vrienden steeds minder publiek trekken. De vrienden denken niet dat jongeren uit zichzelf naar de concerten zullen gaan, en ze vinden ook niet dat de subsidie aan het RPhO in de toekomst verminderd moet worden.

De vrienden zijn het erover eens dat er iets aan de vorm van klassieke concerten veranderd moet worden om aantrekkelijk te zijn voor jongeren. Uit de enquête blijkt dat beeldschermen en meer aandacht in de media en het straatbeeld hoog scoren, maar de vrienden hebben ook eigen ideeën geformuleerd. Op de beeldschermen kunnen de gezichten van de muzikanten of de dirigent getoond worden, maar ook andere beelden zoals natuurtaferelen of kleurpaletten. Alex stelt voor om bekende artiesten met een klassieke achtergrond uit te nodigen om samen met het orkest op te treden. Hoi-Kee stelt voor om jonge muzikanten een podium te geven, de locatie van het concert te verplaatsen, de prijzen te verlagen, de concerten te combineren met andere muziekevenementen in Rotterdam, de klassieke muziek te combineren met elektronische muziek, en om de interactie met het publiek aan te gaan met behulp van technologie om op die manier een gehele *experience* te creëren.

Naar aanleiding van de concerten hebben de vrienden informatie opgezocht over klassieke muziek. Nelie-Roos heeft de inleiding van het eerste concert gedownload en heeft andere stukken op *YouTube* opgezocht. Alex en Julian hebben de cd van Sol Gabetta gekocht in de pauze van het eerste concert, en hebben die laten signeren door de celliste. Ook heeft Julian gekeken naar de programmering van het RPhO voor de rest van dit seizoen. Ilona heeft haar concertbeleving gedeeld met haar vader en met de kinderen uit haar klas. Ook heeft ze na het eerste concert *gegoogled* op Sol Gabetta omdat ze het leuk vindt om meer over haar te weten. De vrienden sluiten een volgend bezoek aan een concert van het RPhO niet uit, maar ze weten nog niet of ze ook echt vaker zullen gaan. Inez laat het van het muziekstuk afhangen, en Nelie-Roos gaat liever naar kleinere orkesten die kortere stukken spelen. Alex vindt de toegangskarten duurder dan hij had verwacht, maar is desalniettemin wel van plan om nog een keer naar een klassiek concert te gaan. Ook Daniel weet zeker dat hij nog een keer wil gaan, omdat hij sinds kort in Rotterdam woont en de concerten van het RPhO hem goed zijn bevallen. De vrienden vonden het leuk en bijzonder om mee te doen aan dit onderzoek. Als rapportcijfer voor het genre klassieke muziek geeft Hoi-Kee een 7, Nelie-

Roos, Inez, Alex en Ilona geven een 8, en Daniel en Julian geven een 9. Daarmee zijn alleen Inez en Julian één punt gestegen, de rest van de vrienden is gelijk gebleven.

4.5.7 Samenvatting groep B

De openheid van groep B is vrij groot, met een gemiddelde van 3,71 (van de 7) muziekgenres die de vrienden leuk vinden. Deze openheid kan samenhangen met de aard van de samenstelling van de vriendengroep. Nelie-Roos vormt de bindende factor zonder wie de rest van de vrienden elkaar niet goed kennen. Het is dan ook niet verwonderlijk dat dit netwerk meer open dan gesloten is. Ook het cultureel kapitaal van dit sociale netwerk is groot, met een gemiddelde van 4 (van de 8) culturele activiteiten die ze regelmatig het afgelopen jaar hebben ondernomen. De vrienden zijn over het algemeen hoogopgeleid en hebben een hoog inkomen. Daniel, Julian en Nelie-Roos weten het meest van klassieke muziek. De rest van de vrienden heeft over het algemeen wel cultuur en muziek van huis uit meegekregen en beschikt over een brede culturele smaak.

De tweede hypothese voorspelt dat een positieve concertbeleving de kans vergoot dat de houdingen en opvattingen ten aanzien van klassieke concerten op een positieve manier worden bijgesteld. Twee van de zeven vrienden zijn na het concertbezoek positiever over klassieke muziek van daarvoor, en hebben hun rapportcijfer met één punt laten stijgen. Dit zijn Inez en Julian, die reeds bij de voormeting hebben aangegeven dat ze graag naar klassieke muziek luisteren. Verder hebben Nelie-Roos, Alex en Daniel ook aangegeven dat ze het leuk vinden om naar klassieke muziek te luisteren. Zij zijn niet gestegen in hun rapportcijfer, maar zaten met hun 8 en 9 al vrij hoog. Er was dus weinig ruimte om nog te stijgen. Over het algemeen zijn de vrienden wel van plan om zelf nog een keer naar een klassiek concert te gaan, hoewel ze dan precies willen weten wat hen te wachten staat. De vrienden associeerden klassieke concerten voorafgaand aan het concertbezoek met verrijkend, emotioneel, artistiek en betekenisvol. Naderhand valt betekenisvol af, en zijn de associaties serieus, aantrekkelijk, het vereist de juiste stemming, sfeervol, en een lange zit erbij gekomen. Het lijkt erop dat het concertbezoek de verwachtingen niet geheel heeft kunnen vervullen, aangezien de vrienden het minder betekenisvol zijn gaan vinden. De concerten vallen in goede aarde bij vrienden met een brede muzikale en culturele smaak, of bij degenen die reeds bekend zijn met klassieke muziek.

4.6 Groep C: André, Eelco, Vincent en Mark

Groep C bestaat uit André, Eelco, Vincent en Mark. André is 30 jaar, heeft een HBO opleiding gedaan en werkt als ecooloog. Eelco is 29 jaar, WO opgeleid en is werkzaam als software expert. Vincent is 32 jaar, heeft een WO opleiding afgerond en werkt als *open source* consultant. Mark is 31 jaar, WO geschoold en werkt als projectmanager.

André leerde Mark en Vincent ongeveer een jaar geleden via Eelco kennen. André en Eelco kennen elkaar nu circa vier jaar en leerden elkaar kennen in het vogelasiel, waar ze beide werkzaam zijn. Mark, Vincent en Eelco kennen elkaar zeven jaar en zijn elkaars huisgenoten. Mark en Vincent kennen elkaar al twintig jaar vanaf de middelbare school en hadden samen een elektronicaclub.

De vier vrienden zien elkaar gemiddeld twee keer per week om samen te klimmen of naar de kroeg te gaan, of allebei. Vooral de combinatie van klimmen en drinken vindt Mark mooi. Hij vindt het leuk om te klimmen vanwege de rustgevende werking. Na een dag hard werken maakt klimmen zijn hoofd leeg. Ook Eelco klimt graag. Het is een sportieve hobby die volgens hem gemakkelijk doordeweeks uitgevoerd kan worden. Eelco ziet klimmen ook als een geliefde buitenactiviteit waaromheen hij graag vakanties boekt. André vindt het in beweging zijn en de gezelligheid het leukste van klimmen. Hij vindt zelf dat hij nog veel te leren heeft op klimgebied en dat ziet hij als een uitdaging. Een andere vrijetijdsbesteding van André is vogels kijken. Hij vindt het leuk om buiten te zijn en vindt het uitdagend om meer over vogels te leren. Net als Mark vindt André rust in zijn hobby's. Vincent beschouwt klimmen als sporten zonder dat je door hebt dat je aan het sporten bent. Hij vindt het, net als Eelco, leuk om klimvakanties te hebben. Daarnaast is Vincent in zijn vrije tijd veel met computers bezig en met het ontwikkelen van software.

4.6.1 Cultuurparticipatie

De vrienden uit groep C gaan iets vaker naar musea en galleries dan naar concerten of cabaretvoorstellingen. Ook bioscoopbezoek en festivals zijn in smaak bij de vrienden. Dansvoorstellingen en musicals scoren het laagst, waarbij drie van de vier vrienden er zelfs nog nooit naartoe is geweest. André vindt het leuk om naar opkomend cabarettalent te gaan en hij gaat vaak naar concerten van de bandjes die hij volgt. Mark, Vincent en Eelco gaan minder vaak naar cabaretvoorstellingen, waarbij de originele en vernieuwende cabaretiers

favoriet zijn. Museumbezoek zien de vrienden als een dagje uit dat ze zo nu en dan samen met vrienden ondernemen. Mark bezoekt regelmatig de Kunsthall, vanwege zijn interesse in exposities en omdat hij in zijn verleden veel Nederlandse musea heeft bezocht en de collecties daarvan al gezien heeft. Eelco gaat het meest naar de bioscoop, de anderen vinden dit alleen leuk om de film te zien. Zij vinden andere dingen leuker om te doen als ze uit gaan. De vrienden zijn eensgezinds als het op musicals aankomt. Ze kunnen er niet van genieten en ze vinden dat het een hoog amateuristisch gehalte heeft. Eelco merkt op dat van alle culturele activiteiten een theatervoorstelling het meest ondergewaardeerd is voor zichzelf. Hij zou vaker willen gaan omdat het hem wel interessant lijkt, maar omdat er niemand in zijn omgeving gaat komt het er ook niet van. Mark voegt daaraan toe dat hij denkt dat het veel te ver van de belevingswereld staat van alle jongvolwassenen die hij kent.

In het gesprek over cultuurparticipatie maakten de vrienden een onderscheid tussen de initiator zijn en het meegevraagd worden door vrienden. Zij zien zichzelf bijna nooit als de initiator als het op culturele activiteiten aankomt. Alleen André regelt voor zichzelf en zijn vrienden kaartjes voor cabaretiërs of concerten. Daarnaast staan de vrienden kritisch tegenover kunst in het algemeen. Zo vindt Mark dat er weinig echt goede kunst is, zeker bij hedendaagse kunst, en geeft Eelco de subsidiecultuur daar de schuld van. Hij vindt dat er te vaak zomaar subsidie wordt gegeven aan kunstprojecten waar te weinig mensen iets mee hebben of iets mee kunnen.

Van de vier vrienden is Mark vroeger het meest door zijn ouders meegenomen naar culturele instellingen. Hij ging elke zondag naar een museum of naar het Zuid-Hollandse landschap om te gaan wandelen of ander erfgoed te bekijken. Daarnaast ging hij iedere twee maanden naar een kindervoorstelling van het Ro-theater. En als kind vond Mark het leuk om te zingen. Ook de ouders van Vincent hielden ervan om te wandelen in het Zuid-Hollandse landschap en namen hem daarbij vaak mee. Verder ging hij af en toe met zijn ouders naar een museum of naar concerten. Vroeger speelde Vincent trombone en trompet, en buiten school was hij actief op de knutselclub bij het cultureel centrum in de buurt. Ook André was actief binnen het wijkcentrum, als het maar geen ballet was, want dat vindt hij niet leuk. Eelco ging wel eens met zijn ouders naar musea, en met zijn vader naar popconcerten. Vroeger speelde Eelco in een bandje, en deed na schooltijd vaak mee aan soundmixshows. Opmerkelijk is dat de vrienden vinden dat kunst vaak een hoop opgeblazen gedoe om niks is. Ook vinden ze dat kunst een maatschappijkritische houding heeft en dat kunst vernieuwend,

origineel, en een aanklacht tegen onrecht en onderdrukking is. Verder vinden ze kunst niet spannend en doet het de alledaagse werkelijkheid ook niet vergeten.

De vrienden geven aan dat ze nooit alleen naar een culturele instelling gaan, vaak worden ze meegenomen door hun vrienden. Mark vindt het fijn om alleen in een museum te lopen, omdat hij er altijd heel lang over doet, maar hij vindt het ook fijn om met anderen te zijn zodat hij flauwe grappen kan maken over hetgeen ze net gezien of meegemaakt hebben. Hij heeft een hekel aan informatie bij kunst. Kunst moet volgens hem voor zichzelf spreken: het is mooi of niet. Eelco wil graag aan de hand genomen worden door de uitlichting van de *highlights* van een museum en Vincent vindt interactieve (ict-)onderdelen in tentoonstellingen een meerwaarde hebben.

Het beeld dat de vrienden hebben van mensen die vaak naar culturele instellingen gaan is dat ze stoffig, onaantrekkelijk, irritant en sneu zijn. André denkt altijd dat andere bezoekers van een museum meer van de tentoongestelde objecten weten dan hij, en dat vindt hij een intimiderende gedachte. Eelco merkt op dat cultuur inderdaad een stoffig imago heeft, maar dat het nu ook wel weer hip kan zijn. Ook Mark ziet een nichemarkt weggelegd voor hippe cultuur.

Op de vraag of de vrienden het eens zijn met het onderscheid tussen hoge en lage kunst wisten André, Vincent en Eelco niet wat ik daarmee bedoelde. Mark wist het wel, en legt uit dat de bioscoop als laag gezien wordt en hedendaagse kunst als hoog. Hoge kunst veronderstelt volgens hem een investering om ervan te kunnen genieten. Het vergt een bepaalde soort intelligentie, dus is het moeilijker, dus is het hoge kunst.

In de ideeën die de vrienden hebben over kunstsubsidies en –educatie weerklinkt iets van de verheffingsgedachte die ik in Hoofdstuk 1 (p 12) heb beschreven:

André: Goed, heel goed.

Eelco: In principe goed, maar het kan dus ook verkeerd...*overdone* zijn.

André: Cultuur is natuurlijk wat mensen elkaar overdragen, wat mensen in al die voorgaande generaties bij elkaar hebben bedacht en wat de moeite waard is om te bewaren, dat is cultuur in feite. Dus het is goed om dat in talrijke facetten tot je te nemen, juist als je jong bent. Daarna kan je altijd nog besluiten wat je doet, maar het is wel goed om er wat vanaf te weten.

Mark: Ik heb daar één puntje op aan te vullen, en dat is dat ik het goed vind, omdat je daarmee dus het elitaire karakter dat kunst heeft...dat je dat ook openstelt voor kinderen van slechte komaf, die er anders nooit mee in aanraking komen en dus altijd Tokkies zullen blijven. Dat vind ik er goed aan.

Eelco: Het is een onderdeel van school voor iedereen, dus kunst ook voor iedereen.

Mark: Ja.

4.6.2 Muzieksmaak

Op de vraag of er vroeger thuis wel eens muziek werd gedraaid reageerden de vrienden van groep C met verbazing op het antwoord van Vincent, die aangaf dat er bij hem thuis nooit muziek werd gespeeld door zijn ouders. De rest is wel opgegroeid met muziek thuis, zoals Pink Floyd, en die muziek vinden ze over het algemeen nog steeds leuk.

Twee van de vier vrienden luisteren meer dan drie uur per dag muziek, de rest luistert minder vaak. Vincent luistert het meest naar muziek op de autoradio tijdens werkverkeer, de rest luistert op cd's of mp3-speler. Het afgelopen jaar zijn de vrienden, met uitzondering van Mark, minstens één keer naar een festival geweest. Daarnaast hebben ze het afgelopen jaar allen tenminste één keer een concert bijgewoond. Eelco en Vincent zijn de enigen die een muziekinstrument bespelen, namelijk gitaar. Ook speelt Eelco mondharmonica. De vrienden vinden muziek mooi, ontspannend, voor op de achtergrond, sfeervol, en emotioneel. Met name emotioneel is een aspect van muziek dat de vrienden belangrijk vinden. Muziek kan op bepaalde momenten je stemming sturen. De aantrekkingskracht van muziek ligt volgens de vrienden niet zozeer in de tekst van een nummer. Het moet gewoon lekker klinken, het moet een lading bevatten, of een uitlaatklep kunnen zijn.

De vriendengroep luistert het meest naar pop/rock muziek. Op een gedeelde tweede plaats komen dance en jazz/blues/soul/funk. Klassieke muziek staat op de derde plaats. De vrienden luisteren het minst vaak naar fanfare/brassband muziek. Als gezamenlijke favoriet stellen de vrienden het genre alternatieve rock voor, met muziek van the White Stripes, Pink Floyd, of the Amazing Stroopwafels.

De grootste motivatie voor de vrienden om naar een concert te gaan is omdat ze liefhebber zijn van het genre of de band. Op de tweede plaats komt voor de ontspanning en daarna uit belangstelling voor de muzikale uitvoering, omdat bepaalde muzikanten optreden, om er eens gezellig uit te zijn, en omdat thuis een CD luisteren niet hetzelfde gevoel geeft. Motivaties die nauwelijks een rol spelen voor concertbezoek zijn door het zien van reclame op tv of radio, en vanwege verplichting in het kader van werk of studie.

4.6.3 Klassieke muziek

In de omgeving van de vrienden uit groep C zijn er niet veel mensen die naar klassieke muziek luisteren. Alleen André en Eelco kennen er een aantal, en Eelco luistert zelf ook wel

eens naar klassieke muziek. Verder hebben de vrienden vroeger thuis of op school niet veel geleerd over klassieke muziek. Alleen het rammen op een xylofoon staat Mark nog helder voor de geest. Gezamenlijk weten ze twaalf componisten op te noemen.

Van de vier vrienden is alleen André nog nooit in De Doelen geweest, en alleen Vincent is wel eens naar een concert van het RPhO geweest. De belangrijkste reden waarom de vrienden geen klassieke concerten bezoeken is omdat er niemand is die hen kan vergezellen. Ook geven de vrienden aan dat ze er geen tijd voor hebben. De drempels die nauwelijks een rol spelen zijn omdat de toegangskarten te duur zijn, en omdat ze zich er niet op hun gemak voelen. Op de vraag of de vrienden ook uit zichzelf naar een klassiek concert zouden gaan geeft Mark aan dat hij wel individueel zou gaan en niet met deze vriendengroep, want dan ontstaat er een sfeer waarin het klassieke concert wordt afgekraakt.

Bij klassieke muziek denken de vrienden aan concerten met strijkers en blazers, Bach, Peter en de wolf, en André Rieu. De vrienden hebben het idee dat klassieke concerten iets zijn waarvoor je echt in de juiste stemming moet zijn, en dat ze rustgevend zijn. Ook vinden ze dat klassieke concerten artistiek, verrijkend, aantrekkelijk en emotioneel zijn. Ze vinden niet dat klassieke concerten duur zijn of dat ze bestemd zijn voor oudere mensen. Ook vinden ze niet dat de concerten niks voor hen zijn.

Op de vraag welk beeld de vrienden hebben van mensen die naar klassieke muziek luisteren, ontstond de volgende discussie:

Mark: Belerend, Volkskrant lezend.

Eelco: Nee, de vraag is: is het nog een getrouw stereotype, geldt dat nog? Gewoon, een beetje de elite...

Mark: Nee, de vraag is wat jij ervan vindt. We gaan straks naar die concerten om te zien dat daar allemaal toffe mensen zitten, waarvan wij denken: oh zo wil ik ook worden.

André: Ik verwacht van die jongens en meisjes die door hun pappa en mamma naar vioolles worden gestuurd ofzo.

Eelco: Ja, denk je dat?

Mark: Volgens mij ga je dan juist nooit naar een concert, dan ben je voor je leven genezen. Maar laten we nu de vraag even serieus beantwoorden.

André: Daar ben ik al mee bezig.

Mark: Ja, ik denk aan mijn leraar Nederlands. Meer Hollanders...

Eelco: Sowieso blanken, ik denk toch wel wat hoger opgeleiden.

Mark: Wel meer alfa's dan bèta's, gamma's al helemaal niet. Ja, behalve gamma's die dan weer stiekem iets van sociologie doen ofzo, dan weer wel. Ja, moeilijk.

Eelco: Maar over het algemeen hoger opgeleide blanken.

Mark: Meer vrouwen dan mannen denk ik wel.

Vincent: Nee, vind ik niet.

Mark ziet klassieke muziek niet echt als iets bijzonders, maar hij vindt het zeker elitair. De rest van de vrienden zijn het met dit laatste eens. André vindt klassieke muziek behoudend, en mensen die klassieke muziek waarderen dragen dit ook uit, en dat is elitair. Eelco ziet klassieke muziek als van oudsher elitair en moeilijk, iets dat alleen door slimme mensen begrepen kan worden. Hoe complexer de muziek wordt, hoe meer elitair, zo redeneert hij. Mark was de enige van de vrienden die zich iets bij de vergrijzing van het concertpubliek kon voorstellen, de rest was verbaasd over dit fenomeen. Daar waar Eelco eerder zou denken dat het publiek verjongt, legt Mark uit dat de aanwas van nieuw publiek uit de hogere laag van de bevolking is gestopt. Hij heeft echter wel het idee dat door de commerciële muziek van de laatste jaren het potentieel verhoogd is. Hij denkt dat er een omslagpunt plaatsvindt, hij gelooft dat er nieuwe interesse voor klassieke muziek ontstaat:

Mark: Ik denk dat de mensen die nu opgroeien, zeg maar in de jaren nul, die zoiets hebben van: die popmuziek, die hedendaagse popmuziek is en beetje uitgemolken. Dat was in de jaren '90 al een beetje. Het is natuurlijk redelijk bizar dat de mensen die in de sixties zijn geboren, die houden van sixties muziek, de seventies houden van seventies, eighties wordt al moeilijker. Maar de nineties mensen, zijn er nou echt mensen die helemaal wauw worden van de nineties muziek?

Vincent: Nee, the Two Brothers.

Eelco: Je gaat toch niet zeiken over McM hè?

André: 2 Unlimited, kom op zeg!

...

Mark: Het is wel zo dat het steeds moeilijker wordt om vernieuwend te zijn binnen een genre.

Eelco: Waarom?

Mark: Omdat op een gegeven moment de meeste extremiteiten zijn bereikt in de jaren '70 op het gebied van popmuziek. En ik denk in de jaren '10 wat betreft eh...hoeveel compleet vernieuwende elementen heeft de popmuziek nog gekregen na de zeventiger jaren? Een heleboel van de dance-achtige zijn als het ware al geëxperimenteerd in de zeventiger jaren.

Ik: Waarom zijn jullie verbaasd om te horen dat het publiek vergrijsd?

Eelco: Nou ja, het komt omdat ik toch wel wat mensen in mijn omgeving zie die dus interesse hebben voor klassieke muziek, waarvan ik echt op het eerste gezicht niet zou zeggen, waardoor ik dus een paar keer zo'n verbazing heb gehad en dat ik denk van: oh, okee, dat leeft dus kennelijk. En misschien dat dat te maken heeft met dat er dus een nieuwe groep is die zich daarvoor aan het interesseren is.

Mark: Die schuchter is.

André: Die stiekem thuis op een mp3-speler naar klassieke muziek luistert.

André is van plan de komende concerten over zich heen te laten komen, hij heeft verder geen verwachtingen. Vincent verwacht te gaan genieten, en Mark verwacht een culturele verrijking waarin hem een mooi verhaal aangeboden wordt. Eelco houdt wel van strijkers, maar verwacht dat hij de komende concerten of heel leuk, of helemaal niks gaat vinden. Als

rapportcijfer voor het genre klassieke muziek geeft Mark een 6, Vincent geeft een 7 en André en Eelco geven een 8.

Deze vriendengroep is beduidend minder positief. De vrienden hebben een eigenaardig idee van kunst als een hoop opgeblazen gedoe om niks en ze zijn heel kritisch. Ze vinden klassieke muziek en cultureel publiek eigenlijk maar niks. Ze zouden culturele dingen vooral afkraken, het staat dus ver van deze bèta-heren af.

4.6.4 Klassieke concerten en het RPhO

De vrienden uit groep C zijn op zaterdagavond naar beide concerten geweest, en zijn na de concerten gezamenlijk naar de kroeg gegaan. Uit de enquête blijkt dat de vrienden over het algemeen het tweede concert mooier vonden dan het eerste. Het tweede concert vonden ze prachtig, niet te lang duren, en ook niet moeilijk om te begrijpen. Van het eerste concert heeft alleen Eelco niet genoten, en vindt hij samen met Vincent dat het concert niet meer dan leuk was. Over het algemeen vonden de vrienden het concertbezoek een *relaxte* en leuke ervaring. Tijdens de concerten dwalen de gedachten van de vrienden af naar ofwel concertgerelateerde zaken, ofwel alledaagse dingen. Eelco vroeg zich af hoeveel een toegangkaartje zou moeten kosten in verhouding met de hoeveelheid muzikanten in het orkest, en vindt het deel na de pauze het leukst. Hij luistert liever naar het orkest zonder solist, omdat hij dan heerlijk weg kan dromen. Mark vindt het juist moeilijk om na de pauze de concentratie voor het concert vast te houden, en hij vindt dat afdwalende gedachten niet ten goede komen aan zijn concertbeleving. Hij dacht tijdens de concerten aan links spelende muzikanten en links klappende mensen. Vincent had voornamelijk concertgerelateerde gedachten, bijvoorbeeld over wat er zou gebeuren als de bassist een zaag zou gebruiken in plaats van een strijkstok. Deze gedachte komt voort uit zijn ontzag voor de oude bassen waarmee het orkest speelt.

Over het algemeen komen de verwachtingen die de vrienden hadden ten aanzien van klassieke concerten overeen met hun bevindingen. Hun verwachtingen werden overtroffen door de gratis koffie en Kavakos, die ze zien als een toegankelijke en ontspannen violist die lol heeft op het podium en af en toe geintjes uithaalt. In vergelijking met Kavakos viel Gabetta tegen, die volgens de vrienden niet boeide omdat ze in haar eigen wereld zat. Ook de dirigent van het tweede concert - een leuke, guitige dirigent die staat te springen -

vonden ze toegankelijker en leuker dan die van het eerste concert. Vincent vond het gezellig om samen met zijn vrienden de concerten bij te wonen, maar Mark vond de groep geen meerwaarde bieden. Hij vindt dat de individuele beleving van het concert tijdens de pauze gedeeld kan worden met iedere willekeurige ander. Hij stelt voor dat De Doelen een service in het leven roept waarbij het publiek gebruik kan maken van medewerkers die in de pauze klaar staan om over het concert te praten. De vrienden hebben er zelfs al een naam voor bedacht: 'concertroulette'. De vrienden associëren de klassieke concerten die ze bijgewoond hebben met rustgevend, artistiek, serieus, sfeervol, verrijkend, emotioneel, aantrekkelijk, en iets waarvoor je in de juiste stemming moet zijn.

4.6.5 Beleving

De vrienden uit groep C vonden dat de muziek van goede kwaliteit was, ze vonden het fijn dat er een pauze was, dat De Doelen goed te bereiken is, en dat er een goede hygiëne was. Ook vonden ze dat de garderobe goed was, en dat de ingang van de zaal duidelijk was aangegeven. De vrienden zijn het erover eens dat het gebouw goed is uitgerust, en dat de zitruimte prima is. De concertzaal was gewoon goed, en Vincent probeerde tijdens het concert in te schatten welke moeilijkheidsgraad de wand van de zaal zou hebben als klimroute. Ook vond hij het grappig dat de orkestleden hetzelfde toilet gebruiken als het publiek. Mark heeft zich geërgerd aan de horecamedewerkers, die geen koffie wilden bijschenken in zijn eigen kopje. André vond het opvallend dat sommige mensen uit het publiek na afloop van het concert direct opveerden om te klappen. Hij vindt die mensen overkomen alsof ze willen laten zien dat ze het concert helemaal begrepen hebben. Eelco vond het publiek juist wel *relaxte* lui, zoals hij het zegt, omdat één van hen een programmaboekje aan hem had aangeboden. De ongeschreven regels tijdens de concerten waren volgens de vrienden: in de pauzes hoesten, niet klappen, en wel een uur lang klappen na de stukken. De vrienden hebben een keer demonstratief mee gekucht en Eelco kon de neiging onderdrukken om naar eigen zeggen iets lomps te doen, zoals op het podium afrennen of veel lawaai maken.

4.6.6 Imago en toekomst klassieke concerten

De verwachtingen van de vrienden uit groep C ten aanzien van het publiek zijn ten dele overeengekomen met hun bevindingen. Zoals verwacht was het publiek ouder en zijn ze netjes gekleed. Maar de vrienden zien hier andere mensen dan bij musea, ze hadden het publiek meer elitair verwacht. De vrienden hebben geen nieuwe ideeën opgedaan ten aanzien van de vergrijzing na het bijwonen van de klassieke concerten. Het concertbezoek heeft wel het één en ander bevestigd: jongeren zijn, anders dan ouderen, op zoek naar connectie. Mark legt uit dat daar waar jongeren zich afvragen wat hun connectie is met wat zich op het podium afspeelt, de ouderen 'de narren die optreden' van een afstand bekijken en er met elkaar over praten. Eelco voegt daaraan toe dat een positieve *attitude* van de muzikanten belangrijk is, en Vincent refereert hierbij aan 'die oude man op de viool' die ongeïnteresseerd overkwam en af en toe verzuimde om mee te spelen. Vervolgens ontstond er een discussie tussen Eelco en Mark over het effect van educatie op het wekken van interesse voor klassieke muziek bij jongeren. Eelco vindt dat educatie in de vorm van kennis over klassieke muziek en ervaring in concertbezoek de barrière voor jongeren wegneemt. Mark vindt het effect van educatie verwaarloosbaar, omdat de grootste drempel, namelijk de mores van het concertbezoek, daarmee niet weggenomen wordt. In de omgeving van een schoolklas leren jongeren deze mores volgens hem niet kennen. Uit de enquête blijkt dat de vrienden over het algemeen vinden dat er meer klassieke muziek moet worden aangeboden op scholen. Ze denken niet dat er steeds minder publiek voor de concerten zal zijn, maar ook niet dat jongeren uit zichzelf zullen komen. Daarnaast vinden ze niet dat het RPhO iets aan de vorm van de concerten moet veranderen, en ook niet dat de subsidie voor het orkest verminderd moet worden.

De vrienden zijn het oneens over de kwestie of de huidige vorm van de klassieke concerten veranderd moet worden. André en Eelco vinden dat het moet blijven zoals het nu is, hoewel Eelco wel vindt dat het orkest bekendere stukken zou moeten gaan spelen en de prijs zou moeten verlagen. Mark stelt voor om de *white-tie dresscode* af te schaffen en de orkestleden hippe kleding te laten dragen, de programmaboekjes gewoon aan iedereen uit te delen, en na afloop van het concert minder lang te klappen.

Naar aanleiding van de concerten zijn alleen André en Mark informatie omtrent klassieke muziek op gaan zoeken. André heeft fragmenten van Sol Gabetta opgezocht en Mark zegt zelf dat hij graag veel onzin wil weten, zoals de bouwmethoden van instrumenten, om dat

vervolgens te kunnen delen met zijn vrienden. Eelco merkt op dat hij na het bijwonen van de concerten meer een idee heeft gekregen van smaak in klassieke muziek, en hij is van plan een schifting te maken tussen 'goede' en 'slechte' klassieke muziek als hij thuis een cd opzet. De vrienden zijn met zekerheid van plan om vaker een concert van het RPhO bij te wonen, en voor aanvang van het concert eerst een inleiding te volgen of zelf meer informatie erover op te zoeken. Ook zullen de vrienden het RPhO aanraden bij vrienden en familie. De vrienden vonden het leuk om gratis naar de concerten te gaan en mee te doen aan dit onderzoek. Als rapportcijfer voor het genre klassieke muziek geeft Eelco een 7, en André, Vincent en Mark geven een 8. Daarmee daalt Eelco met één punt, blijft André gelijk, stijgt Vincent met één punt, en stijgt Mark met maar liefst twee punten.

4.6.7 Samenvatting groep C

De vrienden uit groep C zijn hoogopgeleid, zijn allen werkend en hebben een midden tot hoog inkomen. Mark heeft het meest cultuur van huis uit meegekregen, en ook Vincent werd vroeger vaak door zijn ouders meegenomen naar culturele instellingen. Gemiddeld ondernemen de vrienden 2,5 culturele activiteiten per jaar. De openheid van deze vriendengroep is volgens de eerste hypothese afhankelijk van het cultureel kapitaal en de sociaal-demografische achtergrondkenmerken. Over het algemeen vinden de vrienden 3,5 muziekgenres leuk en is het netwerk daarmee vrij open. Echter, statistisch gezien is de afhankelijkheid van de openheid van achtergrondkenmerken en cultureel kapitaal niet vast te stellen. Tevens verwacht ik dat dankzij de openheid van het netwerk en het hoge cultureel kapitaal, de vrienden de concerten op een positieve manier waarderen en beoordelen. Twee van de vier vrienden hebben achteraf een hoger rapportcijfer gegeven voor klassieke muziek dan vooraf. De overige twee zijn ofwel gelijk gebleven ofwel één punt gedaald. Bij de voormeting gaven Eelco en Vincent aan dat ze klassieke muziek leuk vinden om naar te luisteren, terwijl Vincent en Mark degenen zijn die hun rapportcijfer bij de nameting omhoog halen. Daarnaast zijn de vrienden met zekerheid van plan om zelf nog een keer naar een klassiek concert te gaan.

Op basis van de tweede hypothese verwacht ik dat de houdingen en opvattingen ten aanzien van klassieke concerten na de positieve concertbeleving op een positieve manier worden veranderd. Voorafgaand aan het concertbezoek relateren de vrienden klassieke concerten

met iets dat de juiste stemming vereist, rustgevend, artistiek, verrijkend, aantrekkelijk, en emotioneel. Achteraf zijn aan dit rijtje van zes items serieus en sfeervol toegevoegd, en is de juiste stemming gezakt naar een achtste plaats. De vrienden vinden de klassieke concerten vooral rustgevend en artistiek. Ondanks het feit dat de vrienden vooral afgeleid wegdromen en aan de klimwand zitten te denken, zeggen ze toch dat ze de concerten heel mooi vonden en zeker een keer terug gaan komen. Kennelijk sluit het ongeconcentreerd luisteren naar klassieke muziek een positieve concertbeleving niet uit.

4.7 Groep D: Xaviera, Matthijs, Ninon en Robert

Groep D bestaat uit Xaviera, Matthijs, Ninon en Robert. Xaviera is 33 jaar, studeert momenteel op WO niveau en heeft geen werk. Matthijs is 33 jaar, HBO opgeleid en werkt als fietskoerier. Ninon is 39 jaar, heeft een WO opleiding gedaan en is werkzaam als winkelmedewerker. Robert is 27 jaar, heeft een WO opleiding gedaan en is werkzoekende.

Xaviera, Ninon en Robert kennen elkaar vier jaar en hebben elkaar ontmoet aan het begin van hun studie Algemene Cultuurwetenschappen. Matthijs kent Xaviera al ongeveer zeventien jaar, en kent Ninon en Robert nog niet. De intensiteit van het contact tussen de vrienden is variabel. Xaviera gaat samen met Matthijs wel eens uit eten, en samen met Ninon wel eens naar het theater. Robert en Xaviera zien elkaar regelmatig om bij te kletsen of, zoals zij het zeggen, te zeiken.

De vrienden hebben niet veel hobby's. Ninon heeft geen tijd voor hobby's (ze heeft twee kleine kinderen), maar ze vindt wel veel dingen leuk om te doen, zoals uit eten gaan en musea bezoeken. Ook Matthijs vindt het leuk om naar musea te gaan. Daarnaast is hij geïnteresseerd in moderne kunst en architectuur, en gaat hij graag naar het theater of naar de kroeg. Xaviera beschouwt muziek als haar hobby, en gaat dan ook regelmatig naar concerten. Robert besteedt zijn vrije tijd graag aan eten en het lezen van tijdschriften.

4.7.1 Cultuurparticipatie

De favoriete vrijetijdsbesteding van groep D is een culturele instelling bezoeken, en op de tweede plaats komt naar de kroeg gaan. Van de culturele activiteiten uit de enquête is museumbezoek het meest ondernomen door de vrienden. Dansvoorstellingen, musicals en met name cabaret scoren laag. Ninon geeft aan dat ze vaker naar culturele instellingen zou

willen gaan, maar dat ze daar over het algemeen geen geld voor heeft. De rest van de vrienden is het hiermee eens. De vrienden vinden festivals leuk, zoals het Filmfestival of het Witte de With festival. Xaviera heeft in het verleden Teknival, een festival voor teknomuziek, in Europa nagereisd. Ook vinden de vrienden musea leuk. Ninon houdt van het Haags Gemeentemuseum omdat ze het een mooi gebouw vindt, en Roberts favoriete museum is het natuurhistorisch museum in Londen. De vrienden vinden cabaret ook leuk, hoewel ze niet vaak gaan. Matthijs is dit jaar naar Hans Liberg geweest, en op tv kijkt hij naar Hans Teeuwen en Theo Maassen. Zijn favoriete cabaretier is Freek de Jonge. Xaviera's favoriet is Hans Teeuwen. Van de vier vrienden gaat Xaviera het meest naar concerten, ze gaat regelmatig naar Rotterdamse podia als Worm en de Player. Ook vinden de vrienden theater leuk om naar toe te gaan, van Matthijs is het zelfs zijn favoriete culturele activiteit. Hij gaat vaak naar voorstellingen van Hotel Modern, Xaviera en Ninon gaan ook naar de Parade en Motel Mozaique. De vrienden zijn daarnaast eensgezinds in hun oordeel over musicals, ze zijn wel eens een keer gratis geweest, maar vonden het vreselijk. Alleen Ninon vond de musical Elisabeth wel een mooie en indrukwekkende ervaring. Ook vindt zij opera heel mooi. Van huis uit hebben de vrienden allen wel iets van cultuur meegekregen. Matthijs werd vroeger door zijn vader van galerie naar galerie meegenomen, en dat vond hij leuk. Xaviera is vanaf haar achtste tot haar twaalfde door haar moeder meegenomen naar popconcerten van artiesten als Prince en Michael Jackson. De ouders van Robert ondernamen alleen tijdens vakanties culturele activiteiten met hem. Daarnaast zijn de vrienden allemaal met school wel eens naar een museum of theater geweest.

Over het algemeen vinden de vrienden dat kunst leerrijk en spannend is, en dat het emoties oproept. Verder vinden ze niet dat kunst een aanklacht tegen onrecht en onderdrukking is.

De vrienden gaan graag alleen naar culturele instellingen, ze zouden alleen iemand meenemen waarvan ze weten dat diegene het ook echt leuk vindt om te doen. Matthijs voegt eraan toe dat hij het toch wel gezellig vindt om mensen met zich mee te nemen. Ook is het leuk om met elkaar na te kunnen praten. De vrienden hechten niet veel waarde aan de culturele instelling zelf, ze zijn meer geïnteresseerd in het aanbod. Ninon geeft aan dat het gebouw zelf nog wel een toegevoegde waarde kan hebben, daar zij van mooie architectuur houdt. Verder verwachten de vrienden dat er een goede garderobe is bij culturele instellingen, dat je mag drinken en roken, of anders dat de pauzes afgeschaft moeten worden, dat het personeel je met rust laat, dat er schone toiletten zijn, en lekker bier.

Het beeld dat de vrienden hebben van mensen die vaak culturele activiteiten ondernemen is gevarieerd. Matthijs denkt aan geitenwollensokken types, Robert denkt aan de hippe jonge meisjes die hij vaak terugziet bij de festivals waar hij naartoe gaat, en Xaviera denkt aan de mensen die naar De Doelen gaan, die volgens haar hun status willen uitdrukken, en aan mannen met baarden.

De vrienden, met uitzondering van Matthijs, hebben het onderscheid tussen hoge en lage kunst tijdens hun studie uitvoering met elkaar besproken. Ze zijn het absoluut niet met dit verschil eens. Xaviera vindt dat mensen niet meer capaciteiten nodig hebben om naar klassieke muziek te kunnen luisteren. Niemand haalt eruit wat de maker erin gestopt heeft, zo luidt haar credo. Ninon vindt dat de mensen die het onderscheid bedacht hebben, het tevens in stand willen houden. Matthijs geeft aan dat hij niet meer geniet van hoge dan van lage kunst, alleen omdat het hoog zou zijn.

De vrienden staan positief tegenover kunsteducatie, omdat sommige kinderen anders nooit met kunst in aanraking komen, en omdat het een onderdeel van de algemene opvoeding is. Ze zijn kritischer ten aanzien van kunstsubsidies. Ninon vindt dat er beter gekeken moet worden naar wie de subsidie echt nodig heeft, en dat er minder subsidie naar grote instellingen met veel publiek zou moeten gaan. Xaviera is van mening dat de kunstenaars zelf niet gesubsidieerd moeten worden, maar de infrastructuur van kunst wel.

4.7.2 Muzieksmaak

De vrienden uit groep D zijn thuis opgegroeid met muziek. Bij Ninon thuis werd er veel soul en Surinaamse muziek gedraaid, en ze vond dit altijd wel gezellig. De vader van Xaviera luisterde vroeger naar rock 'n roll en country muziek, haar moeder luisterde naar popmuziek van de jaren '60 en '70. Ze heeft snel zelf een eigen muzieksmaak ontwikkeld, en is vanaf haar zesde al fan van Michael Jackson. Vanaf haar vijftiende is ze de muzieksmaak van haar ouders meer gaan waarderen. Ook bij Robert thuis werd er country en rock gespeeld, en ook hij vond dit als kind niks en later wel leuk. Zijn twee broers luisterden naar heavy metal, dat vond hij helemaal niks, en zelf luisterde hij naar Kinderen voor Kinderen en R&B. De ouders van Matthijs luisterden thuis veel naar klassieke muziek. Hij moest dan raden van welke componist het was. Dat vond hij niet zo interessant, maar vond de muziek zelf wel leuk.

Xaviera omschrijft muziek als haar eerste grote liefde. Ninon en Robert vinden muziek onmisbaar in hun leven, ze houden ervan om naar muziek te luisteren of erop te dansen.

Matthijs vindt muziek ook heerlijk, het kan hem troost geven, en zonder muziek zou hij niet kunnen leven.

Twee van de vier vrienden luisteren gemiddeld tussen één en drie uur per dag naar muziek. De rest luistert minder vaak naar muziek. Daarnaast zijn twee van de vier vrienden het afgelopen jaar minstens één keer naar een festival geweest, en alleen Xaviera heeft het afgelopen jaar concerten bezocht. De vrienden luisteren muziek het vaakst op hun mp3-speler, cd's, of de computer.

De vrienden luisteren over het algemeen het meest naar het muziekgenre jazz/blues/soul/funk. Op een gedeelde tweede plaats komt pop/rock en wereldmuziek. Klassieke muziek staat op de derde plaats. De vrienden luisteren het minst vaak naar fanfare/brassband. Als gezamenlijke favoriet wordt de artiest Benny Sings genoemd, die hiphop, jazz en soul met elkaar combineert. Matthijs en Robert luisteren wel eens naar wereldmuziek. Matthijs heeft in het verleden bij de Wereldomroep gewerkt, en hij vindt het leuk om al die cd's uit verschillende landen te ontdekken. Robert luistert naar Zuid-Amerikaanse muziek en Aziatische pop, die hij zo lelijk vindt dat het leuk is. Ninon ging vroeger wel eens naar ontbijtconcerten van klassieke muziek in Zochers, een monumentaal pand in het Rotterdamse Euromastpark, toen het nog bestond. Robert luistert in de auto altijd naar Radio 4, en zet sinds een paar maanden ook thuis wel eens klassieke muziek op.

De motivatie voor concertbezoek die bij de vrienden het hoogst scoort is omdat thuis een CD luisteren niet hetzelfde gevoel geeft. Ook een belangrijke motivatie waarom ze naar concerten gaan is uit belangstelling voor de muzikale uitvoering. Een reden die nauwelijks een rol speelt is omdat ze een reclame gezien hebben op tv of radio.

4.7.3 Klassieke muziek

In de omgeving van de vrienden uit groep D zijn er een paar mensen die naar klassieke muziek luisteren, zoals Xaviera's opa en oma, Matthijs' ouders, en enkele vrienden van Ninon en Robert. Ninon speelde vroeger viool en heeft op de muziekschool wel iets over klassieke muziek en componisten geleerd. Matthijs leerde thuis wel eens iets over klassieke muziek, en hij heeft vroeger klarinetles gehad. Gezamenlijk kunnen de vrienden tien componisten opnoemen.

De vrienden zijn allen wel eens in De Doelen geweest, maar alleen Ninon heeft wel eens een concert van het RPhO bijgewoond. De grootste drempel die de vrienden ervaren waardoor

ze geen klassieke concerten bezoeken, is omdat ze vinden dat de toegangskaarten te duur zijn. Ook vinden ze dat ze er geen tijd voor hebben en is er niemand die ze kan vergezellen. Redenen die nauwelijks een rol spelen zijn verkeerde openingstijden en verhindering door gezondheidsproblemen. De vrienden zouden waarschijnlijk uit zichzelf ook wel een keer naar een klassiek concert gaan, zeggen ze, maar deze vorm van uitgaan staat niet op de eerste plaats. Robert geeft aan dat hij een paar keer bijna is geweest, maar op het laatste moment er toch geen zin meer in had en thuis is gebleven. Als hij geen *last minute* toegangskaarten een uur voor aanvang van het concert had moeten kopen, maar de kaartjes al op zak zou hebben, dan was hij wel gegaan.

De vrienden denken bij klassieke muziek aan Tsjajkovski, Vivaldi, rustgevend, galajurken, balzalen, Mahler, zondagochtend, en Radio 4. Uit de enquête blijkt dat de vrienden klassieke concerten bij uitstek zien als rustgevend. Ook vinden ze klassieke concerten artistiek, sfeervol, verrijkend, aantrekkelijk, betekenisvol, en iets waarvoor je echt in de juiste stemming moet zijn. Ze zijn het het minst eens met de stelling dat klassieke concerten bestemd zijn voor oude mensen.

Over het beeld dat de vrienden hebben van mensen die naar klassieke muziek luisteren, zijn ze niet eenduidig. Xaviera merkt op dat het iedereen kan zijn, en Robert denkt aan het publiek van André Rieu. Matthijs voegt hieraan toe dat het publiek in het concertgebouw er toch wel anders uitziet, en Ninon denkt dat het publiek van klassieke muziek wat ouder is, en hetzelfde is als het publiek van opera. De vrienden zijn het erover eens dat klassieke muziek niet elitair of een vorm van hoge kunst is, want dat is het beeld dat de elite van klassieke muziek hoog wil houden. Xaviera en Robert zien klassieke muziek niet als iets bijzonders, maar Ninon en Matthijs wel. Matthijs vindt dat klassieke muziek terecht iets verheffends heeft, er zit volgens hem meer variatie, diepgang, opbouw en gelaagdheid in dan een Frans Bauer. De vrienden denken als volgt over de vergrijzing van het concertpubliek:

Matthijs: Nou, het is oude muziek, dus het is ook voor oude mensen. Ik denk dat het zo simpel ligt.
 Xaviera: Ik denk ook dat het te maken heeft met dat mensen een steeds bredere culturele smaak krijgen en dat er meer vrijetijdsopties zijn, dat ze meer keuzes hebben en dat ze dus net zo lief in een café gaan zitten.
 Ninon: Niet iedereen houdt ervan, dat is het denk ik. Dat ouderen ervan houden, is omdat het rustig is...ik denk dat meer ouderen van klassieke muziek houden, want jongeren die hebben gewoon een diversere smaak.
 Xaviera: Nee, ik denk niet dat dat zo is. Ja, wel de ouderen van nu, maar als wij ouder zijn...als ik 80 ben denk ik niet dat ik ineens zo'n mens ben als wat ik nu in De Doelen tegen kom. Als ik 80 ben, houd ik niet opeens van klassieke muziek.
 Ninon: Maar die mensen die heb je, die alleen maar van één soort muziek houden.
 Xaviera: Ik denk dat dat aan het veranderen is.

De verklaring voor het wegblijven van jongeren ligt volgens de vrienden dus deels aan de bredere smaak, maar ook noemen ze het ontoegankelijke imago, de achterhaalde conventies van de concertpraktijk, de prijs, en de onbekendheid. Klassieke muziek moet je opzoeken of van huis uit meekrijgen, zo redeneren de vrienden.

Van de komende concerten verwacht Matthijs dat hij een mooie avond zal hebben, en laten Robert, Ninon en Xaviera zich verrassen. Zij weten niet goed wat ze moeten verwachten, ze hopen dat ze het mooi zullen vinden. Als rapportcijfer voor het genre klassieke muziek geeft Xaviera een 5, Robert en Matthijs geven een 7 en Ninon geeft een 8.

Deze vriendengroep is behoorlijk cultureel geïnteresseerd en is bovendien theoretisch onderlegd. De vrienden staan wel kritisch tegenover de kunstwereld, met name tegenover hiërarchieën. Verder zijn ze weinig specifiek met klassieke muziek bezig.

4.7.4 Klassieke concerten en het RPhO

De vrienden uit groep D zijn het eerste concert op donderdagavond, en het tweede concert op zaterdagavond geweest. Ze hebben voor aanvang van het eerste concert voor elkaar gekookt bij Xaviera thuis. Ninon en Xaviera hebben het tweede concert niet bijgewoond, omdat Ninon ziek was en Xaviera weigerde om een tweede keer naar een klassiek concert te gaan. De vrienden hebben van het eerste concert niet genoten, en vonden het te lang duren. Ze zijn dan ook alle vier vlak na de pauze weggelopen uit de zaal. Matthijs en Robert vonden het tweede concert wel heel mooi, ze hebben ervan genoten, en vonden het niet te lang duren. De vrienden vonden het eerste concert saai, de muziek boeide niet, het kwam niet

aan, en het orkest vonden ze mooier zonder Gabetta. Tijdens het concert was de aandacht van Ninon op het orkest gericht. Ze ontdekte dat de muzikanten volgens haar niet naar de dirigent keken. Ze vond de violen mooi klinken en ze had het idee dat ze zelf ook de pauken kon bespelen.

De verwachtingen van Xaviera zijn uitgekomen, maar die van Matthijs niet. Hij had van het eerste concert verwacht dat hij iets moois zou meemaken, en dat is niet gebeurd. Xaviera vond het gezellig en leuk om samen met haar vrienden het concert te bezoeken, en Matthijs had het niet erg gevonden als hij individueel naar het tweede concert gegaan was. De vrienden associëren de klassieke concerten die ze bijgewoond hebben met serieus, bijzonderder dan een popconcert, saai, sfeervol, een lange zit, artistiek, en voor echte liefhebbers.

4.7.5 Beleving

De vrienden uit groep D vonden dat er een goed zicht was op het podium, ze vonden het fijn dat er een pauze was, de garderobe was goed, en in de zaal was de akoestiek goed. De vrienden geven ook aan dat ze liever zelf een zitplaats hadden uitgekozen, en ze hebben dan ook vlak voor aanvang van het eerste concert besloten om in de loge te gaan zitten. Deze toprang plaatsen vonden ze geweldig. Matthijs en Robert zaten tijdens het tweede concert op de parterre, en ze vonden dit toch een hele andere beleving. Matthijs had het hier het gevoel dat hij meer deel uitmaakte van het concert. De vrienden zijn niet te spreken over de horecagelegenheden, ze vinden dat de bar er niet uit ziet, het niet gezellig of uitnodigend is, en dat er vieze koffie wordt geschonken. Xaviera vond de videoschermen in de hal te modern, en dat vindt ze niet thuishoren in een concertgebouw. Verder vonden de vrienden het fijn dat er voor toilet- en garderobegebruik geen vergoeding werd gevraagd. De ongeschreven regels tijdens de concerten waren volgens de vrienden: niet hoesten, je mond houden, stilzitten, en dus niet opstaan en weglopen. De vrienden merken op dat ze weten dat er ongeschreven regels zijn, maar ze weten niet precies welke dit zijn. Ze weten alleen dat ze zich netjes moeten gedragen.

4.7.6 Imago en toekomst klassieke concerten

Het beeld dat de vrienden uit groep D hadden ten aanzien van het publiek is grotendeels overeen gekomen met wat ze hebben ervaren. Er waren voornamelijk ouderen, maar ze hebben ook jongere mensen gezien. De vrienden hebben naar aanleiding van het concertbezoek een beter idee gekregen waarom jongeren wegblijven. Matthijs vindt dat de toegangskarten te duur zijn, en Xaviera vindt het concert te lang duren. Robert heeft kinderen gezien die met hun ouders meegingen, en concludeert dat klassieke muziek van huis uit meegegeven moet worden. Uit de enquête blijkt dat de vrienden vinden dat klassieke muziek op scholen meer aangeboden moet worden. Ook vinden ze over het algemeen dat het RPhO iets aan de vorm van de concerten moet veranderen, en dat er in de toekomst steeds minder publiek zal zijn. Ook denken de vrienden niet dat jongeren uit zichzelf naar klassieke concerten zullen gaan.

De vrienden weten niet goed welke aanpassingen aan de vorm van de klassieke concerten voor meer jongeren in het publiek kunnen zorgen. Xaviera merkt op dat de lengte en de stijl van de concerten aangepast kunnen worden, en Ninon noemt het verlagen van de prijzen en meer educatie via scholen, zodat men er als kind mee in aanraking komt.

Alleen Ninon en Robert geven aan dat ze van plan zijn nog een keer naar een concert van het RPhO te gaan, maar Xaviera en Matthijs sluiten een volgend concertbezoek ook niet uit. Het lijkt Ninon leuk om nog een keer te gaan als er een mooi concert is, en Robert geeft aan dat hij dankzij het tweede concert van plan is nog een keer te gaan. Matthijs merkt op dat hij ondanks het teleurstellende eerste concert niet teleurgesteld is in het genre klassieke muziek, zijn mening daarover is niet veranderd na de concerten. De vrienden vonden hun deelname aan dit onderzoek leuk omdat ze gratis naar twee concerten konden gaan en omdat sommigen het nog nooit hadden meegemaakt. Als rapportcijfer voor het genre klassieke muziek geeft Xaviera een 3, en Matthijs, Ninon en Robert geven een 8. Daarmee daalt Xaviera met maar liefst twee punten, blijft Ninon gelijk, en stijgen Matthijs en Robert met één punt.

4.7.7 Samenvatting groep D

De vrienden uit groep D zijn hoogopgeleid, maar zijn niet allemaal werkend en hebben dus (nog) een laag inkomen. Als ik kijk naar het cultureel kapitaal van de vrienden, zijn Matthijs,

Xaviera en Ninon vroeger het meest door hun ouders meegenomen naar culturele instellingen. Gemiddeld ondernemen de vrienden 2,25 culturele activiteiten per jaar. De frequentie daarvan zou misschien hoger liggen als de vrienden er meer geld voor zouden hebben. Het sociale netwerk is vrij open, met een gemiddelde van 3,5 gewaardeerde muziekgenres.

In groep D is veel gebeurd na het eerste concertbezoek. Xaviera vond dit concert zo saai dat ze weigerde om een tweede keer te gaan. Matthijs en Robert zijn de enigen van de groep die naar het tweede concert zijn geweest, omdat Ninon ziek was. Opvallend is dan ook dat zij achteraf een hoger rapportcijfer geven voor klassieke muziek dan vooraf. Het tweede concert hebben ze veel leuker gevonden dan het eerste. Twee van de vier vrienden, Ninon en Robert, geven met zekerheid aan zelf nog een keer naar een klassiek concert te gaan. Zij zijn ook degenen die bij de voormeting hebben aangegeven graag naar klassieke muziek te luisteren. De vrienden zijn over het algemeen anders gaan denken over klassieke concerten na het concertbezoek. Vooraf vonden de vrienden het rustgevend, artistiek, sfeervol, verrijkend, aantrekkelijk, betekenisvol, en vereist het de juiste stemming. Achteraf zijn er slechts twee van deze zeven items die terugkomen, namelijk sfeervol en artistiek. Daarnaast associëren de vrienden de concerten achteraf met serieus, bijzonderder dan popconcerten, saai, lange zit, en voor echte liefhebbers. Hier is een mengeling van positieve en negatieve connotaties te zien, die te verklaren is door de onderlinge verdeeldheid binnen de vriendengroep met Xaviera en Ninon enerzijds en Matthijs en Robert anderzijds. Het concertbezoek is in de smaak gevallen bij Matthijs en Robert, die interesse hebben in klassieke muziek, of open staan voor nieuwe dingen. Het daadwerkelijke bezoek aan het eerste concert heeft de verwachtingen van de vier vrienden niet kunnen vervullen, waarna Xaviera en Ninon definitief afhaakten.

4.8 Groep E: Carola, Heleen en Krijn

Groep E bestaat uit Carola, Heleen en Krijn. Carola is 24 jaar, studeert momenteel op WO niveau en is werkzaam als museummedewerker. Heleen is 23 jaar, studeert momenteel op HBO niveau en heeft geen werk. Krijn is 23 jaar, HBO opgeleid en werkt als *forensic IT expert*. Carola, Heleen en Krijn zijn elkaars huisgenoten geweest. Carola en Heleen kennen elkaar van de middelbare school, maar zijn pas vrienden geworden toen ze op de hogeschool zaten zes jaar geleden. Heleen en Krijn kennen elkaar ook al zes jaar en zijn onlangs met elkaar

getrouwd. Carola en Heleen zien elkaar wekelijks om samen te studeren, of naar de bioscoop, of uit eten te gaan. Verder gaat het drietal samen wel eens naar gospelconcerten. Carola en Heleen hebben als gezamenlijke hobby fotografie. Verder beschouwt Carola lezen als haar hobby, maar vindt dat ze hier te weinig tijd voor heeft. Daarnaast spreekt ze in haar vrije tijd graag met vriendinnen af. Heleen besteedt haar vrije tijd, naast fotografie, ook aan het afspreken met vrienden. Verder vindt ze dat haar leven uit verplichtingen bestaat. Krijn is in zijn vrije tijd veel met computers bezig, maar beschouwt dit niet als een hobby omdat hij er niet echt enthousiast van wordt. Hij houdt er wel van om te lezen, vooral tijdens vakanties, en om met muziek en film bezig te zijn. Hij vindt het uitdagend om nieuwe bandjes te ontdekken en om ieder weekend samen met Heleen nieuwe *arthouse* films te bekijken.

4.8.1 Cultuurparticipatie

De vrienden uit groep E gaan het vaakst naar de bioscoop, in vergelijking met de overige culturele activiteiten. Ook museumbezoek scoort hoog. Festivals, musicals, theater- en dansvoorstellingen zijn minder in trek bij de vrienden. De vrienden houden van cabaret, met name van Theo Maassen vanwege de maatschappelijke thema's die hij in zijn voorstellingen behandelt. Ook vinden ze het leuk om musea te bezoeken, en dan vooral fotografiemusea. Carola geeft aan dat ze het grote aanbod van musea een nadeel vindt, soms vergeet ze hoe leuk het is om naar een museum te gaan. Ze zou eigenlijk vaker willen gaan. Heleen en Krijn gaan binnenkort voor de eerste keer naar een musical, op aanraden van hun omgeving. De omgeving van de vrienden blijkt belangrijk te zijn in de keuze voor een culturele activiteit. De vrienden lijken dans- of balletvoorstellingen, concerten, theater, of festivals leuk om naartoe te gaan, maar ze kennen niemand in hun omgeving die dit ook doen en hen uit kan nodigen om mee te gaan. Zelf zetten ze dan de stap niet.

De ouders van Heleen waren totaal niet cultureel actief. Zelf is ze met school wel eens naar musea geweest, maar heeft verder in haar jeugd weinig met cultuur te maken gehad. Ook Krijn deed vroeger niet veel met zijn ouders op cultureel gebied. Op vakanties werden er wel kerken en kastelen bezocht, omdat zijn vader daarvan houdt. Ook de ouders van Carola bezochten tijdens vakanties veel erfgoed samen met haar, maar ook thuis werd Carola vaak door haar ouders meegenomen naar klassieke concerten.

De vrienden zijn het erover eens dat kunst leerrijk is en dat het een maatschappijkritische houding heeft. Ook vinden ze dat kunst origineel, vernieuwend en uitdagend is en dat het emoties oproept. Ze vinden kunst niet saai en ook niet dat het een hoop opgeblazen gedoe om niks is.

De vrienden gaan bijna nooit alleen naar een culturele instelling. Carola neemt haar vriendje of Heleen mee. Heleen is toevallig onlangs een keer alleen gegaan, maar ze vindt het toch leuker om haar ervaringen te kunnen delen met vrienden. Als de vrienden een culturele instelling bezoeken, ervaart Carola dat als weg zijn in een andere wereld. Dat heeft ze vooral bij de bios en een museum. Ze zit dan helemaal in de sfeer en vindt het raar voelen om daarna weer buiten te staan. Heleen herkent zich hierin, en voegt toe dat het vaak stof biedt om eens een andere kijk op dingen te hebben. Ook Krijn herkent dit gevoel, hij relateert de dingen die hem aangeboden worden in de culturele instellingen aan zijn eigen leven. Hij meet zich daarbij de zwartgallige of juist vrolijke bril aan waarmee hij naar zijn eigen leven kijkt, en komt dan vaak tot de conclusie dat het allemaal zo slecht nog niet is. Wat de vrienden van een culturele instelling verwachten hangt van de soort instelling af. Een bioscoop ziet Krijn het liefst *old school* en stoffig met sfeer. Carola verwacht over het algemeen een beleving, en waar voor haar geld. Ze vindt het bijvoorbeeld raar dat kleine musea een hoge entreprijs vragen, dat vindt ze niet gerechtvaardigd.

Mensen die vaak culturele activiteiten ondernemen ziet Heleen als positief. Ze vindt dat ze daar een voorbeeld aan kan nemen, ze zou er zelf graag meer tijd voor willen vrijmaken. Ze ziet deze mensen als alternatievelingen, niet zozeer als de elite. Carola ziet bij openingen van tentoonstellingen in het museum waar ze werkt vaak mensen die zich op een bepaalde manier kleden en een overdreven taal bezigen. Ze irriteert zich vaak aan deze mensen.

De discussie omtrent hoge en lage kunst brachten de vrienden terug op de toegankelijkheid van kunst, waarbij laag toegankelijk is en hoog ontoegankelijk, en het abstractievermogen van mensen om kunst te begrijpen, waarbij het opleidingsniveau van iemand samenhangt met de mate waarin diegene hoge kunst kan begrijpen. De vrienden staan positief tegenover kunsteducatie, je kunt er volgens Carola niet vroeg genoeg mee beginnen. Zij ziet het als een essentieel onderdeel voor de ontwikkeling in het verdere leven. Kunstsubsidies zijn er om de overlevingskansen van kunst te vergroten, alleen vindt Heleen het daarbij wel moeilijk om te bepalen welke kunst wel of geen subsidie zou moeten krijgen.

4.8.2 Muzieksmaak

De vrienden van groep E zijn thuis opgegroeid met verschillende muziek. Carola is met Radio 2 opgevoed, de radio was altijd aan, en dat vond ze gezellig. Haar ouders zijn veel bezig met klassieke muziek, haar moeder speelt piano, en ze hebben haar geleerd om ernaar te luisteren. De vader van Krijn luisterde vroeger naar country en de rockband ELO, en hij vond dit wel prima. Heleen heeft vroeger dwarsfluit gespeeld en thuis werd er veel Simon & Garfunkel en the Bee Gees gedraaid, maar haar muzieksmaak is gevormd door haar broer, die naar rock en punk luisterde.

De vrienden zien muziek als iets onmisbaars in hun leven. Muziek is sfeerbepalend en kan een uitlaatklep zijn voor emoties. De aantrekkingskracht van muziek is een goede melodie, een leuke tekst, en een vernieuwende sfeer. Heleen geeft aan dat het genre indie rock een voorbeeld is van dat nieuwe geluid waar ze naar op zoek is in muziek.

De vrienden luisteren allemaal het liefst naar pop/rock muziek, en daarna komt het genre jazz/blues/soul/funk. Wereldmuziek en klassieke muziek vallen ook in de smaak bij de vrienden. Ze luisteren het minst graag naar fanfare/brassband. Als gezamenlijke favoriet wordt de artiest Jack Johnson genoemd, en speciale en nog onbekende rockbandjes. Krijn vindt als enige van de vrienden dance leuk, hij luistert het bij voorkeur als hij aan het werk is. Het luisteren naar dancemuziek zorgt voor een afsluiting van de buitenwereld, waardoor hij gestimuleerd door het ritme van de muziek goed kan werken. Van wereldmuziek vinden de vrienden Ierse folklore wel leuk, en ook Nederlandstalige muziek bevalt hen wel. De vrienden zijn minder enthousiast over jazz, dat gaat irriteren, en fanfare, dat lachwekkend is. Carola luistert als ze bij haar ouders is vaak naar klassieke muziek, omdat ze daar ieder weekend krijgt te horen welke klassieke muziek haar ouders hebben gekocht. Ze vindt het leuk om op die manier op de hoogte te blijven, en om te leren hoe ze ernaar moet luisteren. Krijn geeft aan dat hij ongeveer één keer per week naar klassieke muziek luistert. Hij heeft een collega die op het werk vaak keihard naar opera luistert, en dit kan hij wel waarderen. Heleen ziet klassieke muziek liever als achtergrondmuziek, zodat ze er niet echt naar hoeft te luisteren. Het staat haar tegen als klassieke muziek heel hard wordt opgezet. Hierop volgde de volgende discussie:

Carola: Het lijkt wel dat het voor de echte liefhebber gewoon altijd hard moet ofzo.

Heleen: Ja inderdaad!

Carola: Mijn ouders ook, dan zitten we koffie te drinken een uur of anderhalf uur lang, en dan praten we niet, nee dan zijn we alleen maar aan het luisteren. En dan is het van: ja, nu, nu! En dan moet ik echt expres heel aandachtig luisteren en dat vinden ze dan helemaal geweldig.

Krijn: Ja maar dan pas kan je onderscheid maken, anders dan hoor je dat gewoon niet. Dan hoor je meerdere instrumenten makkelijker.

Carola: Ja, dat klopt.

Heleen: Ja, net zoals ome Harold die een hele stereo-installatie heeft laten bouwen, en dat moet dan echt dreunen want dan hoor je ieder viooltje en dingetje, en ja dat zijn echte liefhebbers.

Carola: Ja, mijn pa ook. En dan ineens pakt ie de afstandsbediening en gaat ie op pauze, en dan vliegt ie naar de piano en dan gaat ie het even nadoen, en dan gaat ie weer terug. Het is echt heel bijzonder, heel bijzonder.

Krijn: De meeste klassieke muziek kan ik wel waarderen, maar hoe heet die Limbo van tv?

Heleen: André Rieu.

Carola: Ja, ik heb daar toch zoiets van: is dat nou klassieke muziek?

Krijn: Het is toch een orkest achtig iets zeg maar, hoe wil je het anders definiëren?

Carola: Ja, dat is waar. Maar...

Krijn: Het is geen Bach ofzo.

Carola: Nee. Ik vind André Rieu wel een beetje dubieus. Hij is wel enorm met het publiek bezig en sfeer creëren. Hij maakt er echt een show van, en dat irriteert me een beetje.

Van de drie vrienden heeft alleen Carola het afgelopen jaar concerten bezocht. De grootste motivaties voor de vrienden om naar een concert te gaan zijn omdat bepaalde muzikanten optreden, en omdat ze liefhebber zijn van het genre of de band. Ze gaan ook vanwege belangstelling voor de muzikale uitvoering en omdat thuis een CD luisteren niet hetzelfde gevoel geeft. Een motivatie die nauwelijks een rol speelt is vanwege de aandacht in de media.

4.8.3 Klassieke muziek

In de familie- en vriendenkring van Carola, Heleen en Krijn uit groep E zijn het vooral de familieleden die veel naar klassieke muziek luisteren en wel eens concerten bezoeken. Ze kennen niet veel vrienden die dit ook doen. Carola is de enige die thuis iets over klassieke muziek heeft geleerd, Heleen en Krijn hebben er op de middelbare school iets over geleerd. Gezamenlijk weten de vrienden negen componisten op te noemen, het zouden er tien geweest zijn als Yann Tiersen, een componist van filmmuziek, ook meegeteld werd.

De vrienden zijn geen van allen ooit in De Doelen geweest en hebben ook nog nooit een concert van het RPhO bijgewoond. De grootste drempel die de vrienden ervaren is het gebrek aan tijd om naar een klassiek concert te gaan. Op de tweede plaats komt te dure

toegangskarten. Een reden die nauwelijks een rol speelt is omdat het moeilijk is om een keuze te maken uit het aanbod. De vrienden geven aan dat ze door de onbekendheid met klassieke muziek, het gevoel hebben dat ze geen tijd hebben om naar klassieke concerten te gaan. Ook gaan hun vrienden niet, dus vinden ze de stap extra groot.

Bij klassieke muziek denken de vrienden aan strijkinstrumenten, een viool en een piano. Heleen denkt aan de kleur bruin, door de kleur van de instrumenten, en Krijn denkt aan zwart/wit. Carola associeert klassieke muziek met een opgeprikt sfeertje, en oude mensen. Uit de enquête blijkt dat de vrienden klassieke concerten bij uitstek zien als iets waarvoor je echt in de juiste stemming moet zijn. Ook vinden ze klassieke concerten verrijkend, rustgevend, betekenisvol, emotioneel en alleen voor echte liefhebbers. Verder zijn ze het niet met de stelling eens dat klassieke concerten niet voor mensen zoals zij zijn, of dat de concerten moeilijk zijn. Ook hebben de vrienden het idee dat klassieke concerten niet voor iedereen toegankelijk zijn.

Op de vraag *welk beeld hebben jullie van het type mens dat naar klassieke muziek luistert?* luidde het antwoord van de vrienden:

Heleen: Ik vind dat toch altijd wel een beetje aparte mensen. Als ik naar mijn familie kijk, net zoals om Harold, hoe moet ik die omschrijven? Toch een beetje excentrieke mensen ofzo, een beetje eigenaardig ofzo. Terwijl, jouw ouders...ik sta er nu wel van te kijken dat jouw ouders zo klassieke muziekluisteraars zijn. Terwijl ik dat helemaal geen aparte types vind, het zijn juist heel gewone...

Krijn: Nou is de kant van jouw moeder ook gewoon wel een beetje vaag.

Heleen: Ja, het zijn gewoon allemaal een beetje van die...artistieke...artistiek! Misschien is dat wel het goede woord. Een beetje artistiekelingen.

Krijn: Ik denk dat het beeld ook wel een beetje gecreëerd wordt door boeken die je leest, en misschien films die je ziet. Dan wordt het vaak geassocieerd met gala's en smokings en dat soort dingen. En in Donald Duck's wordt dat ook op zo'n manier vaak afgebeeld, kan ik me nog herinneren van vroeger.

Carola: Ik moet ook ineens denken aan, ja het is echt heel idioot hoor, aan Ludo van Goede Tijden. Dat is echt zo'n soort van fijnproever qua muziek. Snap je een beetje wat ik bedoel? Echt iemand die zo zit te luisteren.

Heleen: Maar dat is ook een aparte en eigenaardige persoonlijkheid.

Carola: Ja precies, misschien is dat wel het goede woord ervoor.

Heleen: Ik denk dat het mensen zijn die heel goed alleen dingen kunnen doen en schijt hebben aan de rest van de maatschappij, of wat mensen van hun vinden, of andere mensen dat leuk vinden of niet. Dat is volgens mij gewoon vaak echt helemaal hun eigen ding. Ik denk dat mensen die van klassieke muziek houden, veel eerder alleen naar een concert zouden gaan, dan mensen die van een bandje houden.

De vrienden zijn het eens met de stelling dat klassieke muziek elitair is, en een vorm van hoge kunst is. Krijn legt uit dat een goed muziekstuk kennis en abstractievermogen vraagt

om het te kennen, en dat in hoge kunst veel te ontdekken is. Ook zien de vrienden klassieke muziek als iets bijzonders. Voor de vergrijzing van het concertpubliek hebben de vrienden verschillende verklaringen. Heleen denkt dat klassieke muziek bij jongeren te weinig bekend is, en dat er vroeger meer aandacht voor klassieke muziek was in de media. Carola wijt de vergrijzing aan het imagoprobleem van klassieke muziek, het is voor de elite, het heeft een hoge drempel, en het is dus niet voor iedereen. Ze vindt ook dat dit zo wordt gepresenteerd. Krijn denkt daar iets anders over. Hij verklaart dat honderd jaar geleden klassieke muziek met status samenhang, maar dat er nu een groter spectrum is met meer muziekgenres. In de huidige cultuur is er volgens hem geen besef van status meer, het is steeds platter geworden, er is geen hiërarchie meer, want de mensen zijn meer gelijk. Klassieke muziek is dus voor de jongeren van nu niet meer zo belangrijk. Daarnaast merken de vrienden op dat klassieke muziek sowieso geen populair muziekgenre zal worden.

Van de komende concerten verwacht Heleen meer een commerciële André Rieu stijl dan een chique stijl. Ze heeft er een feestelijk idee bij, en legt uit dat het door het woord 'orkest' komt. Ook Krijn verwacht niet dat het grootschalig zal zijn, en voegt eraan toe dat voor zijn gevoel een orkest naar fanfare neigt, met bombastische muziek. Carola verwacht dat ze stil moeten zijn, dat er bepaald gedrag van hen verwacht wordt. Ze is daar nu al nerveus voor, omdat ze denkt dat ze vaak moet giechelen. De vrienden hebben er veel zin in. Als rapportcijfer voor het genre klassieke muziek geeft Heleen een 6, Carola geeft een 8 en Krijn geeft een 9.

De vrienden vormen een zeer welwillend groepje dat kunst en cultuur in hoog aanzien heeft staan en zich bewust is van het 'hoge' karakter van klassieke muziek. Ze zien kunst als iets alternatiefs, bijzonders en zien vol verwachting uit naar de concerten.

4.8.4 Klassieke concerten en het RPhO

De vrienden uit groep E zijn het eerste concert op zaterdagavond, en het tweede concert op vrijdagavond geweest. Voor aanvang van de concerten zijn de vrienden bijeen gekomen bij Krijn en Heleen thuis. Uit de enquête blijkt dat de vrienden de concerten op dezelfde manier waarderen. Ze hebben van beide concerten genoten, vonden het niet te lang duren, en vonden het niet te moeilijk. Alleen Heleen vond het tweede concert moeilijk te begrijpen en niet meer dan leuk. De vrienden vonden het concertbezoek een hele belevenis, en iets totaal

anders. Heleen vond het veel leuker dan ze gedacht had, en Krijn en Carola vonden de concerten heel rustgevend. Carola geeft aan dat ze tijdens het concert in een andere wereld zit en is zelfs tijdens het eerste concert even in slaap gevallen. Krijn vond de concertzaal een statige indruk geven, net alsof je een grote katholieke kerk binnenloopt. Hij vindt dat deze statigheid wel erbij hoort. Ook Heleen vindt de zaal imponerend, en het lijkt haar leuk om aan de andere kant van het orkest en de dirigent te zitten. Tijdens het eerste concert heeft Heleen geconcentreerd de muziek gevolgd, maar tijdens het tweede concert was ze totaal afgedwaald, waarbij de muziek meer als achtergrond werd beleefd. Carola liet zich meeslepen door de muziek, soms werd ze er zelfs zenuwachtig van en dacht ze aan de *deadlines* van haar scriptie. Krijn herkende een gedeelte van het tweede concert dankzij zijn collega die op het werk naar klassieke muziek luistert. Tijdens de concerten dacht Krijn aan filmmuziek, bijvoorbeeld van the Band of Brothers en the Pacific.

De verwachtingen die de vrienden hadden ten aanzien van klassieke concerten zijn overtroffen. Het concertbezoek was overweldigender dan ze dachten, hoewel Heleen de muziek van het eerste concert leuker vond dan dat van het tweede. Ook Carola was meer onder de indruk van Gabetta dan van Kavakos. De vrienden vonden het heel leuk om gezamenlijk de concerten te beleven, het voegt zeker iets toe, een soort extra dimensie. Krijn merkt op dat het hem ook leuk lijkt om een keer alleen te gaan. Hij vindt dat klassieke muziek rust uitstraalt, en die rust beleef je volgens hem meer als je alleen gaat. De vrienden associëren de klassieke concerten die ze bijgewoond hebben met rustgevend, verrijkend, artistiek, serieus, aantrekkelijk, emotioneel, betekenisvol, sfeervol, bijzonderder dan een popconcert, en elitair.

4.8.5 Beleving

De vrienden uit groep E vonden dat de ingang van de zaal duidelijk was aangegeven, dat De Doelen goed te bereiken is, dat er een goede sfeer en mooi licht in de zaal was, en dat de akoestiek en kwaliteit van de muziek goed was. Krijn vond de belichting in de zaal en op het podium opvallend mooi, het zorgde volgens hem voor een fijne sfeer. De vrienden vonden de medewerkers vriendelijk, en ook de beveiligers die bij binnenkomst de toegangskaartjes in ontvangst nemen zijn volgens Krijn *relaxte* gasten. De horecagelegenheden waren volgens de vrienden goed, hoewel Carola de prijzen bij de wijnbar idioot vond en dat er daardoor

een elitair sfeertje ontstond. De vrienden geven aan dat ze de conventies van de concertpraktijk niet snappen, maar dat je er vaker geweest moet zijn om ze te herkennen. Met name de klappmomenten vormden een puzzel waarvan de vrienden tijdens het tweede concert in staat waren om deze op te lossen. Carola legt uit dat er na een muziekstuk pas geklapt mag worden als de dirigent zijn handen laat zakken. Als de dirigent zijn handen nog omhoog houdt, mag je volgens de vrienden nog niet klappen, want dan is de kans groot dat hij het concert hervat. De overige ongeschreven regels die de vrienden hadden opgemerkt zijn: het hoesten bewaren tot de pauze, het heen en weer lopen van de dirigent na afloop van het concert, en de regels binnen het orkest die bepalen welke muzikanten de dirigent de hand komt schudden.

4.8.6 Imago en toekomst klassieke concerten

De vrienden uit groep E concluderen dat het publiek ten dele voldoet aan het stereotype. Ze vonden het publiek formeler dan verwacht, en de bezoekers droegen ook nettere kleding. Krijn vindt het een divers publiek, ze zijn wel allemaal oud, maar dragen niet allemaal een pak. Wat de vrienden opvallend vonden was dat ze deze sfeer meer konden waarderen dan ze van tevoren hadden gedacht. De statige uitstraling van het publiek vinden ze leuk, en dat hoort volgens hen ook bij het concert. Krijn legt uit dat hij zich daardoor voelde alsof hij deel uitmaakte van de groep. Carola en Heleen geven toe dat ze zich hierin ook kunnen vinden. Na het bijwonen van de concerten denken de vrienden nog steeds dat de verklaring voor het vergrijzen van het concertpubliek te vinden is in het ontoegankelijke imago van klassieke concerten. Heleen geeft aan dat ze geen drempel heeft ervaren voor het tweede concert, en ze concludeert daaruit dat jongeren ermee in aanraking moeten komen om een mening te kunnen vormen over klassieke concerten. Carola legt uit dat jongeren er geen beeld bij hebben, en pleit voor het toegankelijk maken van de concerten door middel van bijvoorbeeld PR. Uit de enquête blijkt dat de vrienden vinden dat er meer klassieke muziek aangeboden moet worden op scholen. Ze denken niet dat er in de toekomst steeds minder publiek zal zijn, en ook niet dat het RPhO iets aan de vorm van de concerten moet veranderen. Ook denken de vrienden niet dat jongeren uit zichzelf naar de concerten gaan, en vinden ze dat de subsidie voor het RPhO niet verminderd moet worden.

De vrienden zijn het erover eens dat het RPhO acties kan ondernemen om meer jongeren te trekken. Carola pleit voor een betere aanwending van de communicatiemiddelen zoals de website. Ze vindt het belangrijk dat er een beeld wordt gegeven van wat een klassiek concert precies is, en stelt voor dat er workshops georganiseerd worden voor jongeren. Heleen stelt voor om de prijs te verlagen, en om de interactie tussen het publiek en de dirigent of solist aan te gaan. Krijn vindt het belangrijk dat hij van tevoren weet wat hij kan verwachten, en vindt het onnodig en zelfs zonde om aan de huidige vorm van klassieke concerten iets te veranderen.

De vrienden geven aan dat ze vaker naar een klassiek concert zullen gaan, maar daarbij eerst een inleiding willen volgen of er zelf informatie over willen opzoeken. Ook zijn ze van plan om het RPhO aan te raden bij vrienden en familie. Alleen Heleen zal niet uit zichzelf nog een keer gaan, maar wel als ze door iemand meegevraagd wordt. De vrienden geven aan dat dankzij de concerten hun interesse in klassieke muziek enigszins is aangewakkerd, hoewel ze het nog steeds moeilijk vinden om te bepalen naar welke concerten ze moeten gaan omdat ze naar eigen zeggen onbekend zijn met de muziek. Carola heeft na het eerste concert *YouTube* filmpjes van Sol Gabetta laten zien aan haar ouders, en ze is van plan om haar ouders een keer mee te nemen naar het RPhO. Krijn had zich na het eerste concert voorgenomen om informatie op te zoeken, maar dat is er niet meer van gekomen. Hij mist een stuk beleving dat hij wel terugziet bij Sol Gabetta, die naar eigen zeggen met gevoel de ideeën van de componist uitdrukt in muziek, en dat wil hij ook meekrijgen. Wel heeft Krijn naar de concertbeleving van zijn collega gevraagd en heeft zijn eigen ervaringen met hem gedeeld. De vrienden vonden het leuk om mee te doen aan dit onderzoek. Krijn legt uit dat muziek een groot gedeelte is van wie je bent, en dat vindt hij leuk om met anderen te delen. Als rapportcijfer voor het genre klassieke muziek geeft Heleen een 7, Carola geeft een 8, en Krijn geeft een 9. Daarmee zijn Carola en Krijn gelijk gebleven in hun oordeel, en is Heleen met één punt gestegen.

4.8.7 Samenvatting groep E

Groep E is in vergelijking met de overige vriendengroepen het meest open sociale netwerk. De vrienden vinden gemiddeld 4,33 (van de 7) muziekgenres leuk. Volgens de eerste hypothese zou de verklaring voor deze openheid te vinden zijn in het cultureel kapitaal en de

sociaal-demografische achtergrondkenmerken. De vrienden zijn hoogopgeleid, maar zijn niet allemaal werkend en hebben dan ook een laag tot midden inkomen. Carola is de enige die van huis uit veel cultuur heeft meegekregen. Gemiddeld hebben de vrienden het afgelopen jaar 2,33 culturele activiteiten ondernomen. Al met al is het cultureel kapitaal van de vrienden uit groep E, zoals ik dat heb gemeten, niet heel groot. De verklaring voor de openheid kan ook gezocht worden in het feit dat de vrienden veel van muziek houden, en dus veel verschillende muziekgenres leuk vinden. Daarnaast voorspelt deze hypothese dat een open sociaal netwerk, naast hoge statuskenmerken en cultureel kapitaal, het concertbezoek op een positieve manier zal waarderen en beoordelen. Alleen Heleen heeft achteraf het rapportcijfer voor klassieke muziek met één punt verhoogd. Krijn en Carola zijn gelijk gebleven, maar zaten al hoog met een 8 en een 9. Zij zijn ook degenen die bij de voormeting hebben aangegeven dat ze graag naar klassieke muziek luisteren. Na het concertbezoek is het oordeel van de vrienden meer naar elkaar toe gegroeid. De vrienden staan open voor een herhaling van het concertbezoek, waarbij Krijn het meest enthousiast is.

De tweede hypothese voorspelt dat een positieve concertbeleving de kans vergroot dat de houdingen en opvattingen ten aanzien van klassieke concerten ook op een positieve manier worden bijgesteld. Het daadwerkelijke concertbezoek heeft inderdaad een verandering teweeg gebracht. Vooraf dachten de vrienden dat het vooral een juiste stemming vereist, en verrijkend, rustgevend, betekenisvol, emotioneel, en voor liefhebbers is. Achteraf is deze lijst met items van zes gegroeid naar tien, en zijn de juiste stemming en voor liefhebbers verdwenen. De vrienden vinden de concerten met name rustgevend en verrijkend. Daarnaast associëren ze de concerten achteraf met artistiek, serieus, aantrekkelijk, sfeervol, bijzonderder dan popconcerten, en elitair.

Op basis van deze evaluatie kan ik concluderen dat de openheid van het netwerk van positieve invloed is geweest op de beleving van het concertbezoek, hoewel dit niet statistisch significant is. Hoewel Carola degene is die thuis het meest over klassieke muziek heeft geleerd, is Krijn degene die zich het meest enthousiast over de concerten uitlaat. In groep E geldt dat de belangstelling voor muziek in het algemeen zeer groot is, en dat klassieke muziek niet uitgesloten wordt.

4.9 Verschil tussen sociale netwerken en individuen

Voor de vergelijking tussen de twee steekproeven van enerzijds de sociale netwerken en anderzijds de individuen, richt ik mij op het paper 'Een klassiek experiment' dat ontstaan is naar aanleiding van de conferentie 'Onderzoek in Cultuureducatie 2010' in Nijmegen (zie bijlage V, p 117). Met deze vergelijking wil ik de laatste hypothese evalueren en daarmee de laatste deelvraag beantwoorden:

D3: Wat is de invloed van een met vrienden gedeelde ervaring van concertbezoek op de beleving zelf en op effecten van de beleving op opvattingen en houdingen ten aanzien van klassieke concerten?

H3: Hoe meer de aanwezigheid van vrienden tot een positieve beleving leidt, des te positiever het effect van die beleving op de opvattingen en houdingen ten aanzien van concerten.

4.9.1 Vergelijking rapportcijfers

De steekproef van de individuen ziet er anders uit dan die van de sociale netwerken. De gemiddelde leeftijd ligt 7,5 jaar hoger en er zijn daarom ook minder hoogopgeleiden. De verschillen in inkomen en maatschappelijke positie zijn gering. Om te kunnen zien hoe de rapportcijfers zijn veranderd na het bijwonen van de concerten, is in Tabel 3 (Tabel 6 op p 12) een overzicht gegeven van de rapportcijfers bij de voor- en nameting van zowel het totaal aantal proefpersonen als van de individuen en de sociale netwerken afzonderlijk.

De stijging van het gemiddelde rapportcijfer tussen voor- en nameting is terug te zien in de frequentieverdelingen voor de totale groep. Bij de nameting geeft 82,9% van de proefpersonen een 7 of hoger. Vooraf was dat nog maar 68,3%. Niet minder dan 27 van de 41 respondenten (65,9%) geven achteraf minstens een 8 als rapportcijfer. De verschillen tussen de individuen en de vriendengroepen zijn niet significant, vermoedelijk vanwege de kleine aantallen. De vriendengroepen scoren namelijk wel steeds iets hoger dan de individuen. Dit verschil is bij de nameting (0,56) nog wat sterker dan bij de voormeting (0,43). Het verschil tussen deze afstanden is echter te klein om te kunnen spreken van een sterkere reactie van de vriendengroepen op de concerten. Maar eigenlijk moet er daarvoor gekeken worden naar veranderingen in rapportcijfer op individueel niveau, door per

proefpersoon te berekenen wat het verschil is tussen het rapportcijfer vooraf en achteraf. Het resultaat van deze berekening is weergegeven in Tabel 4 (Tabel 7 op p 12).

Tabel 3: Frequentieverdeling en gemiddelde rapportcijfers voor- en nameting

cijfer voor:	totaal	individuen	groepen	cijfer na:	totaal	individuen	groepen
3	1	1	0	3	2	1	1
4	1	1	0	4	0	0	0
5	1	0	1	5	1	1	0
6	10	6	4	6	4	4	0
7	10	4	6	7	7	3	4
8	14	5	9	8	20	7	13
9	2	0	2	9	6	2	4
10	2	2	0	10	1	1	0
gemiddeld	7,12	6,89	7,32		7,71	7,21	7,77
<i>n</i>	41	19	22		41	19	22

In de gehele groep van 41 proefpersonen zijn er maar zes (14,6%) die klassieke concerten achteraf negatiever beoordelen dan vooraf. Vier daarvan komen uit de streekproef van individuen. De daling beperkt zich tot 1 of 2 punten. Voor 20 deelnemers, ofwel 48,8%, is het oordeel niet veranderd. Bij de resterende 15 proefpersonen (36,6%) is het rapportcijfer gestegen. Negen van hen komen uit de steekproef van vriendengroepen, zes zijn individuele deelnemers. Meestal (22,0%) steeg het rapportcijfer met 1 punt, in de overige 14,6% van de gevallen met 2 of 3 punten. In Tabel 4 zijn enkele opvallende verschillen te zien tussen de individuen en de groepen. In beide steekproeven blijft ongeveer de helft op het zelfde rapportcijfer zitten, maar bij de vriendengroepen is er wat minder daling en wat meer stijging in het rapportcijfer.

De verschilcores uit Tabel 4 hangen niet samen met de achtergrondkenmerken sekse, opleiding, leeftijd, inkomen, of maatschappelijke positie. Ook is er geen significant verschil tussen de individuen en de groepen. Het is dus, op basis van deze gegevens, niet mogelijk om aan de hand van achtergrondkenmerken te voorspellen wiens opvattingen in positieve of negatieve richting zijn veranderd na het experiment. Verschilcores zijn sowieso lastig te voorspellen, omdat daarin niet alleen een verandering is ingecalculleerd, maar ook de absolute waarden van de oordelen meewegen. Wie vooraf al enthousiast was, heeft weinig ruimte over om het rapportcijfer bij de nameting nog eens flink te verhogen. En wie vooraf

een laag cijfer gaf, heeft nog volop ruimte om te stijgen maar komt dan nog niet per definitie op een hoog eindoordeel uit.

Tabel 4: Frequentieverdeling verandering in rapportcijfer

verschil:	totaal	individuen	groepen
-2	2	1	1
-1	4	3	1
0	20	9	11
+1	9	3	6
+2	3	1	2
+3	3	2	1
<i>totaal:</i>	<i>41</i>	<i>19</i>	<i>22</i>

4.9.2 Vergelijking bezoekingintenties

Bezoekingintenties vertellen iets over de mate waarin deelnemers de concerten als positief of negatief hebben ervaren en in hoeverre ze misschien door de belevenis verrast zijn. De vergelijking tussen de intenties van de individuen en vriendengroepen laat zien in hoeverre de aanwezigheid van vrienden iets zegt over de positieve of negatieve concertervaring.

In Tabel 5 (Tabel 9 op p 14) zijn alle 41 proefpersonen opgenomen die hebben deelgenomen aan dit experiment. De originele zevenpuntsschaal, lopend van totaal niet – tot totaal wel mee eens, is gehercodeerd naar 3 categorieën, zoals te zien is in de meest linkse kolom van Tabel 5. Bijna 30% van de deelnemers is na de concerten van plan het RPhO aan te raden bij anderen. Nog eens ruim 30% twijfelt of neigt naar ja. Het overige derde part zal dit hoogstwaarschijnlijk niet doen. Eveneens is ongeveer 30% niet van plan zelf vaker naar concerten van het orkest te gaan. Bijna de helft neigt licht naar een positieve intentie, terwijl 21% zeker van plan is om terug te komen. Los van de vraag of dat ook daadwerkelijk zal gebeuren, is dat een mooie score die aangeeft dat het bijwonen van de concerten een groot deel van de deelnemers goed is bevallen. Ook de intentie om vaker naar De Doelen te gaan is vrijwel evenredig over de antwoordcategorieën verdeeld, met een wat grotere neutrale groep. Ten slotte geeft ruim 85% te kennen dat ze *niet* van plan zijn om *nooit* meer naar klassieke concerten te gaan. Slechts 3 respondenten hebben het als een min of meer vast voornemen opgevat om hun bezoek nooit meer te herhalen. Ondanks het feit dat het bezoeken van klassieke concerten dus een tamelijke zeldzame activiteit is, is vrijwel niemand

door de opgedane ervaring afgeschrikt. Dit laat zien dat het geringe bezoek aan klassieke concerten weinig te maken heeft met negatieve ervaringen en veel met concertervaring überhaupt. Onder het potentiële publiek bevinden zich veel mensen die zeker belangstelling voor klassieke concerten kunnen ontwikkelen. De intentie om vaker naar concerten van het RPhO te komen is overigens wat sterker voor de deelnemers die in vriendengroepen deelnamen (gemiddelde score = 4,68) dan bij de individuen (3,79). Dit verschil is bijna ($p = 0,11$) significant.

Tabel 5: intenties n.a.v. de concertbezoeken

ben van plan om:	RPhO aan te raden bij anderen	vaker naar concerten RPhO te gaan	vaker naar De Doelen te gaan	nooit meer naar klassiek concert te gaan
niet (1-3)	12 (29,3%)	13 (31,7%)	9 (22,0%)	35 (85,4%)
neutraal/beetje (4,5)	17 (31,5%)	19 (46,3%)	21 (53,7%)	3 (7,3%)
wel (6,7)	12 (29,3%)	9 (21,0%)	10 (24,4%)	3 (7,3%)

4.10 Samenvatting deelvragen en hypothesen

In dit hoofdstuk heb ik de resultaten van dit onderzoek gerapporteerd, waarmee ik de hypothesen heb geëvalueerd en de deelvragen heb geprobeerd te beantwoorden. De deelvragen en hypothesen die ik in eerdere hoofdstukken geformuleerd heb luiden als volgt:

D1: Wat zijn de effecten van sociaal-demografische achtergrondkenmerken en cultureel kapitaal op de beleving van klassieke concerten?

D2: Wat zijn de effecten van de beleving op de (verandering in) opvattingen en houdingen ten aanzien van klassieke concerten na het bijwonen daarvan?

D3: Wat is de invloed van een met vrienden gedeelde ervaring van concertbezoek op de beleving zelf en op effecten van de beleving op opvattingen en houdingen ten aanzien van klassieke concerten?

H1: Hoe hoger de statuskenmerken (opleidingsniveau en inkomen) en het culturele kapitaal, hoe opener het sociale netwerk van een persoon, hoe groter de kans dat concertbezoek op een positieve manier wordt beleefd en beoordeeld.

H2: Hoe positiever de beleving van concertbezoek, hoe groter de kans dat de opvattingen en houdingen ten aanzien van concerten op een positieve manier worden veranderd.

H3: Hoe meer de aanwezigheid van vrienden tot een positieve beleving leidt, des te positiever het effect van die beleving op de opvattingen en houdingen ten aanzien van concerten.

Uit de kwantitatieve analyses is gebleken dat de invloed van sociaal-demografische achtergrondkenmerken en cultureel kapitaal op de openheid van sociale netwerken of op de beleving van klassieke concerten statistisch gezien niet significant is. Tabel 6 laat zien hoe groot het cultureel kapitaal en de openheid is per vriendengroep.

Tabel 6: Cultureel kapitaal en openheid per vriendengroep

Groep	Cultureel kapitaal (gemiddelde van 8 culturele activiteiten)	Openheid (gemiddelde van 7 muziekgenres)
A	2,75	1,75
B	4	3,71
C	2,50	3,50
D	2,25	3,50
E	2,33	4,33

Uit mijn beschrijvingen van de vriendengroepen en de verandering van hun houdingen en opvattingen ten aanzien van klassieke concerten na het bijwonen daarvan blijkt wel dat de verwachte effecten niet uitblijven. Ze zijn alleen statistisch niet aan te tonen, waarschijnlijk vanwege het lage aantal proefpersonen. Ik heb uitgerekend in hoeverre de verschillen in opvattingen en houdingen ten aanzien van klassieke concerten na het bijwonen daarvan significant zijn. De uitkomst van deze berekening is weergegeven in Tabel 7. Het blijkt dat de proefpersonen uit de steekproef met sociale netwerken de concerten serieuzer vinden dan vooraf en ook meer bijzonder dan een popconcert. Ze vinden de concerten minder formeel, bestemd voor ouderen, feestelijk, moeilijk, en betekenisvol. In totaal zijn zeven van de achttien houdingen en opvattingen bij de nameting significant veranderd ten opzichte van de voormeting.

Tabel 7: Houdingen en opvattingen t.a.v. klassieke concerten

Klassieke concerten zijn...	Voormeting	Nameting	Sign.
Serius	4,36	5,05	~
Bijzonderder dan popconcerten	3,41	3,91	~
Gezellig/sfeervol	3,91	4,32	
Aantrekkelijk	4,27	4,45	
Niet voor mensen zoals ik	2,23	2,18	
Rustgevend	4,73	4,68	
Verrijkend	5,00	4,91	
Artistiek	4,64	4,50	
Vereist juiste stemming	4,50	4,23	
Lange zit	3,77	3,45	
Emotioneel	4,68	4,32	
Elitair	3,95	3,55	
Alleen voor echte liefhebbers	3,82	3,32	
Moeilijk	3,23	2,64	~
Formeel	4,23	3,64	~
Bestemd voor oudere mensen	2,95	2,18	**
Betekenisvol	4,48	3,67	*
Feestelijk	3,68	2,82	*
Rapportcijfer	7,32	7,77	**

~ p 0,10; * p 0,05; ** p 0,01

Vier van de elf proefpersonen uit de steekproef van de sociale netwerken die bij de voormeting hebben aangegeven dat ze graag naar klassieke muziek luisteren, hebben bij de nameting een hoger rapportcijfer voor klassieke muziek gegeven. De rest van de elf proefpersonen had over het algemeen al een hoog rapportcijfer gegeven, waardoor er weinig ruimte overbleef om verder te stijgen. Vijf van de negen proefpersonen die in hun rapportcijfer zijn gestegen, hebben bij de voormeting aangegeven dat ze neutraal staan tegenover klassieke muziek. Ze luisteren er niet graag naar, maar ze vinden klassieke muziek ook niet totaal niet leuk. Eén van hen gaf aan dat ze liever niet dan wel naar klassieke muziek luistert, maar is in haar rapportcijfer wel één punt omhoog gegaan. De rest is met twee of zelfs drie punten gestegen. De grootste stijgers zitten dus in de groep van mensen die voorafgaand aan het concertbezoek niet al te positief tegenover klassieke muziek staan.

Als we kijken naar de rapportcijfers per vriendengroep, samengevat in Tabel 8, zien we dat groep A de grootste stijger is met een verschil van 1,25 punt. Daarna komt groep C, met een verschil van 0,50 punt tussen de voor- en nameting. Ook groep E en B zijn iets gestegen in hun eendoordeel. Groep D is gemiddeld gelijk gebleven en geeft bovendien het laagste cijfer van alle vriendengroepen.

Tabel 8: Gemiddelde rapportcijfers per vriendengroep

Vriendengroepen	Voor	Na
Groep A: Eline, Susan, Laura en Neelis	6,75	8
Groep B: Nelie-Roos, Hoi-Kee, Daniel, Inez, Alex, Ilona en Julian	7,86	8,14
Groep C: André, Eelco, Vincent en Mark	7,25	7,75
Groep D: Xaviera, Matthijs, Ninon en Robert	6,75	6,75
Groep E: Carola, Heleen en Krijn	7,67	8

Het rapportcijfer is mede gebaseerd op de beleving van de concerten. In Tabel 9 wordt duidelijk het tweede concert, dat van violist Leonidas Kavakos, over het algemeen leuker werd gevonden dan het eerste concert. Ook vinden ze het minder lang duren en vonden ze het concert minder moeilijk te begrijpen. Opvallend is dat ze het tweede concert relatief vaker niet meer dan leuk vonden. Dit staat echter een positiever eindoordeel niet in de weg.

Tabel 9: Beleving eerste en tweede concert

	% mee eens	
	Sol Gabetta	Leonidas Kavakos
Prachtig, ik heb genoten	72,7%	84,2%
Duurde veel te lang, ik wilde weggaan	18,2%	15,8%
Moeilijk te begrijpen	13,6%	10,5%
Leuk voor een keer, maar niet meer dan dat	31,8%	42,1%

Ten slotte ligt het grotere verschil in positieve waardering bij de sociale netwerken in vergelijking met de individuen in de lijn der verwachting, maar ook dit is statistisch gezien niet aan te tonen. Een vervolgonderzoek met een grotere steekproef zou hier uitkomst kunnen bieden.

In het volgende, en tevens het laatste, hoofdstuk geef ik mijn conclusie en beantwoord ik de centrale vraagstelling van dit onderzoek. Daarnaast breng ik enkele discussiepunten naar voren en zet ik een aantal aanbevelingen voor vervolgonderzoek op een rij.

Hoofdstuk 5

Een effectief experiment?

5.0 Inleiding

In de voorgaande hoofdstukken heb ik de probleem-, doel- en vraagstelling van dit onderzoek beschreven. Daarna heb ik mij gericht op de onderzoeksvragen en op basis van theoretische concepten heb ik een drietal hypothesen geformuleerd. Vervolgens heb ik de opzet van dit onderzoek besproken, om daarna de resultaten van de analyses te kunnen rapporteren. In dit hoofdstuk komen de conclusies van dit onderzoek aan bod, en beantwoord ik de centrale vraagstelling. Daarnaast geef ik enkele discussiepunten omtrent dit onderzoek aan, waaruit een aantal aanbevelingen voor vervolgonderzoek zullen voortvloeien.

5.1 Conclusies en beantwoording vraagstelling

Dit experiment kan gezien worden als een verkapte vorm van cultuureducatie. Voor het culturele veld is het belangrijk om te weten of deze kennismaking met de concertpraktijk heeft geholpen om houdingen en opvattingen op een positieve manier bij te stellen. Als dit het geval is, kan het experiment als effectief worden beschouwd. Om vast te kunnen stellen of dit experiment daadwerkelijk effectief is geweest, wil ik eerst de centrale onderzoeksvraag in herinnering roepen:

Hoe worden klassieke concerten (met vrienden) beleefd door potentieel publiek en welke invloed heeft deze beleving op opvattingen en houdingen ten aanzien van klassieke concerten?

De resultaten van dit onderzoek laten zien dat de proefpersonen over het algemeen positiever zijn gaan denken over klassieke muziek en – concerten. Dit blijkt uit de gestegen rapportcijfers. Daarnaast zijn de denkbeelden omtrent klassieke concerten gewijzigd. Na het concertbezoek vinden de proefpersonen enerzijds dat klassieke concerten serieuzer en tegelijkertijd bijzonderder dan ze van tevoren hadden gedacht. Anderzijds vinden ze de

concerten minder feestelijk en betekenisvol, maar ook minder formeel, moeilijk en bestemd voor ouderen. Deze veranderingen kan ik interpreteren als het verschil tussen verwachtingen en ervaringen. Het concertbezoek heeft drempels weggenomen, en de negatieve connotaties omtrent formeel, moeilijk en bestemd voor ouderen zijn daarmee minder van belang geworden. Gelijktijdig heeft het concertbezoek iets van zijn glans verloren, ze zijn namelijk minder feestelijk en betekenisvol geworden. Het feit dat de proefpersonen de concerten achteraf serieuzer zijn gaan vinden, staat een positievere beoordeling echter niet in de weg. Het gemiddelde rapportcijfer is bij vier van de vijf sociale netwerken gestegen en bij één is het gelijk gebleven. Voor de gehele steekproef met de vriendengroepen is het cijfer gestegen van een 7,32 naar een 7,77. Hieruit kan ik concluderen dat de concerten juist leuk zijn omdat ze een bepaalde serieuze sfeer hebben. Dit is een belangrijk resultaat, omdat het indruist tegen Abbing (2009) en anderen die hoge kunst dichterbij het publiek willen brengen door het minder serieus en moeilijk te maken. Ook in de interviews die ik met de vrienden gehad heb komt dit terug. Krijn uit groep E bijvoorbeeld, vindt dat de statige sfeer van de concertzaal en het publiek onderdeel is van de concertervaring en dat is volgens hem juist leuk. Hij geeft aan dat hij zich daardoor voelde alsof hij deel uitmaakte van de groep.

De beide concerten zijn over het algemeen positief beleefd en meer dan tweederde van de steekproef met de sociale netwerken geeft aan zelf nog een keer naar een klassiek concert te willen gaan. In vergelijking met de individuen zijn de vriendengroepen zowel voor- als achteraf positiever als ik kijk naar de rapportcijfers. Ook het verschil tussen de voor- en nameting is bij de vriendengroepen groter dan bij de individuen. Daarmee lijkt het dat het effect van een gezamenlijke beleving van klassieke concerten meer teweeg brengt dan wanneer men individueel een concert bezoekt. Dit verband kan ik echter statistisch niet bewijzen.

Uit de resultaten van dit onderzoek blijkt dat mijn verwachtingen, zoals ik die heb geformuleerd in een drietal hypothesen, niet altijd uitkomen. De openheid van een sociaal netwerk is volgens theoretische concepten afhankelijk van statuskenmerken zoals opleidingsniveau en inkomen, en van cultureel kapitaal. Een open netwerk geeft vervolgens een grotere kans om klassieke concerten op een positieve manier te waarderen. Deze verwachtingen heb ik niet voldoende kunnen toetsen omdat ik daarvoor te weinig data had. Bovendien zijn de vriendengroepen die mee hebben gedaan aan dit onderzoek iets anders

dan het totale sociale netwerk van de deelnemers. Dit bestaat namelijk uit familie, collega's en andere kennissen, en is dus breder en rijker dan de experimentele situatie. Dit experiment moet ook daarom beschouwd worden als een pilot.

Wat ik tegen ben gekomen in mijn analyses is dat waardering voor klassieke muziek samen lijkt te hangen met een openheid ten aanzien van muziek en cultuur in het algemeen. Mensen die van cultuur of muziek houden, zijn niet geneigd om klassieke muziek uit te sluiten. Deelname aan dit experiment heeft voor hen een drempel weggenomen, en de houdingen en opvattingen hebben ze achteraf positief bijgesteld. Het bijwonen van de concerten heeft veel van hen niet opeens tot liefhebbers gemaakt, maar ze hebben wel een ander, positiever beeld van klassieke concerten ontwikkeld.

Dit soort kennismakingsbezoeken zouden naar mijn idee zoden aan de dijk zetten als vorm van cultuureducatie of publiekswerving. De opvattingen en houdingen die de deelnemers voorafgaand aan het concertbezoek hebben, blijken niet hardnekkig, maar juist vrij gemakkelijk te beïnvloeden. Een aantal suggesties die de deelnemers naar voren brachten ter verbetering van de aantrekkelijkheid van de concerten voor jongeren, doen mijns inziens geen afbreuk aan de kwaliteit van het RPhO. Eline uit groep A bijvoorbeeld, stelde voor om de orkestleden een Twitter-account te geven zodat ze hen kan volgen tijdens hun activiteiten. Hoi-Kee uit groep B vat samen wat anderen ook hadden bedacht. Het zou haar leuk lijken als het RPhO cross-over concerten gaat geven met bekende artiesten of gaat spelen op poppodia. Ook Mark uit groep C had een innovatief idee bedacht. Hij ziet graag dat het RPhO een soort service in het leven roept, genaamd 'concertroulette', waarbij het publiek in de pauze van het concert kan praten met een willekeurige ander over klassieke muziek. Dit zou althans voor hem het plezier van zijn concertbezoek verhogen.

5.2 Discussie

Er is een aantal discussiepunten betreffende de opzet en uitvoering van dit onderzoek. De punten die ik hier aan wil halen zijn: theorie, steekproef, en operationalisering. Met behulp van theoretische concepten omtrent het verband tussen culturele smaak en de openheid van sociale netwerken, heb ik een drietal hypothesen geformuleerd. Ik heb minder nadruk gelegd op de groepsdynamische processen en de invloed daarvan op de waardering van

klassieke concerten. Als ik dit wel zou hebben gedaan, had ik wellicht meer inzicht gekregen in de oorzaken van de positievere blik op klassieke concerten na het bijwonen daarvan.

De steekproef met sociale netwerken is tot stand gekomen via een e-mail waarin ik mensen uit mijn eigen omgeving heb gevraagd om mee te doen aan dit onderzoek. Het is moeilijk om deelnemers te vinden voor dit experiment, waarbij ik het liefst mensen die niet van klassieke muziek houden wil selecteren, omdat degenen die absoluut geen interesse hebben voor klassieke muziek ook niet mee wilden doen aan dit onderzoek. Ik heb dan ook niet kunnen voorkomen dat sommige proefpersonen wel eens naar klassieke muziek luisteren. Het waren echter geen van allen ervaren klassieke-concertgangers. Daarnaast heb ik aan de proefpersonen zelf overgelaten met wie ze deel willen nemen. Idealiter zou ik vriendengroepen willen hebben die gezamenlijk veel ondernemen. In de praktijk zijn zulke groepen echter schaars, en zo is het gekomen dat sommige vrienden binnen één sociaal netwerk slechts één ander persoon kenden. Als ik hechtere vriendengroepen had laten deelnemen, zouden de resultaten er wellicht anders hebben uitgezien en waren de verschillen met de individuen mogelijk groter geweest.

De operationalisering van de openheid van het sociale netwerk betreft een hercodering van slechts één set variabelen. Aan de hand van de scores op de mate waarin de proefpersonen een aantal van zeven muziekgenres leuk vonden om naar te luisteren, heb ik bepaald in hoeverre het netwerk open of gesloten is. Hoe meer genres er leuk gevonden werden, hoe opener het netwerk is. Nu is het zo dat de openheid ook op andere manieren vastgesteld zou kunnen worden, door bijvoorbeeld ook de cultuurparticipatie mee te rekenen of door dieper in te gaan op de groepsdynamische processen.

5.3 Aanbevelingen

Omdat de resultaten wel in de verwachte richting liggen, is vervolgonderzoek zeker gewenst. Daarbij zou er een schaalvergroting moeten plaatsvinden met betrekking tot de omvang van de steekproef. In dit experiment zijn veel van de berekeningen niet significant gevonden, omdat er een te klein aantal deelnemers is. Een grotere steekproef zou hier uitkomst kunnen bieden. Daarnaast zou er in vervolgonderzoek meer aandacht moeten komen voor groepsdynamica en de invloed daarvan op de beoordeling van klassieke concerten.

Literatuurlijst

- Abbing, H. (2009) *Van hoge naar nieuwe kunst* (Historische Uitgeverij, Groningen)
- Alexander, V.D. (2003) *Sociology of the arts: Exploring the fine and popular forms* (Blackwell Publishing, Oxford)
- Côté, J.E. (1996) 'Sociological perspectives on identity formation: the culture-identity link and identity capital' *Journal of Adolescence* 19, 417-428
- DiMaggio, P. (1987) 'Classification in Art', *American Sociological Review* 52, 440-455
- Eijck, K. van, en J. Lievens (2008) 'Cultural omnivorousness as a combination of highbrow, pop, and folk elements: The relation between taste patterns and attitudes concerning social integration', *Poetics* 36, 217-242
- Emmison, M. (2003) 'Social class and cultural mobility: Reconfiguring the cultural omnivore thesis', *Journal of Sociology* 39 (3), 211-230
- Haak, M. van den (2009) 'Cultuurbarbaren, welkom!' Het verheffingsdiscours in het tv-programma Cultuurshake. *Popvirus*, 103-124
- Katz, D. (1960) 'The functional approach to the study of attitudes' *Public Opinion Quarterly* 24, 163-204
- Kelman, H.C. (1961) 'Processes of opinion change' *Public Opinion Quarterly* 25, 57-78
- Lizardo, O. (2006) 'How Cultural Tastes Shape Personal Networks' *American Sociological Review* 71 (5), 778-807
- Mark, N. (1998) 'Birds of a Feather Sing Together' *Social Forces* 77 (2), 453-485
- McPherson, M., L. Smith-Lovin, en J.M. Cook (2001) 'Birds of a Feather: Homophily in Social Networks' *Annual Review Sociology* 27, 415-444
- Meijjer, E. (2008) Beschrijving Doelgroepsegmenten Live klassieke concerten. Elsbeth Meijjer Cultuuronderzoeken, Rotterdam
- Meijjer, E. en A. Warntjes (2005) Klassieke Muziek in Nederland. Segmentatie Analyse. Stichting Rotterdam Festivals 2005
- Peterson, R.A. (1979) 'Revitalising the culture concept', *Annual Review of Sociology* 5, 137-166
- Ranshuysen, L. (1999) *Handleiding publieksonderzoek voor podia en musea* (Boekmanstudies, Amsterdam)

- Relish, M. (1997) 'It's not all education: Network measures as sources of cultural competency' *Poetics* 25, 121-139
- Roose, H. (2008) 'Many-Voiced or Unisono? An Inquiry into Motives for Attendance and Aesthetic Dispositions of the Audience Attending Classical Concerts' *Acta Sociologica* 51 (3), 237-253
- Taylor, T.D. (2009) 'Advertising and the conquest of culture', *Social Semiotics* 19 (4), 405-425
- Tijhuis, M.A.R., H.D. Flap, M. Toets en P.P Groenwegen (1992) 'Netwerken in Nederland: een onderzoek naar persoonlijke netwerken van Nederlanders', *Mens en Maatschappij* 67 (1), 5-22
- Wilterdink, N. en B. van Heerikhuizen (red.) (2003) *Samenlevingen: Een verkenning van het terrein van de sociologie* (Wolters-Noordhoff, Groningen)

Bijlage I
Voormeting: Enquête

Cultuurparticipatie

- 10 Waaraan besteed je je vrije tijd het liefst? Maximaal 3 antwoorden mogelijk.
- Activiteiten in gezinsverband
 - Uit eten gaan
 - Naar de kroeg
 - Culturele instelling bezoeken
 - Sporten
 - Winkelen
 - Hobby, nl _____
 - TV kijken
 - Anders, namelijk _____

11 Hieronder staan enkele soorten culturele activiteiten. Geef aan waar je de afgelopen 12 maanden naar toe bent geweest. Omcirkel een getal van 1 tot en met 7.

	nooit geweest	wel ooit, maar niet in het afgelopen jaar	één keer in het afgelopen jaar	een paar keer in het afgelopen jaar	een paar keer in het afgelopen half jaar	één keer in het afgelopen maand	meer dan één keer per maand
Ballet- of dansvoorstelling	1	2	3	4	5	6	7
Cabaret	1	2	3	4	5	6	7
Bioscoop	1	2	3	4	5	6	7
Musical	1	2	3	4	5	6	7
Muziekuitvoering of – concert	1	2	3	4	5	6	7
Theatervoorstelling	1	2	3	4	5	6	7
Musea of galerie	1	2	3	4	5	6	7
Festival (muziek / beeldende kunst / dans)	1	2	3	4	5	6	7

Persoonlijk

- 1 Naam _____
- 2 Geslacht
 Man
 Vrouw
- 3 Geboortedatum _____
- 4 Woonplaats _____

- 5 Woonsituatie
 Bij mijn ouders
 Alleenstaand
 Samenwonend met partner, geen kinderen
 Samenwonend met partner en kind(eren), leeftijd jongste kind = _____ jaar
 Anders, namelijk _____

- 6 Wat is je hoogst behaalde diploma of welke opleiding / studie doe je momenteel?
 LBO / MAVO / VMBO
 MBO / HAVO / VWO
 HBO
 WO

- 7 Wat is je huidige situatie?
 Studerend > ga naar vraag 9
 Betaald werk (fulltime)
 Betaald werk (parttime)
 Huishvrouw / - man > ga naar vraag 9
 Gepensioneerd > ga naar vraag 9
 Arbeidsongeschikt > ga naar vraag 9
 Anders, namelijk _____

- 8 Welk beroep oefen je uit? _____
- 9 Wat is je netto maandinkomen op huishoudniveau bij benadering?
 €1249 of minder
 €1250 – €2499
 €2500 of meer

Muzieksmaak

- 13 Hoe graag luister je naar de volgende muziekgenres? Omcirkel een getal van 1 tot en met 7. 1 betekent dat je er totaal niet graag naar luistert, 7 betekent dat je er heel erg graag naar luistert.
	Totaal niet	Totaal wel
Pop / Rock	1 2 3 4 5 6 7	1 2 3 4 5 6 7
Dance	1 2 3 4 5 6 7	1 2 3 4 5 6 7
Wereldmuziek	1 2 3 4 5 6 7	1 2 3 4 5 6 7
Nederlandstalig	1 2 3 4 5 6 7	1 2 3 4 5 6 7
Jazz / Blues / Soul / Funk	1 2 3 4 5 6 7	1 2 3 4 5 6 7
Klassiek	1 2 3 4 5 6 7	1 2 3 4 5 6 7
Fanfare / Brassband	1 2 3 4 5 6 7	1 2 3 4 5 6 7
- 14 Hoeveel tijd per dag luister je naar muziek?
- Minder dan 15 minuten
 15 minuten tot 1 uur
 1 tot 3 uur
 Meer dan 3 uur
- 15 Heb je de afgelopen 12 maanden een muziekfestival bijgewoond? En zo ja, hoe vaak? Met een muziekfestival bedoel ik een muziekevenement met op eenzelfde dag meerdere concerten.
- Ja, _____ keer in de afgelopen 12 maanden
 Nee
- 16 Heb je de afgelopen 12 maanden een concert bijgewoond? En zo ja, hoe vaak? De concerten die je bijwoonde in het kader van een muziekfestival tellen hier niet mee.
- Ja, _____ keer in de afgelopen 12 maanden
 Nee
- 17 Bespeel je een muziekinstrument?
- Ja, namelijk _____
 Nee

- 12 Hieronder vind je een aantal meningen die mensen kunnen hebben ten aanzien van kunst. In welke mate zijn de volgende stellingen voor jou van toepassing? Omcirkel een getal van 1 tot en met 7. 1 betekent dat deze mening nooit van toepassing is, 7 betekent dat deze mening altijd van toepassing is.
	Nooit	Altijd
Kunst is leerrijk	1 2 3 4 5 6 7	1 2 3 4 5 6 7
Kunst doet de alledaagse werkelijkheid vergeten	1 2 3 4 5 6 7	1 2 3 4 5 6 7
Kunst is spannend	1 2 3 4 5 6 7	1 2 3 4 5 6 7
Kunst is vaak een hoop opgeblazen gedoe om niks	1 2 3 4 5 6 7	1 2 3 4 5 6 7
Kunst is vernieuwend	1 2 3 4 5 6 7	1 2 3 4 5 6 7
Kunst roept emoties bij mij op	1 2 3 4 5 6 7	1 2 3 4 5 6 7
Kunst heeft een maatschappijkritische houding	1 2 3 4 5 6 7	1 2 3 4 5 6 7
Kunst is origineel	1 2 3 4 5 6 7	1 2 3 4 5 6 7
Kunst is humoristisch	1 2 3 4 5 6 7	1 2 3 4 5 6 7
Kunst is uitdagend	1 2 3 4 5 6 7	1 2 3 4 5 6 7
Kunst is een aanklacht tegen onrecht en onderdrukking	1 2 3 4 5 6 7	1 2 3 4 5 6 7
Kunst is saai	1 2 3 4 5 6 7	1 2 3 4 5 6 7

Klassieke muziek

18 Hieronder staat een aantal redenen waarom mensen naar concerten gaan. In welke mate zijn de volgende redenen voor jou van toepassing? Omcirkel een getal van 1 tot en met 7. 1 betekent dat deze reden nooit van toepassing is, 7 betekent dat deze reden altijd van toepassing is.

	Nooit	1	2	3	4	5	6	7	Altijd
Uit belangstelling voor de muzikale uitvoering	1	2	3	4	5	6	7		
Omdat iemand me meevraagt	1	2	3	4	5	6	7		
Door het zien van reclamespotjes op tv of radio	1	2	3	4	5	6	7		
Om te ontspannen	1	2	3	4	5	6	7		
Omdat bepaalde muzikanten of zangers optreden	1	2	3	4	5	6	7		
Door het lezen van flyers of brochures	1	2	3	4	5	6	7		
Omwille van de speciale sfeer	1	2	3	4	5	6	7		
Om met vrienden samen te zijn	1	2	3	4	5	6	7		
Om u te laten verrassen door iets dat u nog niet kende	1	2	3	4	5	6	7		
Omdat iemand het u heeft aangeraden	1	2	3	4	5	6	7		
Omdat u een liefhebber bent van het genre / de groep / het gezelschap	1	2	3	4	5	6	7		
Vanwege de aandacht in de media	1	2	3	4	5	6	7		
Om er eens gezellig uit te zijn	1	2	3	4	5	6	7		
Door het lezen van een recensie	1	2	3	4	5	6	7		
Omdat thuis een cd beluisteren niet hetzelfde gevoel geeft	1	2	3	4	5	6	7		
Omdat u de programmering van een zaal of een huis volgt	1	2	3	4	5	6	7		
In het kader van een toeristische uitstap of een reis	1	2	3	4	5	6	7		
Omdat u verplicht was in het kader van uw werk of opleiding / studie	1	2	3	4	5	6	7		
Om eens stevig feest te vieren	1	2	3	4	5	6	7		

19 Ben je wel eens eerder in het concertgebouw De Doelen geweest?

- Ja
 Nee

20 Heb je wel eens eerder een concert van het Rotterdams Philharmonisch Orkest bijgewoond?

- Ja, al _____ keer
 Nee

21 Hieronder staat een aantal opvattingen over klassieke concerten. In hoeverre ben je het met deze opvattingen eens? Omcirkel een getal van 1 tot en met 7. 1 betekent dat je het helemaal niet eens bent met deze opvatting, 7 betekent dat je het totaal met deze opvatting eens bent. (Let op: de lijst loopt door op de volgende pagina)

	Totaal niet	Totaal wel
Klassieke concerten zijn artistiek	1	2 3 4 5 6 7
Klassieke concerten zijn duur	1	2 3 4 5 6 7
Klassieke concerten zijn gezellig / sfeervol	1	2 3 4 5 6 7
Klassieke concerten zijn een lange zit	1	2 3 4 5 6 7
Klassieke concerten zijn formeel (stijf/deftig/sjiek)	1	2 3 4 5 6 7
Klassieke concerten zijn elitair	1	2 3 4 5 6 7
Klassieke concerten zijn bijzonderder dan de meeste popconcerten	1	2 3 4 5 6 7
Klassieke concerten zijn toegankelijk voor iedereen	1	2 3 4 5 6 7
Klassieke concerten zijn bestemd voor oudere mensen	1	2 3 4 5 6 7
Klassieke concerten zijn serieus	1	2 3 4 5 6 7
Klassieke concerten zijn verrijkend	1	2 3 4 5 6 7
Klassieke concerten zijn niet voor mensen zoals ik	1	2 3 4 5 6 7
Klassieke concerten zijn feestelijk	1	2 3 4 5 6 7
Klassieke concerten zijn aantrekkelijk	1	2 3 4 5 6 7

Tot slot

23 Wat is je favoriete nummer of artiest op je mp3 speler of CD? Kruis ten minste één van de onderstaande hokjes aan en vul deze verder in.

Titel: _____
 Artiest: _____
 Genre: _____
 Ik heb geen mp3 speler of CD's

24 Als je nu een rapportcijfer zou kunnen geven aan het genre klassieke muziek, welk cijfer zou dit dan zijn?

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
--	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

22 Hieronder staat een aantal redenen waarom mensen **niet** naar klassieke concerten gaan. In hoeverre gelden deze redenen ook voor jou? Omcirkel een cijfer van 1 tot en met 7. 1 betekent dat deze reden absoluut niet voor jou geldt; 7 betekent dat deze reden volkomen voor jou geldt.

	Totaal niet	Totaal wel
Ik blijf liever thuis	1 2 3 4 5 6 7	1 2 3 4 5 6 7
De toegangskarten zijn te duur	1 2 3 4 5 6 7	1 2 3 4 5 6 7
Ik voel mij er niet op mijn gemak	1 2 3 4 5 6 7	1 2 3 4 5 6 7
Ik heb er geen tijd voor	1 2 3 4 5 6 7	1 2 3 4 5 6 7
Het is moeilijk om een keuze te maken uit het aanbod	1 2 3 4 5 6 7	1 2 3 4 5 6 7
Er is niemand die mij kan vergezellen	1 2 3 4 5 6 7	1 2 3 4 5 6 7
Het is te moeilijk om een kinderoppas te vinden	1 2 3 4 5 6 7	1 2 3 4 5 6 7
Een gezondheidsprobleem of handicap hindert mij	1 2 3 4 5 6 7	1 2 3 4 5 6 7
De plaats is meestal niet gemakkelijk bereikbaar	1 2 3 4 5 6 7	1 2 3 4 5 6 7
De plaats is meestal niet in een veilige buurt	1 2 3 4 5 6 7	1 2 3 4 5 6 7
Ik heb er te weinig informatie over	1 2 3 4 5 6 7	1 2 3 4 5 6 7
Voor mij verkeerde (openings-)tijden	1 2 3 4 5 6 7	1 2 3 4 5 6 7
Het interesseert me gewoon niet	1 2 3 4 5 6 7	1 2 3 4 5 6 7

Bijlage II
Voormeting: Interview

Introductie

De vragen die ik jullie nu ga stellen zijn onderverdeeld in vier categorieën: vriendengroep, cultuurparticipatie, muzieksmaak en klassieke muziek. Omdat ik gebruik maak van een voicerecorder is het voor mij handig als jullie zoveel mogelijk één voor één aan het woord zijn. Tijdens het interview mogen jullie elkaar wel aanvullen, of op elkaar's uitspraken reageren.

Vriendengroep

- 1 Waar kennen jullie elkaar van?
- 2 Hoe lang kennen jullie elkaar al?
- 3 Hoe vaak (per week / maand / jaar) doen jullie iets gezamenlijks? En wat doen jullie dan?
- 4 Vertel eens iets over jullie hobby's. Welke zijn dat en wat is daar zo mooi aan?

Cultuurparticipatie

- 5 Waren jullie vroeger met je ouders of via school cultureel actief? Onder 'vroeger' versta ik je jeugd tot je 18^e levensjaar, en met 'cultureel actief' bedoel ik het bezoeken van culturele instellingen zoals de bioscoop of het museum, of het zelf creatief bezig zijn met kunst.
- 6 In de enquête hebben jullie aangegeven hoe vaak je enkele culturele activiteiten onderneemt. Ik loop deze nu met jullie door. Kunnen jullie per activiteit jullie antwoorden toelichten en vertellen wat jullie ervan vinden?
- 7 Als jullie naar een culturele instelling gaan, wie nemen jullie dan met je mee? Of gaan jullie ook wel eens alleen? (Wat is voor jullie de meerwaarde van het gezamenlijk bezoeken van culturele instellingen?)
- 8 Hoe vinden jullie het om naar culturele instellingen te gaan? Wat beleven jullie aan dat bezoek?
- 9 Wat verwachten jullie van de culturele instelling als jullie daar naar toe gaan?
- 10 Welk beeld hebben jullie van mensen die vaak naar culturele instellingen gaan of culturele activiteiten ondernemen?
- 11 Er wordt wel eens een onderscheid gemaakt tussen zogenaamde hoge en lage kunst/cultuur. Zijn jullie het met dit onderscheid eens of niet? Waarom? (Wat maakt 'hoge' kunst hoog en 'lage kunst laag?')
- 12 Sommige vormen van kunst en cultuur worden gesubsidieerd en kinderen krijgen op school kunsteducatie. Wat vinden jullie daarvan?

Muzieksmaak

- 13 Werd er vroeger (jeugd tot aan je 18^e levensjaar) bij jullie thuis wel eens muziek gedraaid? Zo ja, welke? Wat vond je ervan? Zo nee, waarom niet?
- 14 Wat vinden jullie van muziek? Zeg wat er in je opkomt. (Zouden jullie muziek omschrijven als een belangrijk onderdeel van jullie leven?)
- 15 Hebben jullie als groep een gezamenlijk favoriet muziekgenre of artiest / band? Waarom deze? Of waarom niet?
- 16 Waarop luisteren jullie het meest muziek? Radio/TV/MP3 speler/LP/CD? Is hier een reden voor?
- 17 Wat moet muziek bevatten om voor jullie interessant te zijn?
- 18 In de enquête hebben jullie een aantal muziekgenres beoordeeld. Ik loop deze nu met jullie door. Kunnen jullie per genre vertellen wat jullie ervan vinden, ervan weten, en of jullie cd's hiervan hebben?

Klassieke muziek

- 19 Waar denken jullie aan bij de term 'klassieke muziek'?
 - 20 Zijn er in jullie omgeving/kennis- of familiekring mensen die wel naar klassieke muziek luisteren en eventueel ook concerten bezoeken?
 - 21 Welk beeld hebben jullie van het 'type mens' dat naar klassieke muziek luistert?
 - 22 Hebben jullie vroeger op school of thuis wel eens iets geleerd over klassieke muziek?
 - 23 Van welke componisten hebben jullie wel eens gehoord?
 - 24 Jullie gaan nu in het kader van dit onderzoek twee keer gratis naar een concert van het RPhO. Zouden jullie ook uit jezelf naar De Doelen of het RPhO gaan of niet? Wat zijn jullie redenen om niet te gaan?
 - 25 Klassieke muziek wordt gezien als 'hoge' of zelfs 'elitaire' kunst. Wat vinden jullie hiervan? Zien jullie klassieke muziek als iets bijzonders?
 - 26 Wat is volgens jullie de verklaring voor het vergrijzen van het publiek bij klassieke concerten? Met 'vergrijzen' bedoel ik het steeds ouder worden van het publiek. (Waarom is er tegenwoordig weinig interesse voor klassieke muziek bij mensen tussen de 18 en 50 jaar?)
- Tot slot*
- 27 Wat verwachten jullie van de komende concerten?

Bijlage III
Nameting: Enquête

liefhebbers
De concerten waren betekenisvol

1 2 3 4 5 6 7

Rotterdam's Philharmonisch Orkest

3 Wat waren de overeenkomsten en verschillen tussen het eerste concert van Sol Gabetta en het tweede concert van Mendelssohn en Dvorak? Kruis bij iedere stelling aan of je het er mee eens of oneens bent.

	Sol Gabetta	Mendelssohn en Dvorak
Het concert was prachtig en ik heb ervan genoten	☐ Mee eens ☐ Mee oneens	☐ Mee eens ☐ Mee oneens
Het concert duurde veel te lang en ik wilde eigenlijk weg gaan	☐ Mee eens ☐ Mee oneens	☐ Mee eens ☐ Mee oneens
Het concert was moeilijk te begrijpen	☐ Mee eens ☐ Mee oneens	☐ Mee eens ☐ Mee oneens
Het concert was leuk om een keer mee te maken, maar niet meer dan dat	☐ Mee eens ☐ Mee oneens	☐ Mee eens ☐ Mee oneens

Beleving

4 Hieronder staan een aantal aspecten die bijdragen aan de beleving van een hele avond. In hoeverre ben je het met de volgende stellingen eens naar aanleiding van de bijgewoonde concerten? Het getal 1 betekent dat je het er totaal niet mee eens bent, 7 betekent dat je het er wel mee eens bent.
(Let op: de lijst loopt door op de volgende pagina)

	Totaal niet	1	2	3	4	5	6	7	Totaal wel
Er was een goede hygiëne in het gebouw	1	2	3	4	5	6	7		
De garderobe service was in orde	1	2	3	4	5	6	7		
Ik had liever een eigen plaats in de zaal uitgekozen	1	2	3	4	5	6	7		
Het personeel was aardig en behulpzaam	1	2	3	4	5	6	7		
De wachtrij bij de toiletten was (te) lang	1	2	3	4	5	6	7		

Persoonlijk

1 Naam

Klassieke concerten

2 Wat vond je van de klassieke concerten waar je naar toe bent geweest? Omcirkel een getal van 1 tot en met 7. Het getal 1 betekent dat je het helemaal niet eens bent met deze opvatting, 7 betekent dat je het totaal met deze opvatting eens bent. (Let op: de lijst loopt door op de volgende pagina)

	Totaal niet	1	2	3	4	5	6	7	Totaal wel
De concerten waren eigenlijk bestemd voor oudere mensen	1	2	3	4	5	6	7		
De concerten waren gezellig / sfeervol	1	2	3	4	5	6	7		
De concerten waren een lange zit	1	2	3	4	5	6	7		
De concerten waren formeel (stijf/deftig/sjiek)	1	2	3	4	5	6	7		
De concerten waren bijzonderder dan de meeste popconcerten	1	2	3	4	5	6	7		
De concerten waren artistiek	1	2	3	4	5	6	7		
De concerten waren elitair	1	2	3	4	5	6	7		
De concerten waren serieus	1	2	3	4	5	6	7		
De concerten waren verrijkend	1	2	3	4	5	6	7		
De concerten waren niet echt voor mensen zoals ik	1	2	3	4	5	6	7		
De concerten waren feestelijk	1	2	3	4	5	6	7		
De concerten waren aantrekkelijk	1	2	3	4	5	6	7		
De concerten waren moeilijk	1	2	3	4	5	6	7		
De concerten waren iets waarvoor je echt in de juiste stemming moest zijn	1	2	3	4	5	6	7		
De concerten waren rustgevend	1	2	3	4	5	6	7		
De concerten waren emotioneel	1	2	3	4	5	6	7		
De concerten waren saai	1	2	3	4	5	6	7		
De concerten waren alleen voor echte	1	2	3	4	5	6	7		

- 8 Als je nu een rapportcijfer zou kunnen geven aan het genre klassieke muziek, welk cijfer zou dit dan zijn?
- 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
- 9 Heeft u er interesse in om op de hoogte gebracht te worden van de resultaten van dit onderzoek?
- Ja! Mij kan je bereiken via: _____
- Nee dank je wel.

Bijlage IV
Nameting: Interview

10 Waren er thuis of op het werk nog dingen die geregeld moesten worden voordat jullie naar de concerten konden? (Vb koken voor het hele gezin, kinderoppas regelen, eerder weg van de zaak) Hinderde dit?

Imago

- 11 Is het beeld dat jullie van tevoren hadden over het publiek van klassieke concerten overeengekomen met wat jullie nu met eigen ogen hebben gezien? Waarom wel of niet?
- 12 We hebben het tijdens het eerste interview gehad over de vergrijzing van het publiek bij klassieke concerten. Jullie hebben toen aangegeven hoe het volgens jullie komt dat er tegenwoordig weinig interesse in klassieke muziek is bij jongeren. Nu jullie deze twee concerten hebben bijgewoond, hebben jullie een idee gekregen waarom er weinig jongere personen (20-50 jaar) komen naar concerten van het RPhO?
- 13 Wat zou er moeten veranderen om concerten van het RPhO voor jullie aantrekkelijker te maken?

Tot slot

- 14 Zijn jullie van plan om in de toekomst vaker naar klassieke concerten van het RPhO te gaan naar aanleiding van de afgelopen twee concerten? Waarom wel of niet?
- 15 Hoe vonden jullie het om mee te doen aan dit onderzoek?

Introductie

De vragen die ik jullie nu ga stellen zijn onderverdeeld in 3 categorieën: klassieke concerten, beleving en imago.

Klassieke concerten

- 1 Hoe vonden jullie het om naar de klassieke concerten te gaan?
- 2 Wat hebben jullie tijdens het concertbezoek ervaren? Waar dacht je aan?
- 3 Zijn de verwachtingen die jullie van tevoren had over de concerten uitgekomen? Waarom wel of niet?
- 4 Is jullie interesse in klassieke muziek gewekt of geïntensiveerd door het bijwonen van de concerten? Waarom wel of niet?
- 5 Zijn jullie zelf meer naar klassieke muziek gaan luisteren of informatie op gaan zoeken? Zo ja, welke muziek en informatie? Zo nee, waarom niet?
- 6 Denk je dat je in de toekomst meer klassieke muziek gaat luisteren of meer informatie erover opzoeken? Waarom wel of niet?
- 7 Hoe vonden jullie het om gezamenlijk naar deze concerten te gaan? (Zouden jullie bijvoorbeeld net zo goed alleen naar een klassiek concert kunnen gaan of niet?)

Attitudes en Beliefs: Beleving

- 8 Tijdens de concerten was er veel meer te zien dan alleen het concert. In de enquête zijn hier ook vragen over gesteld. Nu gaan we er wat meer op in. Wat vonden jullie van:
- het andere publiek (dat niet met het onderzoek mee deed)
 - De zaal zelf (vb. zicht op podium/zitplaatsen, licht/decor, aankleding)
 - De sfeer in de zaal
 - De muziek
 - De horeca gelegenheden
 - De medewerkers
 - De overige faciliteiten (vb. toilet, garderobe, videoschermen in de hal)
- 9 Hadden jullie nog het idee dat er ongeschreven regels waren tijdens de concerten, dat je op een bepaalde manier diende te gedragen? Zo ja, waar konden jullie dat aan merken? En wat vonden jullie hiervan?

Bijlage V
Paper conferentie
Onderzoek in Cultuureducatie 2010

Een klassiek experiment: Wat gebeurt er met de houdingen en opvattingen t.a.v. klassieke concerten wanneer niet-liefhebbers deze daadwerkelijk bijwonen?

1. Achtergrond: de afnemende belangstelling voor klassieke concerten

Het publiek voor klassieke concerten vergrijsst in hoog tempo. Dat is een zorgwekkende ontwikkeling voor orkesten en andere betrokkenen, temeer daar dit publiek slecht mondjesmaat wordt aangevuld met liefhebbers uit jongere generaties. De gevolgen zijn hier en daar inmiddels goed voelbaar. "Dutch classical music audience found too old", aldus een nieuwsbericht op de website van Radio Nederland Wereldomroep (RNW) op 24 november 2009. Hierin werd vermeld dat Radio 4, een Nederlandse radiozender die enkel klassieke muziek biedt aan de luisteraars, per februari 2010 een veelbeluisterd ochtendprogramma zal gaan schrappen omdat het publiek oud is en enkel ouder wordt. Uit onderzoek is gebleken dat de gemiddelde leeftijd van de luisteraar 65 jaar is. Voor de zender is dit reden genoeg om het roer om te gooien en op zoek te gaan naar een jonger publiek. Alleen zo kan Radio 4 blijven bestaan, zo redeneert men.

Het Noord Nederlands Orkest (NNO), een symfonie orkest uit Groningen, heeft eveneens gemerkt dat het publiek voor de klassieke concerten niet meer zo jong is. In een poging om jongeren te interesseren, heeft het NNO bedacht om zelf een flinke stap richting deze groep te zetten. Dit doen ze door nummers van de wereldberoemde Nederlandse DJ Armin van Buuren te spelen. Zijn trance nummers worden omgezet naar georkestreerde arrangementen.¹ De concerten, met spectaculaire lichtshows, beginnen op het weinig klassieke tijdstip van 22.30 uur en worden gevolgd door een *afterparty*.

Hans Abbing zou zich waarschijnlijk uitstekend amuseren bij deze concerten. Ook hem is het niet ontgaan dat klassieke muziek problemen heeft met het aanspreken van jongeren. Hij stelt drastische vernieuwingen voor in de concertpraktijk, die meer bewegingsvrijheid aan bezoekers zouden moeten bieden om voor de toekomst nieuwe aanwas te genereren (Abbing 2009). Dat dit ten koste zal gaan van de mogelijkheid om geconcentreerd en in stilte van klassieke muziek te genieten, lijkt Abbing niet te deren.

In *Cultuurbezoekers en Cultuurbezoekers* (SCP, 2009) wordt de neerwaartse trend in het klassieke concertbezoek cijfermatig geschetst (SCP, 2009:50). Het percentage bezoekers daalde tussen 1995 en 2007 van 17% naar 14% van de Nederlandse bevolking van 6 jaar en ouder. Alleen de groep 65-79-jarigen liet een stijging zien van 20 naar 26%, hoewel hier eerder sprake is van een golfbeweging dan van een stabiel opwaartse trend. De sterkste daling in klassiek concertbezoek is waarneembaar in de groep van 35 tot 49 jaar (van 21% in 1995 naar 10% in 2007). Daarnaast is de daling onder de hoger opgeleiden sterker dan onder de lager opgeleiden, die toch al niet veel belangstelling toonden. Onder degenen met hbo en universiteit daalde het percentage bezoekers sinds 1995 met een kwart naar 27%. De historische groei van het aantal hoger opgeleiden sinds de jaren zestig heeft de daling in de bezoekersaantallen tot nu toe nog behoorlijk afgeremd. Nu de onderwijsexpansie mogelijk op haar eind loopt, is de kans reëel dat de daling zich versneld voortzet. In dezelfde periode steeg het percentage popconcertbezoekers echter van 25% naar 34%. Deze stijging deed zich in vrijwel alle leeftijdsgroepen voor. Het probleem van de vergrijzende bezoeker is daarmee specifiek aan bepaalde vormen van cultuur gebonden. De daling in klassiek concertbezoek is geen indicatie voor een meer algemene trend naar minder vrije tijd of niet-culturele vormen van vrijetijdsbesteding (zie Van Eijck & Knulst 2005). Het is een probleem waarvoor deze

¹ Zie voor een impressie <http://www.youtube.com/watch?v=P865Cz8G-JU>

Een klassiek experiment: Wat gebeurt er met de houdingen en opvattingen t.a.v. klassieke concerten wanneer niet-liefhebbers deze daadwerkelijk bijwonen?

Koen van Eijck
Lara van Bree
Karin Derickx

Paper voor de vierde Conferentie Onderzoek in Cultuureducatie, op 28 juni 2010 georganiseerd door Cultuurnetwerk aan de Radboud Universiteit Nijmegen

Correspondentie:
Koen van Eijck
Erasmus Universiteit Rotterdam
Capgroep Kunst- en Cultuurwetenschappen
Postbus 1738
3000 DR Rotterdam
e-mail vaneijck@fhk.eur.nl

specifieke sector zich met name gesteld zien. Dat is ook de reden waarom we, in samenwerking met het Rotterdams Philharmonisch Orkest, dit onderzoek naar de beleving van klassieke concerten hebben uitgevoerd onder personen die jonger zijn dan de gemiddelde huidige bezoeker.

2. De veranderende positie en beleving van klassieke muziek

Voor de tanende belangstelling voor klassieke muziek bestaan verschillende mogelijke verklaringen, zoals het verdwijnen van culturele scheidslijnen waardoor klassieke muziek niet langer als bijzonder wordt gezien (Berghman & Van Eijck 2009; Taylor 2009), de hoge eisen die concerten stellen aan de zelfbeheersing van het publiek (Smithuisen, 2001; Levine 1988), of onbekendheid met het genre (Ganzeboom 1989; Bennett et al. 2009). Het niet bezoeken van klassieke concerten is meestal niet een bewuste keuze die is gebaseerd op een reeks teleurstellende ervaringen, maar een kwestie van onbekendheid met zowel de muziek als de praktijk van het concertbezoek. Er bestaan, kortom, drempels die ervoor zorgen dat men niet deelneemt.

Zoals gezegd is het probleem van het wegblijven van (nieuw) publiek juist bij klassieke muziek zeer urgent. Dat de drempel om deel te nemen juist hier zo hoog ligt, is niet verwonderlijk. Bourdieu (1984:19) stelt ronduit: "Music is the most 'spiritual' of the arts of the spirit and a love of music is a guarantee of 'spirituality'. [...] Music is the 'pure' art par excellence. It says nothing and has *nothing to say*. [...] Music represents the most radical and most absolute form of the negation of the world, and especially the social world, which the bourgeois ethos tends to demand of all forms of art." Er bestaat daarom volgens Bourdieu geen enkele vorm van cultureel gedrag die zo onfeilbaar iemands 'klasse' aantoonst als muziek, juist vanwege "the rarity of the conditions for acquiring the corresponding dispositions" (Bourdieu 1984:18). Klassieke muziek zou dus de meest exclusieve, of onderscheidende, vorm van cultuurdeelname zijn omdat het de meest abstracte vorm van kunst is die bovendien eerder spiritueel dan intellectueel genot oplevert.

Recent onderzoek laat niettemin zien dat zelfs een verheven kunstvorm als klassieke muziek niet ontkomt aan culturele grensvervaging. Bennett et al. (2009) onderzochten culturele praktijken in Groot Brittannië en merkten dat het met die verhevenheid van de klassieke luisterervaring in de praktijk nogal meevalt. Hoewel een voorkeur voor klassiek nog altijd met sociale klasse samenhangt, past de wijze waarop de meeste respondenten klassieke muziek beleven niet goed bij het door Bourdieu gescheitste beeld. In plaats van klassieke muziek op een voetstuk te plaatsen, of aan de hand van specifiek hoog-culturele criteria te beoordelen, bleek men klassieke muziek vaak vooral als rustgevend achtergrondmuziek te ervaren en daarmee op een nogal passieve manier te waarderen. Klassieke muziek wordt door de meeste luisteraars beoordeeld aan de hand van criteria die men ook voor hedendaagse (pop)muziek hanteert en niet als deel van een historische culturele canon. Daarom komen de respondenten van Bennett et al. vaak uit bij termen als *soothing* of *relaxing* en is men zelden echt enthousiast over klassieke muziek.

Het is niet alleen het publiek dat klassieke muziek vaker benadert vanuit meer populaire criteria. Taylor (2009) laat zien dat diverse producenten en distributeurs van klassieke muziek zelf ook steeds meer gebruik maken van technieken die ze ontlenden aan de populaire- of massacultuur om een breed publiek aan te spreken. Het verschil tussen *highbrow* en *lowbrow* vervaagt volgens Taylor en wie zich van andere wil onderscheiden doet dat niet zozeer met *highbrow* cultuur, maar via wat hij *the ideology of trendiness* noemt. Wanneer we cultureel kapitaal beschouwen als de smaak of culturele kennis die op een bepaald moment in een bepaalde samenleving tot het meeste aanzien of prestige leidt, is het niet zo gek wat

Taylor beweert. Up-to-date, veelzijdig, flexibel en breed georiënteerd zijn; deze eigenschappen komen vandaag de dag beter van pas bij het verwerven van prestigieuze posities op de arbeidsmarkt en het aangaan van sociale relaties dan een gedegen kennis van zogenaamde *highbrow* cultuur (DiMaggio 1991; Van Eijck 2000). In dezelfde trant stelt Thornton (1996: 11): "In thinking Bourdieu's theories in relation to the terrain of youth culture, I've come to conceive of 'hipness' as a form of subcultural capital". Hip of trendy zijn echter begrippen die het domein van de jeugdcultuur inmiddels ruimschoots zijn oversteegen.

Trendy zijn is een voor consumenten een goede manier om te tonen dat zij bij de tijd zijn en weten wat er speelt in de (culturele) wereld, terwijl het voor culturele producenten een belangrijke voorwaarde is om aandacht te genereren. Het creëren van zoveel mogelijk publiciteit is ook voor de zogenaamde hoge cultuur meer en meer noodzakelijk om voet aan de grond te krijgen op de culturele markt, aldus Taylor. Hij observeert dan ook dat de klassieke-muziekindustrie er sinds de jaren '80 van alles aan doet om meer trendy te worden. Verkoopcijfers zijn in dezen onthullend: de lijsten worden meer en meer aangevoerd door muziek die de serieuze liefhebbers liever links laten liggen. Het zijn klassieke idolen als Yo-Yo Ma, Cecilia Bartoli, Joshua Bell, Lang Lang, onze eigen André Rieu en zelfs Sting die het best verkopen. Dat de wereld van de klassieke muziek hiermee in de ogen van het publiek die van de popcultuur nadert, is evident. Terwijl violiste Lara St. John haar borsten slechts achter een viool verstopt op de hoes van haar cd met werken van Bach, heeft de pianist Lang Lang zijn naam verbonden aan de Lang Lang Gazelle, een exclusieve Adidas sneaker die *streetwise* en *sophisticated* in zich moet verenigen.

Wanneer we de recente bevindingen van Bennett et al. en Taylor combineren, moeten we concluderen dat klassieke muziek best in staat is een grote groep mensen aan te spreken. Dat lijkt echter wel ten koste te gaan van de wijze waarop deze muziek wordt beleefd. Wie klassieke muziek vooral beoordeelt aan de hand van de meetlat die bij populaire muziek wordt gehanteerd, kan inderdaad al gauw tot de conclusie komen dat het minder enerverend is dan andere muziek. Er zijn geen beats, geen eigentijdse teksten en relatief anonieme uitvoerders. De klassieke muziek die populair is, wordt daarom hoofdzakelijk gebruikt als achtergrondmuziek, als *mood management* en niet als vorm van cultuur die geconcentreerd aandacht verdient om doorgrond of intensief gewaardeerd te worden. Dat betekent enerzijds dat klassieke muziek tegenwoordig misschien minder veraf staat van de meeste mensen dan Bourdieu veronderstelde. Anderzijds zou het wel eens moeilijker kunnen zijn om potentieel publiek te overtuigen van de bijzondere schoonheid van klassiek.

3. Data en methode

De centrale vraag in dit onderzoek luidt: Wat gebeurt er wanneer mensen die normaliter geen klassieke concerten bezoeken, over eventuele drempels heen worden getild om een tweetal concerten van het Rotterdams Philharmonisch Orkest bij te wonen? Pas wanneer niet-deelnemers daadwerkelijk in de gelegenheid worden gesteld om klassieke concerten te beleven, kan met enig recht van spreken worden vastgesteld hoe zij dergelijke concerten beoordelen en op grond waarvan zij tot hun evaluatie komen. Dit onderzoek heeft daarom de vorm van een experiment. Het concertbezoek kan worden beschouwd als een experimentele stimulus die proefpersonen krijgen toegeged. Tijdens een voorafmeting is, via een enquête en een kwalitatief interview, vastgesteld hoe zij over klassieke concerten en andere vormen van cultuurdeelname denken. Ook zaken als vrijetijdsbesteding en sociaal-demografische achtergrondkenmerken zijn daarbij in kaart gebracht. Vervolgens hebben zij twee klassieke concerten van het RPhO bijgewoond. Deze concerten zijn in overleg met directeur Hans Waage van het orkest geselecteerd met als criteria dat ze binnen een bepaalde termijn moesten

resulteerde in 5 deelnemers die vervolgens zelf een aantal vrienden hebben overgehaald om mee te doen. Van de 5 vriendengroepen die dit opleverde, bestond er één uit 3 personen, drie uit 4 personen en één uit 7 personen. Meer informatie over de samenstelling van de steekproeven vindt u in Tabel 1. Voor de meeste analyses zijn deze steekproeven samen gevoegd; de schriftelijke vragenlijsten waren in beide gevallen identiek.

Tabel 1 laat zien dat de deelsteekproeven, en dus ook de totale groep deelnemers, gelijkwaardig zijn verdeeld naar sekse. De leeftijd van de vriendengroepen is lager, vooral omdat er geen veertig-plussers in de vriendengroepen zitten terwijl 9 van de individuen wel tussen de veertig en de vijftig zijn. De deelnemers in de vriendengroepen zijn dan ook wat hoger opgeleid dan de individuen. Verschillen in inkomen² en maatschappelijke positie zijn gering.

Tabel 1: Steekproef: totaal plus opsplitsing naar individuen en groepen

	totaal	individuen	groepen
aantal mannen	21	10	11
aantal vrouwen	20	9	11
range leeftijd	19-50	19-50	21-39
gem leeftijd	32,24	36,26	28,77
opleiding < HBO	8	5	3
opleiding HBO	15	7	8
opleiding WO	18	7	11
positie studierend	8	4	4
positie werkend	30	13	17
positie anders	3	2	1
inkomen < € 1.250	12	6	6
ink. € 1.250 tot € 2.499	19	10	9
inkomen ≥ € 2.555	8	3	5

Het eerste concert, van celliste Sol Gabetta, vond plaats op 18, 19, 20 of 21 maart 2010. Onder leiding van dirigent Stéphane Denève speelde zij stukken van Debussy (Prélude a l'après midi d'un faune), Elgar (Celloconcert) en Dvorák (Achtste symfonie). Het tweede concert vond plaats op 15, 16, 17 of 18 april. Onder leiding van Sir Andrew Davis speelde het RPhO met violist Leonidas Kavakos muziek van Humperdinck (Vorspiel Hänsel und Gretel), Mendelssohn (Violoconcert) en opnieuw Dvorák (Zevende symphonie).³ Door het RPhO waren moete zitplaatsen beschikbaar gesteld voor alle deelnemers, die zelf mochten kiezen welke data hen het beste uitkwamen. Dit heeft de non-respons zeker vermindert. Niettemin zijn er 6 personen alleen bij het eerste concert aanwezig geweest. Eén van deze personen wenste niet meer mee te doen na het eerste concert. De overigen waren ziek, verbleven tijdens het tweede concert in het buitenland, of waren door onverwachte verplichtingen verhinderd. Bij deze personen is wel een nameting verricht, maar daarin is dan alleen het concert met Gabetta verdisconteerd.

² Twee respondenten weigerden informatie over hun inkomen te verschaffen, waardoor het totaal over de categorieën hier blijft steken op 39 personen.

³ Kavakos sloot de avond solo af met een spectaculaire toefliff: zie <http://www.youtube.com/watch?v=Π8PsB0J5q>

plaatsvinden en voldoende laagdrempelig dienden te zijn voor personen die weinig affiniteit hebben met het klassieke genre.

Aan dit onderzoek werkten 41 personen mee. Het moet worden beschouwd als een *pilot* onderzoek naar de mogelijkheid om eventuele effecten van daadwerkelijk concertbezoek door potentieel publiek vast te stellen. Het geringe aantal proefpersonen staat ons toe om een kwalitatieve component aan het onderzoek te koppelen door middel van interviews (die in dit paper niet aan bod zullen komen), maar legt uiteraard beperkingen op aan de mogelijkheden voor een kwantitatieve analyse. Mede op basis van dit onderzoek zal worden nagegaan of een grootschaligere, of juist uitsluitend kwalitatieve, variant in de toekomst haalbaar en wenselijk is.

De 41 deelnemers zijn geselecteerd op basis van geografische herkomst (Rotterdam e.o.), leeftijd (55-min) en hun ervaring met klassieke concerten (weinig of geen). Potentiële proefpersonen is gevraagd of ze gratis twee concerten wilden bijwonen. De bedoeling van het onderzoek was niet alleen na te gaan hoe relatieve nieuwkomers klassieke concerten ervaren, maar ook of hun beleving van een concert afhankelijk is van het al dan niet in bekend gezelschap bijwonen van deze concerten. Eerder onderzoek heeft herhaaldelijk uitgewezen dat cultuurdeelname veelal een sociale vrijetijdsactiviteit is (Holt 1995; Lahire 2008). Ook is aangetoond dat sociale netwerken en smaakvoorkeuren elkaar wederzijds beïnvloeden (Mark 1998; Lizardo 2006; Kraaykamp et al. 2007). We willen dan ook nagaan of deelnemers die de concerten bezoeken met een groepje vrienden, deze anders beleven dan deelnemers die individueel zijn uitgenodigd. De verwachting is dat vriendengroepjes sterker op de concerten reageren, en dus meer verschillen laten zien tussen voor- en nameting, omdat zij elkaars opvattingen versterken. Ervan uitgaande dat het (gratis) bijwonen van concerten door een symfonieorkest van wereldklasse meestal een positieve ervaring oplevert, verwachten we dat de personen die samen met vrienden aan het experiment deelnemen achteraf een hogere waardering tonen dan de individuele deelnemers en een sterkere intentie tot herhalingsbezoek zullen laten zien. Overigens is de vergelijking tussen individuen en vriendengroepjes ook interessant omdat de directie van het Rotterdams Philharmonisch Orkest graag inzicht heeft in de beste manier om potentieel publiek te benaderen. Zou zo'n benadering beter werken, of andere effecten sorteren, wanneer dit via sociale netwerken wordt gedaan? Om hierop antwoord te geven, vergelijken we een groep van 19 personen die we individueel uitnodigden om de concerten te bezoeken met 22 personen die verdeeld over 5 vriendengroepjes naar de concerten kwamen.

Er is dus sprake van twee verschillende steekproeven. De steekproef van individuen is verzameld door Karin Derickx. Zij begon met het benaderen van personen uit de eigen vrienden- en kennissenkring die voldeden aan de vooraf gestelde criteria. Dit leverde 5 kennissen, 3 vrienden en 2 familieleden op, die elkaar overigens niet kenden. Vervolgens is aan personen uit het eigen netwerk gevraagd om mensen te benaderen die de onderzoeker zelf niet kende. Dit leverde 6 personen op. Tenslotte is Karin op straat willekeurige personen gaan aanspreken. Van de ongeveer 100 aangesproken personen bleek een twintigtal wel geïnteresseerd in deelname. Omdat toch nog een flink aantal daarvan niet aanwezig kon zijn op de vastgestelde data of bij nader inzien toch geen zin had om mee te doen, leverde deze laatste ronde uiteindelijk 5 personen op. Dat bracht het totaal op 21 individuen die bereid en in staat waren deel te nemen. Hiervan zijn er uiteindelijk nog 3 afgevallen omdat ze niet kwamen opdagen bij de interviews voor de voormeting of alsnog niet konden komen. Voor één van hen heeft Karin een vervanger kunnen vinden, zodat uiteindelijk 19 individuen hebben deelgenomen.

De vriendengroepen zijn ook in eerste instantie gerekruteerd uit het eigen sociale netwerk van onderzoeker Lara van Bree, die voor dit gedeelte van het onderzoek verantwoordelijk was. Potentiële deelnemers werden benaderd via e-mail en *myves*. Dit

Nadat de concerten waren bijgewoond, volgde een nameting waarin werd vastgesteld hoe men de concerten had beleefd en hoe de opvattingen en houdingen t.a.v. klassieke concerten waren na de bezoeken. Omdat alle proefpersonen niet of nauwelijks met klassieke muziek bekend waren, mogen we aannemen dat veranderingen in hun evaluatie van klassiek concerten of klassieke muziek kunnen worden toegeschreven aan het bijwonen van de aangeboden concerten. Door op deze manier niet-liefhebbers met klassieke concerten te confronteren, kon in detail worden ingegaan op de rol van sociale of culturele drempels in plaats van deze af te leiden uit weinig onderbouwde uitspraken in enquêtes (geen tijd, geen zin). Tegelijk kan dit experiment beschouwd worden als een vorm van cultuureducatie die meer of minder succesvol zal blijken te zijn. Om methodisch correct te zijn, moeten we voor da analyses op de gehele steekproef overigens spreken van een preëxperiment; er is sprake van een voormeting, een stimulus en een nameting ('t Hart et al. 2005: 197). Wanneer we echter de vergelijking tussen de twee deelsteekproeven (individueel en vriendengroepen) maken om de invloed van het sociale netwerk te schatten, lijkt het design sterk op een quasi-experiment met controlegroep. De invloed van de stimulus 'concertbezoek met vrienden' wordt dan vergeleken met 'concertbezoek zonder vrienden', om zo de invloed van de sociale context uit te zuiveren. Van een zuiver experiment is geen sprake omdat er, zoals gebruikelijk bij veldexperimenten, geen random toewijzing van individuen aan de verschillende condities kon plaatsvinden.

4. Resultaten

4.1 Opvattingen over klassieke concerten: voormeting

Om te beginnen willen we in kaart brengen hoe de respondenten voortgaand aan het experiment over klassieke concerten dachten. Hun opvattingen zijn zowel vooraf als achteraf gemeten aan de hand van een serie van 20 stellingen. De mate waarin men het daarmee eens was, kon worden aangeduid op een zevenpuntschaal. In Tabel 2 zijn de gemiddelde scores op deze stellingen weergegeven, waarbij de stellingen zijn geordend op basis van de mate van instemming.

De stelling waarin de deelnemers zich vooraf het beste kunnen vinden, luidt dat klassieke concerten verrukkend zijn. Ook vindt men dat je voor klassieke muziek in de juiste stemming moet zijn, dat het serieus, formeel, artistiek, emotioneel en betekenisvol is. Daarmee hebben klassieke concerten volgens de ondervraagden veel van de kenmerken die typerend zijn voor de zogenaamde hoge of legitieme cultuur (Bourdieu 1984; Schulze 1995). Dergelijke cultuur dient met de nodige ernst en eerbied bejegend te worden om tot zijn recht te komen, maar levert dan ook een verrijkende, betekenisvolle ervaring op. Opvallend is daarom dat de stelling dat klassieke concerten rustgevend zijn als tweede hoogste scoort met 4,88. De meer ontspannen, passieve omgang met klassieke muziek die volgens Bennett et al. (2009) geldt voor veel niet-ingewijden, lijkt ook de deelnemers aan ons experiment niet vreemd te zijn.

Stellingen die expliciet betrekking hebben op het al dan niet elitaire karakter van klassieke muziek, scoren middelmatig: duur, alleen voor echte liefhebbers, elitair, toegankelijk voor iedereen en aantrekkelijk. Men is het tamelijk oneens met de stelling dat muziek "niet voor mensen zoals ik" zou zijn, of vooral bestemd voor oudere personen. Klassieke concerten komen dus uit de bus als activiteit die duidelijk highbrow is, maar daarmee niet per definitie als ontoegankelijk of ongeschikt wordt gezien.

Tabel 2: Opvattingen over klassieke concerten

Verrukkend	5,00
Rustgevend	4,88
vereist juiste stemming	4,73
Serieus	4,68
Formeel	4,49
Artistiek	4,49
Emotioneel	4,46
Betekenisvol	4,45
Duur	4,22
alleen voor echte liefhebbers	4,20
Elitair	4,12
toegankelijk voor iedereen	4,02
Aantrekkelijk	4,00
lange zit	3,93
gezellig/sfeervol	3,90
bijzonderder dan popconcerten	3,76
Feestelijk	3,63
Moelijk	3,61
bestemd voor oudere mensen	3,15
niet voor mensen zoals ik	2,37

Nu we hebben gezien in hoeverre de verschillende aspecten van klassieke concerten worden gewaardeerd, willen we weten of de waardering voor klassieke concerten op onderdelen afhankelijk is van een aantal cruciale achtergrondkenmerken, namelijk geslacht, leeftijd, opleiding, inkomen en maatschappelijke positie.⁴ We hebben voor het vaststellen van significantie de grens van $p \leq 0,10$ gehanteerd vanwege het beperkte aantal respondenten. Omdat het aantal significante verbanden niettemin gering is, zullen we deze analyse niet uitgebreid in tabelvorm presenteren.

Leeftijd hangt positief samen met de items gezellig/sfeervol en aantrekkelijk. Ouderen vinden klassieke concerten aangenamer, zonder daarbij zeer specifieke redenen aan te geven. Hoger opgeleiden (academici) vinden klassieke concerten artistieker, minder toegankelijk voor iedereen, meer verrukkend, aantrekkelijker, minder iets waarvoor je in de juiste stemming moet zijn, en meer rustgevend. Dat laatste is pikant in het licht van het werk van Bennett e.a. (2009); vooral de hoogst opgeleide deelnemers aan het experiment 'gebruiken' klassieke muziek kennelijk als manier om te ontspannen (overigens zonder het daarom ook als toegankelijk te beschouwen). Als we naar sekseverschillen kijken, blijkt dat klassieke muziek door vrouwen als minder artistiek wordt gezien en minder vaak als 'bijzonderder dan popconcerten' wordt beschouwd. Conform de wetenschap dat vrouwen meer klassieke concerten bezoeken dan mannen (SCP 2009), zouden we hieruit kunnen concluderen dat klassieke concerten voor vrouwen wat gewoner zijn dan voor mannen. Studenten vinden de concerten vaker dan anderen een 'lange zit', minder vaak 'toegankelijk voor iedereen', vaker

⁴ We hebben voor een compacte analyse, nodig vanwege de beperkte n, de variabelen leeftijd en opleiding gecategoriseerd om verschillen in gemiddelde scores tussen 2 hoofdcategorieën te vergelijken. Leeftijd hercodeerden we in 19-29 jaar (n=20) en 30-50 (n=21). Voor opleiding voegden we iedereen met een opleiding lager dan WO samen (n=23) en behielden de academici als afzonderlijke categorie (n=18). De drie categorieën voor inkomen lieten we intact omdat samenvoegen tot een te scheve verdeling zou leiden.

‘niet voor mensen zoals ik’ en vaker ‘moeilijk’. Werkenden vinden een klassiek concert juist minder vaak een lange zit, bestemd voor oudere mensen of moeilijk. De kleine groep zonder baan of studie wijkt niet van de studerende en werkenden af. Relaties met inkomen zijn eveneens schaars. Vooral de laagste categorie, met een netto maandinkomen van minder dan €1.250, vindt dat klassieke concerten ‘niet voor mensen zoals ik’ zijn. De middengroep meent daarnaast minder vaak dan degenen met hogere of lagere inkomens dat klassieke muziek iets is voor oudere mensen.

4.2 *Opvattingen over klassieke concerten: naming*

Na het bijwonen van de twee optredens van het Rotterdams Philharmonisch Orkest zijn de stellingen nogmaals aan de respondenten voorgelegd. Op die manier is het mogelijk om in kaart te brengen op welke onderdelen de deelnemers eventueel van mening zijn veranderd. Voor het vergelijken van de scores op dezelfde vragen tijdens de voor- en nameting, maken we gebruik van een *paired samples T-test*. De resultaten, gesorteerd naar de omvang van het verschil, zijn te zien in Tabel 3.

Tabel 3: Opvattingen over klassieke concerten voor- en nameting

	voormeting	Nameting	sign.
serieus	4,68	5,39	*
rustgevend	4,88	5,34	*
gezellig/sfeervol	3,90	4,27	
aantrekkelijk	4,00	4,32	
niet voor mensen zoals ik	2,37	2,66	
bijzonderder dan popconcerten	3,76	3,90	
artistiek	4,49	4,56	
lange zit	3,93	3,95	
verrijkend	5,00	5,00	
emotioneel	4,46	4,15	
ellaitr	4,12	3,68	
vereist juiste stemming	4,73	4,29	*
betekenisvol	4,45	4,00	*
alleen voor echte liefhebbers	4,20	3,66	~
feestelijk	3,63	3,07	*
moeilijk	3,61	3,05	~
bestemd voor oudere mensen	3,15	2,51	*
formeel	4,49	3,80	**
<i>rapporteur/jifer</i>	7,12	7,51	*

~ p 0,10; * p 0,05; ** p 0,01

Op acht stellingen verschilt het oordeel na het bijwonen van de concerten significant van wat men vooraf vond. Bij de nameting vinden we lagere scores op betekenisvol, alleen voor echte liefhebbers, feestelijk, moeilijk, bestemd voor oudere mensen, en formeel. Op de items serieus en rustgevend scoort men achteraf juist significant hoger. We zouden deze verschillen kunnen interpreteren als het verschil tussen verwachtingen en ervaringen. Het rijtje met verschillen maakt dan duidelijk dat er door deelname aan het experiment enkele drempels zijn

weggenomen. Formeel, bestemd voor ouderen of echte liefhebbers, moeilijk; het lijken geen eigenschappen die door de meeste respondenten als aantrekkelijk zullen worden gezien (meer daarover in Tabel 4). Dat deze eigenschappen achteraf minder van toepassing worden geacht, is dan ook positief te noemen. Tegelijk heeft het klassieke concert mogelijk ook wat van zijn belofte of glans verloren daar waar het wellicht overspannen verwachtingen betrof. Achteraf vindt men de concerten namelijk ook minder feestelijk en betekenisvol dan vooraf. Op basis van Tabel 3 zouden we kunnen concluderen dat klassieke concerten minder alleen voor anderen bestemd zijn, en dus toegankelijker zijn geworden, maar dat ze tegelijk niet zo heel speciaal zijn als men mogelijk had verwacht (zie daarvoor ook de gestegen score voor ‘rustgevend’). Dat is een gemengd resultaat als we proberen vooruit te kijken naar de betekenis van dit experiment voor de mogelijkheden om via dit soort ervaringen mensen voor klassieke concerten te interesseren. Per saldo is de waardering, uitgedrukt in een rapportcijfer, echter significant gestegen. Het gemiddelde oordeel steeg van 7,12 naar 7,51, zoals de laatste regel in Tabel 3 laat zien. Dit verschil is niet alleen statistisch significant maar ook in absolute zin van betekenis. Na het bijwonen van de concerten beoordeelt men deze positiever dan vooraf.

4.3 *Opvattingen over klassieke concerten en rapportcijfers*

We zinspeelden zojuist al even op de positieve of negatieve connotaties van bepaalde stellingen over klassieke muziek. Wanneer mensen aangeven dat ze concerten moeilijk of emotioneel vinden, moet dat dan als een gunstige of ongunstige uitlating over klassieke concerten worden gezien? Om dat vast te stellen, en om te zien in hoeverre de rapportcijfers vooraf en achteraf op verschillende ideeën over klassieke concerten zijn gebaseerd, vergelijken we in Tabel 4 de correlaties tussen de scores op de stellingen bij de voormeting en het rapportcijfer vooraf met de correlaties tussen de scores op de stellingen bij de nameting en het rapportcijfer achteraf.

Een sterk positieve correlatie in Tabel 4 betekent dat een hoge (lage) score op de betreffende stelling samengaat met een hoog (laag) rapportcijfer. We zien dan in de linkerhelft van Tabel 4, die betrekking heeft op de voormeting, dat vooral de opvattingen dat klassieke concerten betekenisvol en verrijkend zijn hand in hand gaan met een positief oordeel. Betekenisvol en verrijkend zijn dus heel belangrijke positieve criteria bij het beoordelen van klassieke concerten. Daarna volgt een rijtje van minder exclusief klinkende termen: het oordeel over klassieke concerten houdt ook positief verband met het idee dat klassieke muziek aantrekkelijk, emotioneel, gezellig/sfeervol en rustgevend is. Onderin deze rij staan de vooraf aan klassieke concerten toegedichte eigenschappen die juist negatief met de waardering, of het rapportcijfer, samenhangen. Het is niet verwonderlijk dat ‘niet voor mensen zoals ik’ het meest kernachtig uitdrukking geeft aan een negatieve houding t.a.v. klassieke concerten en dus het sterkst negatief met het rapportcijfer correleert. Wanneer men klassieke concerten vooraf ziet als formeel dan wel alleen bestemd voor echte liefhebbers of ouderen, is men evenmin enthousiast. De kwalificaties formeel, lange zit, moeilijk en serieus hangen ook negatief met het rapportcijfer samen.

Als we naar de rechter kolom kijken, dan valt daaruit als het ware af te lezen hoe het rapportcijfer bij de nameting tot stand is gekomen. Nu is het oordeel op het item ‘aantrekkelijk’ de beste voorspeller van het totaaloordeel, met een correlatie van maar liefst 0,733. Een positief rapportcijfer achteraf hangt ook zeer sterk positief samen met verrijkend, emotioneel, betekenisvol, en gezellig/sfeervol. Nieuw in dit rijtje zijn artistiek en feestelijk. Ook dit zijn bij de nameting oordelen die samenhangen met het uiteindelijke rapportcijfer. Daarmee is de samenstelling van de set items met een positieve correlatie met het rapportcijfer niet dramatisch veranderd. Ook bij de negatieve correlaties onderin de rechter kolom komen we bekende stellingen tegen: ‘niet voor mensen zoals ik’ blijft hekkensluter en

ook bestemd voor oudere mensen, alleen voor echte liefhebbers, lange zit, en formeel komen we opnieuw tegen. Nieuw is de negatieve correlatie voor elitair. Wie klassieke concerten na het experiment (nog steeds) elitair vindt, beoordeelt ze als negatiever dan wie dat niet vindt.

Tabel 4: Correlaties opvattingen klassieke muziek en rapportcijfer

	vooraf	achteraf
betekenisvol	0,522 **	0,733 **
verrijkend	0,501 **	0,585 **
aantrekkelijk	0,338 *	0,474 **
emotioneel	0,329 *	0,465 **
gezellig/sfeervol	0,328 *	0,448 **
rustgevend	0,270 ~	0,372 *
feestelijk	0,235	0,369 **
artistiek	0,209	0,224
bijzonderder dan popconcert	0,003	0,108
vereist juiste stemming	-0,008	0,101
rustgevend	-0,186	0,024
elitair	-0,315 *	0,003
serieus	-0,316 *	-0,328 *
moeilijk	-0,415 **	-0,408 **
lange zit	-0,431 **	-0,460 **
bestemd voor oudere mensen	-0,453 **	-0,475 **
alleen voor echte liefhebbers	-0,455 **	-0,487 **
formeel	-0,659 **	-0,516 **
niet voor mensen zoals ik		

~ p 0,10; * p 0,05; ** p 0,01

De aspecten moeilijk en serieus, die vooraf overwegend negatief werden beoordeeld, afgaande op hun negatieve samenhang met het overkoepelende rapportcijfer, hangen na het bijwonen van de concerten niet langer met het rapportcijfer samen. Ernst en complexiteit hebben hun negatieve connotatie verloren; ze blijken achteraf de waardering niet in de weg te staan en de hogere absolute score op 'serieus' bij de nameting (Tabel 3) doet dan ook geen afbreuk aan de waardering achteraf. Rustgevend is het enige kenmerk dat vooraf positief werd gewaardeerd maar bij nader inzien niet met het oordeel te maken heeft. Wel weegt achteraf het artistieke of feestelijke karakter mee naast zwaardere kwalificaties als verrijkend, emotioneel of betekenisvol. Het kan kennelijk ook gewoon leuk zijn om naar een klassiek concert te gaan. Tenslotte lijkt het oordeel achteraf meer weloverwogen dan het voor-oordeel, gezien de hogere correlaties met de afzonderlijke items die een stevigere inbedding van het rapportcijfer in de reeks van stellingen aantonen.

4.4 Opvattingen over kunst en rapportcijfers

Om nog wat meer inzicht te krijgen in wie een klassiek concert nu meer of minder zullen waarderen, koppelen we de rapportcijfers ook aan opvattingen van de deelnemers over kunst in het algemeen. Ook daarover is de respondenten tijdens de voormeting een aantal stellingen voorgelegd. Voor een compacte analyse hebben we die 12 stellingen onderworpen aan een factoranalyse. In bijlage 1 is de factoroplossing te zien. Opvattingen over kunst kunnen worden samengevat met behulp van vier dimensies die we als volgt benoemd hebben: kunst is

'uitdagend' (een aanklacht tegen onrecht en onderdrukking, origineel, humoristisch, uitdagend); kunst is 'hoogstaand' (niet saai of opgeblazen, wel emotioneel en leerrijk); kunst is of biedt 'ontspanning' (spannend, doet alle daagse werkelijkheid vergeten); en kunst is 'vernieuwend' (maatschappijkritisch, vernieuwend). In Tabel 5 is te zien hoe deze opvattingen over kunst met het rapportcijfer voor klassieke concerten bij voor- en nameting samenhangen.

Tabel 5: Correlatie tussen opvattingen en rapportcijfer

	Cijfer vooraf	Cijfer achteraf
kunst = uitdagend	0,362 *	0,305 *
kunst = hoogstaand	0,581 **	0,456 **
kunst = ontspanning	0,078	0,242
kunst = vernieuwend	-0,079	-0,072

~ p 0,10; * p 0,05; ** p 0,01

Wie kunst als uitdagend ziet, zal bij de voormeting een hoger rapportcijfer voor klassieke concerten geven. Het rapportcijfer bij de nameting houdt hiermee eveneens verband, zij het in iets mindere mate. Het meest vallen de concerten in de smaak bij personen die kunst zien als iets emotioneels, leerrijks (factor kunst=hoogstaand). Dat zijn ook degenen die aangeven dat kunst zeker niet saai of opgeblazen is. Het belang van de 'emotionele', respectvolle visie op kunst, ook al zo duidelijk in Tabel 4, sluit aan bij Bourdieu's opvatting over klassieke muziek als meest abstracte, spirituele vorm van kunst. De samenhang met het idee dat kunst iets hoogstaands is blijft ook in de nameting aanwezig, zij het in wat mindere mate. Wie kunst als iets hoogstaands ziet, heeft een hoge pet op van klassieke concerten en ziet die mening niet weerlegd worden door de feitelijke ervaring. Kunst zien als ontspanning of iets vernieuwends hangt niet samen met iemands oordeel over klassieke concerten. Een alledaagse of juist meer avant-gardistische kijk op kunst bevordert de waardering voor klassieke concerten niet. Daarmee plaatst het klassieke concert zich binnen een klassieke culturele canon, hoewel degenen die klassieke concerten waarderen ook wel in zijn voor iets origineels of uitdagends.

4.5 Inzoomen op de verschillen tussen voor- en nameting

Tenslotte willen we meer op individueel niveau bekijken wat er is veranderd dankzij het bijwonen van de concerten. Daartoe zullen we eerst op verschillende niveaus laten zien hoe rapportcijfers zijn veranderd. Tabel 6 geeft een overzicht van de cijfers die zijn uitgedeeld bij de voor- en de nameting, zowel voor de totale groep deelnemers als voor de individuen en vriendengroepen afzonderlijk.

De stijging van het gemiddelde rapportcijfer tussen voor- en nameting is terug te zien in de frequentieverdelingen voor de totale groep. Bij de nameting geeft maar liefst 82,9% van de deelnemers cijfer 7 of hoger. Vooraf was dat nog maar 68,3%. Niet minder dan 27 van de 41 respondenten (65,9%) geven achteraf minstens rapportcijfer 8. De verschillen tussen de individuen en de vriendengroepen zijn niet significant, vermoedelijk vanwege de kleine aantallen. De vriendengroepen scoren namelijk wel steeds iets hoger dan de individuen. Dit verschil is bij de nameting (0,56) nog wat sterker dan bij de voormeting (0,43). Het verschil tussen deze afstanden is echter te klein om te kunnen spreken van een sterkere reactie van de vriendengroepen op de concerten. Maar eigenlijk moeten we daarvoor kijken naar veranderingen in rapportcijfer op individueel niveau, door per respondent te berekenen wat

het verschil is tussen het rapportcijfer vooraf en achteraf. Het resultaat van die bewerking is weergegeven in Tabel 7.

Tabel 6: Frequentieverdeling en gemiddelde rapportcijfers voor- en nameting

cijfer voor:	individuele groepen		cijfer na:	individuele groepen	
	totaal	individuele		totaal	individuele
3	1	1	3	2	1
4	1	1	4	0	0
5	1	0	5	1	1
6	10	6	6	4	4
7	10	4	7	7	3
8	14	5	8	20	7
9	2	0	9	6	2
10	2	2	10	1	1
gemiddeld	7,12	6,89		7,71	7,21
<i>n</i>	41	19		41	19
					22

In de gehele groep van 41 deelnemers zijn er maar 6 (14,6%) die klassieke concerten achteraf negatiever beoordelen dan vooraf. Vier daarvan komen uit de deelstreekproef van individuen. De daling beperkt zich tot 1 of 2 punten. Voor maar liefst 20 deelnemers (48,8%) is het oordeel niet veranderd. Bij de resterende 15 respondenten, ofwel 36,6%, is het rapportcijfer gestegen. Negen van hen komen uit de deelstreekproef van vriendengroepen, zes zijn individuele deelnemers. Meestal (22,0%) steeg het rapportcijfer met 1 punt, in de overige 14,6% van de gevallen met 2 of 3 punten. We zien in Tabel 7 enkele interessante verschillen tussen de individuen en de groepen. In beide deelstreekproeven blijft ongeveer de helft op het zelfde rapportcijfer zitten, maar bij de vriendengroepen treffen we wat minder daling en wat meer stijging in het rapportcijfer aan.⁵

Tabel 7: Frequentieverdeling verandering in rapportcijfer

verschil:	individuele groepen	
	totaal	individuele
-2	2	1
-1	4	3
0	20	9
+1	9	3
+2	3	1
+3	3	2
totaal:	41	19
		22

De verschillen uit Tabel 7 hangen niet samen met de achtergrondkenmerken sekse, opleiding, leeftijd, inkomen, of maatschappelijke positie. Ook is er geen significant verschil tussen de individuen en de groepen.⁵ Het is dus, op basis van onze gegevens, niet mogelijk om aan de hand van achtergrondkenmerken te voorspellen wiens opvattingen in positieve of negatieve richting zijn veranderd na het experiment. Een vervolgonderzoek met een grotere

⁵ Om dit laatste te toetsen, maakten we gebruik van de independent samples T-test.

steekproef zou hier uitkomst kunnen bieden, maar ook de interviews brengen hierin wellicht meer duidelijkheid. We moeten echter niet vergeten dat verschillen scores sowieso lastig te voorspellen zijn, omdat daarin niet alleen een verandering is verdisconteerd, maar ook de absolute waarden van de oordelen meewegen. Wie vooraf al enthousiast was, heeft weinig ruimte over om het rapportcijfer bij de nameting nog eens flink te verhogen. En wie vooraf een laag cijfer gaf, heeft nog volop ruimte om te stijgen maar komt dan nog niet per sé op een hoog eindoordel uit. We willen daarom afsluiten met een aantal concrete vragen over de beleving van de concerten en intenties voor de toekomst.

4.6 Beleving en intenties

Bezoekintenties mogen gerust met een paar korreltjes zout genomen worden (Webb & Sheeran 2006). Als iets goed is bevallen, zeggen mensen gemakkelijk dat ze best nog een keer willen, maar vaak komt dat er niet van. Toch besteden we aandacht aan de intenties omdat ze ons iets vertellen over de mate waarin deelnemers de concerten als positief of negatief hebben ervaren en in hoeverre ze misschien door de beleving verrast zijn. De vergelijking tussen de individuen en de vriendengroepen laten we daarbij achterwege.

Over beide concerten zijn in de nameting ten eerste vier korte stellingen geformuleerd waarvan respondenten konden aangeven of ze het wel of niet mee eens waren. In Tabel 8 vermelden we per stelling en per concert het percentage personen dat aangaf het ermee eens te zijn. We beperking deze vergelijking tot de 35 personen die beide concerten hebben bijgewoond.

Tabel 8: Beleving concerten Sol Gabetta en Leonidas Kavakos

	% mee eens	
	Gabetta	Kavakos
prachtig, ik heb genoten	71,4%	82,9%
duurde veel te lang, ik wilde weggaan	14,3%	20,0%
moelijk te begrijpen	11,4%	11,4%
leuk voor een keer, maar niet meer dan dat	40,0%	37,1%

Als we kijken naar de eerste stelling, is het concert van Kavakos (Mendelssohn en Dvorák) beter gewaardeerd dan het eerste concert met celliste Sol Gabetta in de hoofdrol. Wel vond men het concert van Kavakos wat vaker te lang. Op de overige twee stellingen zijn de antwoorden niet erg verschillend. Opvallend is dat beide concerten vaak worden beoordeeld als 'leuk voor een keer, maar niet meer dan dat'. De concerten maken dus niet altijd veel indruk, ook als ze positief beoordeeld worden. Dat zou kunnen betekenen dat een positieve concertervaring bepaald niet automatisch wordt omgezet in een intentie om vaker klassieke concerten te bezoeken. Naar die intenties kijken we in Tabel 9.

De originele zevenpuntsschaal, lopend van totaal niet – tot totaal wel mee eens, is gehervoerd naar 3 categorieën, zoals te zien is in de meest linkse kolom van Tabel 9. Bijna 30% van de deelnemers is na de concerten van plan het RPhO aan te raden bij anderen. Nog eens ruim 30% twijfelt of neigt naar ja. Het overige derde part zal dit hoogstwaarschijnlijk niet doen. Eveneens zo'n 30% is niet van plan zelf vaker naar concerten van het orkest te gaan. Bijna de helft neigt licht naar een positieve intentie, terwijl 21% zeker van plan is om terug te komen. Los van de vraag of dat ook daadwerkelijk zal gebeuren, is dat een mooie score die aangeeft dat het bijwonen van de concerten een groot deel van de deelnemers goed is bevallen. Ook de intentie om vaker naar De Doelen te gaan is vrijwel symmetrisch over de

antwoordcategorieën verdeeld, met een wat grotere neutrale groep. Ten slotte geeft ruim 85% te kennen dat ze *niet* van plan zijn om *nooit* meer naar klassieke concerten te gaan. Slechts 3 respondenten hebben het als een min of meer vast voornemen opgevat om hun bezoek nooit meer te herhalen. Ondanks het feit dat het bezoeken van klassieke concerten dus een tamelijke zeldzame activiteit is, is vrijwel niemand door de opgedane ervaring afgeschrikt. Dit bevestigt nogmaals dat het geringe bezoek aan klassieke concerten weinig te maken heeft met negatieve ervaringen en veel met concertervaring überhaupt. Onder het potentiële publiek bevinden zich veel mensen die zeker belangstelling voor klassieke concerten kunnen ontwikkelen. De intentie om vaker naar concerten van het RPHO te komen is overigens wat sterker voor de deelnemers die in vriendengroepen deelnamen (gemiddelde score = 4,68) dan bij de individuen (3,79). Dit verschil is bijna ($p=0,11$) significant.

Tabel 9: intenties n.a.v. de concertbezoeken

ben van plan om:		vaker naar concerten RPHO te gaan	vaker naar De Doelen te gaan	nooit meer naar klassiek concert te gaan
niet (1-3)	12 (29,3%)	13 (31,7%)	9 (22,0%)	35 (85,4%)
neutraal/beetje (4-5)	17 (31,5%)	19 (46,3%)	21 (53,7%)	3 (7,3%)
wel (6-7)	12 (29,3%)	9 (21,0%)	10 (24,4%)	3 (7,3%)

5. Conclusie

In dit pilot-onderzoek is geïmagineerd om de invloed van het bijwonen van klassieke concerten op de waardering te onderzoeken. De resultaten laten zien dat men over het algemeen positiever over klassieke concerten is gaan denken. Ook zijn de connotaties die men bij dergelijke concerten heeft wat veranderd. De concerten zijn veelal positief beleefd en tweederde van de bezoekers denkt erover om nog eens terug te komen.

Door aan het experiment deel te nemen, zijn ideeën die de deelnemers over klassiek hadden bijgesteld. Achteraf vindt men klassieke concerten gemiddeld minder formeel, minder bestemd voor oudere mensen, minder moeilijk, en minder iets dat alleen voor echte liefhebbers bestemd is. Dat deze kenmerken achteraf minder typerend werden gevonden dan vooraf, duidt erop dat er participatiedrempels zijn weggenomen. Dat men de concerten achteraf ook minder feestelijk en betekenisvol vond dan vooraf, maar meer serieus (en rustgevend), heeft niet kunnen verhinderen dat de totale waardering, uitgedrukt in een rapportcijfer, steeg van 7,12 naar 7,51.

Als we kijken naar een positief of negatief rapportcijfer voor- en achteraf op is gebaseerd, dan zien we dat bij de nameting het oordeel over klassieke concerten minder exclusief afhankelijk is van hoog-culturele criteria als 'verrijkend' of 'betekenisvol'. Aantrekkelijkheid, feestelijkheid of gezelligheid wegen zwaarder mee in het eindoordeel, terwijl ernst en complexiteit niet langer als negatieve kenmerken worden gezien. Men kijkt dus, zo zouden we voorzichtig kunnen concluderen, achteraf wat alledaagser tegen klassieke concerten aan dan vooraf. In die zin heeft deelname aan het experiment klassieke concerten dichterbij gebracht. En men heeft er vaak van genoten, zoals blijkt uit Tabel 8. Toch geeft men ook vaak aan de concerten wel leuk te vinden voor een keer, maar niet meer dan dat. Al met al concluderen we daarom dat er dankzij het bijwonen van de concerten geen wonderen zijn geschied, maar dat de deelnemers wel duidelijk een ander, positiever beeld van klassieke muziek hebben ontwikkeld. Verschillen in beleving en beoordeling op basis van

achtergrondkenmerken waren veelal niet significant, evenals verschillen tussen de individuen en de personen die in groepsverband de concerten bezochten. Nadere analyses zullen hierop meer licht moeten werpen. Op basis van Tabel 7 lijkt het dat bijwonen van de concerten een positievere invloed heeft gehad op de beoordeling van degenen die met hun vrienden netwerk deelnamen dan van de individuen. Ook de intentie tot herhalingsbezoek van de vriendengroepen is wat sterker. Hoewel deze verschillen niet significant zijn, liggen ze in de verwachte richting en is vervolgonderzoek hiernaar zeker gewenst.

Literatuur

Abbing, H. 2009. *Van hoge naar nieuwe kunst*. Groningen: Historische Uitgeverij.

Bennett, T., Savage, M., Silva, E., Warde, A., Gayo-Cal, M. & Wright, D. 2009. *Culture, Class, Distinction*. Londen: Routledge.

Berghman, M. & Van Eijck, K. 2009. Patronen van waardering voor beeldende kunst: Horizontale en verticale culturele grensoverschrijdingen. *Sociologie*, 5, 376-405.

DiMaggio, P. 1991. Social structure, institutions, and cultural goods: The case of the United States. Pp. 133-155 in: P. Bourdieu, & J.S. Coleman (eds.): *Social Theory for a Changing Society*. Boulder: Westview Press.

Eijck, K. van. 2000. Richard A. Peterson and the culture of consumption. *Poetics*, 28, 207-224.

Eijck, K. van & Knulst, W.P. 2005. No more need for snobism: Highbrow cultural participation in a taste democracy. *European Sociological Review*, 21, 513-528.

Ganzeboom, H. 1989. *Cultuurdeelname in Nederland: een empirisch-theoretisch onderzoek naar determinanten van deelname aan culturele activiteiten*. Assen: Van Gorcum.

Hart, H. 't, Boeije, H. & Hox, J. 2005. *Onderzoeksmethoden*. Amsterdam: Boom

Hof, D.B. 1995. How consumers consume: A typology of consumer practices. *Journal of Consumer Research*, 22, 1-16.

Kraaykamp, G., Van Eijck, K., Ultee, W. & Van Rees, K. 2007. Status and media use in the Netherlands: Do partners affect media tastes? *Poetics*, 35, 132-151.

Lahire, B. 2008. The individual and the mixing of genres: Cultural dissonance and self-distinction. *Poetics*, 36, 166-188.

Levine, L.W. 1988. *Highbrow/lowbrow: The emergence of cultural hierarchy in America*. Harvard: Harvard University Press.

Lizardo, O. 2006. How cultural tastes shape personal networks. *American Sociological Review*, 71, 778-807.

Mark, N. 1998. Birds of a feather sing together. *Social Forces*, 77, 453-485.

SCP. 2009. *Cultuur-bewonderaars en cultuurbeoefenaars: Trends in cultuurparticipatie en mediagebruik*. Den Haag: SCP.

Smithuijsen, C. 2001. *Een verbazende stilte: Klassieke muziek, gedragsregels en sociale controle in de concertzaal*. Amsterdam: Boekmansichting.

Taylor, T.D. 2009. Advertising and the conquest of culture. *Social Semiotics*, 19, 405-425.

Thornton, S. 1996. *Club cultures: Music, media and subcultural capital*. Middletown: Wesleyan University Press.

Webb, Th. L. & Sheeran, P. 2006. Does changing behavioral intentions engender behavior change? A meta-analysis of the experimental evidence. *Psychological Bulletin*, 132, 249-268.

Bijlage 1: Factoroplossing opvattingen kunst

Kunst.is:	F1: uit-dagend	F2: hoogstaand	F3: ont-snapping	F4: vernieuwend
aanklacht tegen onrecht en onderdrukking	,813	,245	-,085	,058
origineel	,666	-,073	,042	,343
humoristisch	,654	,381	,305	-,025
uitdagend	,596	,292	,589	-,047
is saai	-,077	-,810	,068	-,049
hoop opgeblazen gedoe om niks	-,109	-,691	-,294	,080
roept emoties bij mij op	,310	,636	,226	-,097
leerrijk	,019	,611	,278	,398
doet alledaagse werkelijkheid vergeten	,076	,046	,634	-,093
spannend	-,010	,276	,771	,153
heeft maatschappijkritische houding	,080	,044	-,049	,879
vernieuwend	,566	-,058	,055	,632